

BIBLIOTECA DE BUZUNAR

64

CAROL ARDELEANU

VIERMII
PĂMÂNTULUI

ROMAN

EDITURA DE STAT

BIBLIOTECA DE BUZUNAR

BIBLIOTECA DE BUZUNAR

BIBLIOTECA DE BUZUNAR

BIBLI

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
București

Cota 1 152604
Inventar C199903633

Dlul M. Novicov, în loc de dedicație:

Citește, te rog, cartea aceasta și
pentru binele celorlalți scriitori și
cititori, și gur, și pentru mine, care
sunt bolnav și împovărat de
nevoi.

C. Ardeleanu

3 Mai 1948

Șos. Yancului 54. Buc.

C. ARDELEANU

65 195669

VIERMII
PĂMÂNTULUI

ROMAN

EDIȚIA 2-a

1948

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

BUCUREȘTI

COTA

I 152 604

Re 180/12

429/94

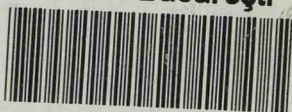
VIERMII PĂMÂNTULUI" a apărut întâia oară în editura „Adevărul”, în anul 1933. La vremea aceea, din paginile cărții, se desprindea viața reală, așa cum era, atunci, a unei lumi chinuite și exploatate fără apărare.

Azi, o nouă viață își face loc. Îsbânzile treptate ale forțelor muncitoare organizate fac să răsune și în bolțile minelor cântec și avânt constructiv.

Retipărind lucrarea de față, o facem cu aceeași dragoste și largă înțelegere pentru muncitorul de atunci, ca și pentru muncitorul de acum.

C. A.

B.C.U. București

C199903633

Trenul abea se mișcă, frângându-se în legăturile dintre vagoane, ca un șarpe uriaș ce se îndoaie și se târie leneș, la soare, printre pietrele rupte ale munților.

Orizontul se strânge și se apropie până face zid ridicându-se la cer, așa ca să nu se mai vadă decât pereții vagoanelor gata să se strivească sub apăsarea stâncilor.

Un fluerat lung și trenul se înclină într'o parte, în curbă, aproape să cadă în prăpastie... se îndreaptă și într'un ritm de respirație obosită intră pe o gură de tunel învăluit de întuneric, fum și miros de cărbune...

„Puf...” „puf...” „puf...”

Locomotiva își numără pulsațiile până la șizeci, șaptezeci, opt...

În fața ferestrelor bezna începe să albicească și în mai puțin de o clipă, toată gama revărsatului de zori se îneacă în lumina albă a zilei.

Mașina svâcnește și pufăe...

Înainte ei, șinele negre, așezate pe traverse ca pe treptele unei scări culcate, cotește în stânga și în dreapta, ocolind adâncimi, ca să se cațăre printre stânci și să se rețeze într'o poartă deschisă de întuneric.

Alt tunel...

Și trenul, cu șgomotul înfundat de uzină îndepărtată, îl pătrunde cât te-ai șterge la ochi, ca să

iasă deasupra unei adâncimi de prăpastie cu fundul abia bănuît, peste care mâini meştere aruncase puntea unui viaduct în arcade nenumărate; viaduct sprijinit pe picioare lungi ce se pierdeau în adânc ca ciucuri ai unei horbote ce încinsese brăul munţilor.

În fundul prăpastiei un drumeag de care, larg cât o potecă, se necăjea, îndoindu-se când într-o parte când în alta, să ţină tovărăşie unui pârliaş. abia înţeles, subţire cât o şuviţă de apă vărsată dintr'un ulcior.

Munţii se aplecau unii peste alţii, se desfăşurau şi se înălţau încălecându-se să-şi arate, care mai de care, crestele.

O căsuţă cu cărămida aparentă, un felinar, o laviţă, o inscripţie pe o tablă de lemn şi un om spuneau că trenul se opreşte într'o haltă „zece minute”.

Zece minute, atât a durat viaţa; şi sgomotul de fierărie al vagoanelor negre cu pufăitul maşinei au plecat ca să revină a doua zi, la aceeaşi vreme, să găsească acelaşi felinar, aceeaşi inscripţie şi acelaşi om pentru o nouă viaţă de alte „zece minute”.

Trenul se încovoia, mereu şerpuind, fără să grăbească.

Munţii se desfăşurau depărtându-se şi adunându-se, unii lângă alţii, ca flăcăii în horă.

Pe un făgaş de muşchi verzi, lat de-o palmă, şopotea o apă limpede ce venea din creştetul înălţimilor să oprească gârla vărsată din ulcior.

În fereastra vagonului, un călător, om ca la patruzeci de ani, cu faţa rotundă, rasă, ochii albaştri şi părul mare, încăruntit pe lângă tâmple, ciufulit din cauza vântului, fuma. Scutură scrumul unei ţigări de foi şi, obosit de cât stătuse în picioare, să

cuprindă cu ochii munții pe o întindere mai mare, se retrase din geam să șadă pe canapeaua roșie de catifea. Incepuse să cânte și puțin a lipsit să nu vorbească singur, cu gândurile lui. Îi plictisea golul încăperii în care se găsea și îl obosise înălțimile... Făcu ochii mari, sunprins parcă într'o faptă urită.

În fața lui, un tânăr cu două geamantane în plasă de deasupra băncei, cu brațele încrucișate pe piept și tremurul nervos al buzelor, se uita pieziș la el și afară pe fereastră la priveliștea ce se depărta și se apropia de parcă natura toată ar fi fost legată de respirația și aspirația lui.

Picior peste picior, se mișca neastâmpărat ca unul ce călătorea pentru întâia oară pe linia aceea, plictisit în același timp de încetineala cu care se mișca trenul, întârziindu-l de-a ajunge mai repede la destinație, acolo unde îi aștepta o viață tot așa de nouă ca și locurile pe cari le străbătea în drum.

Tot timpul cât omul dela fereastra vagonului fumase, privind văile și înălțimile, el se apropia de geam să scoată capul afară și să se dea înapoi, înfiorat de adâncurile ce se deschideau la picioarele sale ca și de cerul de care se apropia și apăsa asupra lui ca un plafon de odae joasă.

Călătorul cu țigarea își tot bătea capul, nedumerit, cum de nu-l văzuse pe cel din față încă dela Oravița, unde schimbase trenul și unde, desigur, odată cu el urcase și tovarășul de drum.

Cum de a putea să se creadă singur ?...

Nu gândise la nimic de seamă ce ar fi putut să-l fure realităților... privise afară, ca totdeauna, căutând aceleași puncte de reper pe cari și le însemnase în minte, de ani, de când fusese angajat la minele de cărbuni din Anina.

O piatră chilometrică, spartă pe jumătate, lângă un capăt de pod...

Un vârf de munte asemuitor unui potcapiu călugăresc...

Un pom trăsnit...

Iși pipăi fruntea să vadă dacă nu cumva îl doare capul, ca și cum gestul acesta l-ar fi lămurit mai bine... Săltă umerii, se uită la tânăr, la geamantane, la vagon...

Vagonul era același cu care pleca și venea de câte ori avea de călătorit spre Timișoara sau numai la Oravița... Un vagon de clasa II-a care altă dată fusese de a III-a. O încăpere în curmezișul căreia, așezate spate în spate, erau băncile de lemn pe cari se așternuse niște perini umplute cu câlți și droturi, bănci ce despărțeau vagonul în trei compartimente deschise.

Amândoi călătorii se găseau în cele două extremități ale vagonului și se priveau pe deasupra băncilor ce-i despărțeau.

Prin fața ferestrelor fugeau pomii, piatra ruptă de dinamita ce croise cale trenului, spinările munților împăduriți și pleșurile de grésie, straturi-straturi ca teancuri de cărți răsfoite, cu colțurile întoarse, făcute varză.

Roțile vagoanelor se frecau de șinele curbate și hârjăiau fluierând mai sgomotos decât fluierul mașinei ce găfâia mereu, ca o bestie obosită, trăgând după ea două vagoane de clasă și zece vagoane de marfă goale cari aveau să se încarce cu cărbuni...

Munți, prăpăstii, tuneluri și viaducte...

Trenul obosit părea că orbăcăe, ca un om în în-

tuneric, urcând în spirală marginele înalte ale unei gropi imense în formă de pâlnie.

Călătorul cel tânăr își mișcă buzele, voia să rupă tăcerea, voia să vorbească știind că mai e cineva lângă el. Incepuse să-i fie frică să nu se năruie piatra sub linie și să cadă cu toată uzina ce-l purta, în prăpastie. Voia să schimbe un cuvânt; când privea însă la necunoscut, atitudinea gravă a acestuia îl oprea. Își strânse fălcile de ciudă, scrâșni dinții și întoarse brusc capul să privească afară, ca și mai înainte, piatra, pomii și singurătatea care începuse să-l supere ca o migrenă. Gândul de a-i vorbi stăruie însă până ce întrebă:

— Mai este mult până la Anina ?..

Călătorul din față se trezi ca din somn, întoarse numai decît capul să privească afară ca pentru a se orienta; apoi se uită în ochii tânărului, parcă n'ar fi înțeles întrebarea și făcând socoteli în gând, închizând din pleoape ca și cum ar fi privit în zări, spuse tărăgănat, cu o voce răgușită de boală:

— Nu, nu mai e departe... De-acum trenul co-boară.. va merge ceva mai repede, prea repede însă nu... îl împiedecă curbele... sunt mici...

Se uită la ceas și continuă:

— Mai e o oră... La șapte și jumătate ajungem... La cine vă duceți în Anina, dacă îmi dați voce să vă întreb ?... Și așteptând să i se răspundă, călătorul cu glasul răgușit îl cercetă atent:

Ochii negri neastâmpărați, părul mare dat peste cap, bărbia răsfrântă, buzele carnoase și obrazul alb ca de fată.

Tânărul se sculase de la locul lui și, apropiindu-se, se prezintă cu o mândrie specifică tuturor titraților la începutul carierei:

— Inginer Alexe Constantin... sunt numit la minele de cărbuni din Anina...

— Inginer Lorenz... Și eu sunt la mine... Sunt șeful puțului la care vii dumneata... Ni se comunicase din partea administrației dela București că vei sosi, cum era hotărît, încă de săptămâna trecută...

Alexe, auzind numele și calitatea pe care călătorul o avea în mină, se făcu mic și cu ochii mari căscați de surprindere la început, sfârși prin a zâmbi cum altădată zâmbea profesorilor pe cari îi cunoștea.

Se simțea mai aproape de capătul drumului.

Deodată însă fața îi căpătă expresia unei seriozități temătoare. I se spusese că a fost așteptat.

Sub imperiul gândului, Alexe trăi într'o clipă stări sufletești deosebit de complexe. Nici nu apucase să intre în serviciu și răușise să nemulțumească pe cei mari cari îl așteptau încă de „săptămâna trecută”.

Sfios, încercă să se desvinovățească:

— N'am putut, domnule Inginer, să sosesc la timp pentrucă...

— N'ai pierdut nimic, dacă ai fi venit ieri sau vii azi, la mine nu se schimbă nimic... până și vremea stă pe loc; abia numai când eșim la suprafață vedem că soarele nu mai este la răsărit ci la apus...

Zâmbi și făcu un gest cu mâna explicând cuvântul:

— Nimic...

Lui Alexe îi flutură din nou zâmbetul pe buze. I se ștersese de pe față umbra oboselei pe care o așternuse douăzeci și patru de ore de drum, lăsând loc bucuriei și curiozității ce-i luminau ochii de a ști, cu un ceas mai devreme, ce anume va avea de făcut în serviciul ce i se va încredința.

Neliniștea de mai înainte se schimbase. Voia să știe cât mai mult despre mină, pâna la amănunt, inima îi bătea cu putere, nu mai luă seama la încetineala cu care mergea trenul iar înălțimile sau prăpăstiile treceau acum prin fața ferestrei ca stâlpii de telegraf și lanurile de grâu pe drumul Bărăganului. Se găsea în buna dispoziție pe care o dă tovărășia cunoștinței și totuși, în toată clipa, își aducea aminte că omul din față era „șeful puțului” și omul acesta prindea proporții de mare superioritate pentru el, care abia terminase poli-tehnica și cunoștea mina după o machetă redusă pe care o cercetase, ca pe o ciudățenie, de câte ori avusese prilej să intre în muzeul școlii. Aceasta îl făcuse să-și domolească, pe nesimțite, entuziasmul ce-l furase. În urechi îi suna vorba răgușită, gravă, a străinului : „sunt șeful puțului...” iar el, un biet inginerăș plecat de două luni de pe băncile școlii, abia răsărit ca firul ierbeii...

Șezu pe canapea, în aceeași despărțitură a vagonului, privind cu admirație la inginer, fără să spună un cuvânt.

Lorenz se uita pe fereastră fără să vadă altceva decât tipul tânărului plin de viață, asemeni căruia se vedea pe el cu paisprezece ani în urmă... Clătină capul și, fără să se miște din poza în care se găsea, întrebă:

— Unde ai învățat, la Timișoara?...

— Nu... la București.

— ...Eu am făcut trei ani la Berlin... A venit războiul și apoi, am terminat la Timișoara... Când ți-ai luat Diploma ?

— Acum două luni...

— Ca și mine, spuse Lorenz mai mult pentru el, mereu gândind cu ani în urmă... Clătină capul

încet și repetă de două-trei ori, abia mișcându-și buzele :

— Ca și mine... ca și... Tot la două luni după ce am terminat școala am fost angajat și eu. De atunci...

Tăcu. Inchise ochii și rămase să privească undeva în vremile trecute.

„Eram tânăr, sănătos, nu fusesem la Sommerfrisch...”

Deschise ochii și se uită la inginerul de acum închipuindu-l într'un viitor de câțiva ani, sau poate mai devreme chiar, răgușit sau tușind uscat, ca mai toți minerii, ca toți ofticoșii.

Trenul a trecut printr'un tunel scurt.

— Unde ai făcut practica ?... întrebă Lorenz.

— La sondele dela Moreni și la Uzinele metalurgice Hunedoara.

— La mină n'ai fost ?

— Nu.

Eu am făcut practică la mină, gândi Lorenz.

— Da, da... spuse tare ca și cum tânărul i-ar fi auzit gândul, eu am făcut la Ruhr... Zi... vei intra pentru prima oară într'o mină, la noi.

— Da.

În chiar clipa în care Alexe a spus cuvântul da, își dădu seama că a făcut rău. Trebuia să răspundă că a fost. Se prosti în gând, și a rămas mut cu ochii în ochii șefului de puț, fără să clipească. Greșise, vedea bine, dar...

Culoarea feței i se schimba când în roșu, când în galben de parcă ar fi fost bolnav de friguri. Când și când simțea năvala sângelui că îi umfiă vinele dela tâmpole, să le spargă.

Trecu o clipă, două, trei...

În capul lui Alexe, gândurile nășteau și mureau

ca să nască iar într'o încâlceală nestăpânită din care se lămurea teama, teama de a nu fi respins ca nepriceput într'o meserie ce se întemeiază pe cunoaşterea practică a realităţilor.

Se muştră în cuget că spusese adevărul fără să se fi gândit la urmări... Ar fi trebuit să mintă...

Şi pentrucă Lorenz tăcea mereu, se hotărî să îndrepte greşeala pe care o făcuse.

— Domnule inginer, e drept, n'am făcut practică la cărbuni, dar vă asigur, cunosc meseria. Pentru mine nu înseamnă nici o greutate, adică vreau să spun, voi şti tot aşa de bine ca şi unul care a mai fost în mină... Am terminat studiile clasificate întâiul...

— Cred, cred...

Lorenz făcu acelaş gest de mai înainte, repetând:

— N'ai pierdut nimic.

— Pentru mine, urmă Alexe, ingineria minieră a fost o pasiune.

— Pasiune ? !...

— Am iubit meseria aceasta şi o iubesc ca pe o femeie.

— Ca pe o femeie ?... Ha, ha, ha... şi râse „şeful” ca să continue apoi serios :

— Nu trebuie să faci aceasta. Femeia înşală... Dumneata nu ştii, mai cu seamă la mineri, femeia...

Suspină lung ca şi cum şi-ar fi adus aminte din trecut de una sau de mai multe pe care le iubise.

Aprinse o ţigare şi continuă :

— Eşti bogat ?

— Nu.

— Ai familie ?

— Mamă.

— Pe care trebuie s'o întreţii, nu-i aşa ?

— Da.

— Așa eram și eu acum paisprezece ani, când m'am însurat... Acum nu mai am pe nimeni. Mama a murit iar nevasta s'a dus... Nevestele de mineri se plictisesc grozav în căsnicie, ele nu știu ce e munca ia cărbune, cât e de grea... Ele vor să fie desmierdate, dar, vezi dumneata, omului nu-i mai arde de nimic când ese din adânc...

— ?...

— Te-am întrebat dacă ai avere pentrucă, atunci când femeia te înșeală, îți trebuesc bani ca să o poți uita. Ei, dar eu vorbesc pentru mine, nu pentru dumneata. E bine însă să știi și să nu te minunezi, sau să râzi vreodată, văzând ia alții ceceace ți se poate întâmpla și ție. Să nu te surprindă faptul că femeile își uită bărbatul chiar atunci când vorbesc cu el... Mina e mai rea decât femeia. Femeia te înșeală, te minte și se duce; mina te omoară. Nici una nici alta, după mine, nu merită ceceace i se dă. Nici iubire, nici viață... Asta-i !...

— Și, întorcându-se cu spatele spre Alexe, privi pe fereastra vagonului.

— Uite ce priveliște frumoasă... Dumneata pentru prima dată străbați locurile acestea.

Două stânci uriașe, eșite în afară de linia dreaptă a muntelui, stăteau gata să se năruie în prăpastie în fundul căreia se pierduse un șir de plopi pitici, un țarc și o casă cât o cutie de chibrituri.

— De paisprezece ani aștept să văd că stâncile acestea au căzut... Și una și alta, abia de se mai țin în câte un colț. Le bate ploaia, le îngreuiază zăpada și tot neclintite rămân.

Trenul părea că se descătușase din zidurile strânsorii. Curbele largi, panta repede și vagoanele goale goneau lăsând să se șteargă în fereastră, tot alte și alte priveliști. În lungul drumului, loco-

motiva s'a mai oprit, din când în când, câte zece minute, mereu în fața aceleiași stații cu altă inscripție și alt om. Călătorii n'au știut nimic, sau n'au ținut seamă.

Deodată în fața lor, într'o albie de dealuri, se ridică câteva coșuri de uzină... În clipa următoare, valea se împestrită de albul caselor răvăsite pe munte și sub munte, câte trei, patru, la un loc.

Locomotiva pufăe tot mai rar și mai greoi, încetinându-și mersul.

A trecut pe lângă zidurile înalte ale unei clădiri și pe sub un pod, ca o schelăre de fier, deasupra căruia, vagonetele împinse de oameni goneau pe creasta unui deal de cărbune să-l crească deșertând alți cărbuni.

Pe două cabluri aeriene, alte două vagonete, distanțate între ele, alunecau ca niște jucării de copii trase pe o sfoară.

Anina !...

A doua zi era Duminică.

Alexe, cu toată oboseala drumului, se sculă de dimineață, deschise fereastra și, odată cu aerul rece pe care-l respira, se uită să cuprindă, cu o singură aruncătură de ochi, întreaga colonie — „coron” — cu așezările de case, cu coșurile fabricelor și drumurile ce se încâlcea, încrucișându-se, unele cu altele, într’o odihnă de câțiva pași, ca să coboare apoi sau să urce mai departe dealurile, să se piardă în munți.

Ochii i se luminau de bucurie și, setos ca un avar de bogății, găsea în fiecare pom și în fiecare pisc, tot alte și alte frumuseți decât cele cunoscute.

Un stejar înalt, cu coroana bogată și larg răsfirată în creștet, părea o umbrelă deschisă ce apăra de soare o stâncă îmbrăcată în mușchiu. O scobitură de piatră, un perete de gresie în mijlocul împădurit al munților, prăpastiile repezi ca și căderea apelor, linii ce desemnau marginea cocoșelor pământului îmbătrânit, despărțindu-le de albastrul tăriei, toate, toate îi păreau că ale lui sunt și pentru ele venise.

De bucurie, îi lăcrimau ochii ca unui proprietar de moșie întinsă și își făgăduia, ca în fiecare zi, când va fi liber, să cerceteze cât mai mult toată comoara aceasta de frumuseți crude, să le știe, să le cunoască așa cum își cunoaște casa dela București din „Drumul la Tei”.

„Casa dela București...”.

Inchise ochii și prin sita genelor tremurate, Alexe privea undeva departe...

Intr'un colț al odăii, patul; în mijloc, masa rotundă, sprijinită într'un picior despărțit în patru capete de lehădă; canapeaua, în care își lăsa urma trupului lungit, pentru odihnă, de câte ori venea de la școală, — canapeaua avea un braț rupt. Prosoapul de după ușă, dulapul cu cărți, fereastra și în fața ferestrei maică-sa cetind o gazetă, împletind ciorapi, cârpind rufele, sau numai așa să privească afară salcâmi prăfuiți din marginea ulucilor sau rondurile de betunii și busuioc, din mijlocul curții.

„Mama...”.

Se întoarse cu fața dela fereastră și privi încăperea mare și luminoasă cu pereții înfloriți și chennăruiți, în care a dormit prima noapte în „coron”, în colonia cărbunelui... Suspină și imediat își făcu în gând socoteli ca, de cum se va așeza mai bine, să împlinească golul odăii cu mobile frumoase; o etajeră pentru cărți, o sofa pe care să trândăvească în ceasurile de odihnă, câteva velințe basarabene și tablouri...

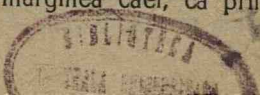
Ochii i se luminară și fața i se însenină la gândul că va avea odată un interior așa cum visase de mult, să se simtă bine, ca un om cu stare...

Respiră adânc și simți cum îi cresc plămâni...

Se uită iar pe fereastra deschisă...

Un tren mic, încărcat cu lemne, scăpat din pădure, fluerând și lăsând în urmă o scamă de fum negru, cobora din munte arătându-se prin perdeaua pomilor răriți din marginea căei, ca printr'o rețea destrămată.

C 19990 3633

Iși luă pălăria și ieși.

Numără treptele scării până jos : „douăzeci și cinci“...

În drum, au trecut doi oameni și amândoi și-au scos șepcile dându-i: „noroc bun“!...

— Bună ziua !... a răspuns Alexe.

Oamenii au întors capul, l-au privit și au plecat mai departe.

De sus, din spre munte, curgea ca o cascadă, treptele largi a șapte scări ce legau trei drumuri între ele, drumuri așezate pe coastă, unul deasupra celuilalt, ca polițele într'un raft. Toate duceau la mină.

Fluserase de șase și lucrătorii schimbați plecau să se culce.

Alexe le-a ieșit în cale și se uită cu drag la ei căutând să rețină figurile unora pe cari, a doua zi, poate, îi va întâlni la muncă, avându-i sub ordine.

Toți erau vlăguiți. Nu vorbeau. Câte unul tușea la un capăt al pâlcului, ca dela celălalt capăt să răspundă altul și altul...

Erau slabi și mergeau cu capul în pământ ca o turmă.

Unul i-a spus : „noroc bun“... un altul l-a privit, altul l-a ocolit așa ca pe o stâncă și turma, îndoită de genunchi, a trecut înainte lăsând în urmă sgomotul bocancilor și tusea împrăștiată ce se lovea de cer.

Pe acoperișul unei zidiri ca de cetate, de-asupra unei schelării de fier, două roate de dimensiuni mari se învârtteau în sens contrar.

— De ce se învârtesc roatele acestea? a întrebat Alexe pe un tânăr de vre-o șaptesprezece ani, rămas în urma muncitorilor.

— Coboară lucrătorii în mină că să iasă aiții... „Colivia”. Ascensorul...

Oamenii s'au dus și Alexe a rămas în loc să privească roțile ce se învârteau.

Liniștea se întindea ca o pânză, din munte în munte.

Deasupra intrării, pe fațada de piatră a minei, scria: „Noroc bun”. Jos, la nivelul primei trepte din cele șapte scări, o casă mare cât o cazarmă, un fel de fabrică cu zidurile afumate și negre de praful cărbunelui, fără nici o înfloritură arhitectonică, cu ferestrele toate ca una, adăpostea sub marginele acoperișului deschis în unghiu, un ceas și dedesubt: „Direcțiunea”.

— Șase și cinci, spuse Alexe destul de tare ca și cum ar fi vorbit cu altul.

Se uită la ferestrele multe oprindu-se la fiecare în parte să se întrebe:

— La care fereastră va fi lucrând Lorenz?...

Atâta om știa în Anina și la el se gândea. Ii părea că se cunosc de mult, că sunt prieteni.

Și toate ferestrele erau oarbe.

Se răsuci pe călcâie, se uită jur împrejur la casele din colonie, toate la fel ca și ferestrele „Direcțiunii”, căutând par'că, să afle care va fi a lui Lorenz?...

Uniformitatea aceluiași tip de locuință îl obosise. Unele mai sus, altele mai jos, unele în spatele puțului, acolo unde se învârteau roțile, iar altele aproape ascunse în pădure. Toate se arătau risipite ca o mână de porumb.

Toate aidoma. Pete de alb și roș stropite de un zugrav urcat pe o scară nevăzută.

Trei vile, aruncate la întâmplare, își ridicau țugu-

urile de tablă lucitoare, răsărind ca maci involți, pe fondul cenușiu-verde al muntelui.

Sus, pe linia ce închide zarea, în dosul unei biserici mohorâte, o cruce mare, înfiptă în stâncă, cu brațele deschise, tăiate în pânza cerului, se ruga Celui din slavă pentru sufletele chinuite ale minerilor...

În gară, o locomotivă umbla hai-hui pe liniile multe ale stației, trăgând după ea când un vagon, când patru, când mai multe, când niciunul. Fluera, bufnea și aluneca pe roțile grele, de colo până colo, ca un câne amețit de foame.

Toate vagoanele erau pline de aurul negru al cărbunelui.

În preajma minei, era uzina de cocs. Nici la uzina de cocs nu se simțea viața cum nu se simțea nicăeri. Un nor de fum firav se întindea din coșul înalt să facă legătura între cer și pământ.

Aproape de „cocs” își înfipsese coșul în albastrul tăriei, fabrica de cherestea unde, pe lângă lemnăria de tot felul ce se punea în comerț, se fasonau stâlpii și grinzile ce serveau întăriturilor și poditului galeriilor subpământene ale minei.

Căruțe încărcate, femei cu boccele la spinare, țărani și copii, începură să curgă pe toate drumurile spre răspântia cea mare din fața gării.

Piața.

Boccelele s'au deslegat, căruțele s'au oprit și maghernițele de scânduri, una lângă alta și una câte una, în cari erau brutăriile, măcelăriile și zarzavaturile, au început să-și deschidă ușile muncitorilor ce se aprovizionau, cu de ale mâncării, pentru zilele săptămânii.

Alexe se simțea străin de toată gloata aceea cu preocupări mărunte. Intoarse spatele și porni pe un drum singuratec ce tăia linia ferată ca să ducă până

sub munte și de-acolo să urce, să se piardă printre pomi și stânci.

Nu se mai vedea piața și nu se mai auzeau vorbele oamenilor.

Se opri și, privind din nou locurile și așezările de case ce împlineau coronul în care de aici încolo trebuia să ducă o viață nouă, i se păru că retrăiește momente știute.

— Ciudat !...

Locurile, casele și mina chiar, nedefinite în minte, îi păreau cunoscute de par'că le mai văzuse cândva, de mult, așa ca să nu se precizeze decât într'o revenire asupra fiecărui punct în parte.

— Și totuși, niciodată n'am fost într'o regiune asemuitoare acesteia...

Deasupra a tot ce vedea, în afară de munți, ca o catedrală uriașă, domina schelăria de fier a ascensorului, înălțându-se majestos peste coșurile uzinelor dela „cocs”, „cherestea” și negruul dealului de cărbune cu vagonetele înțepenite pe linie, asemeni celor spânzurate de cablurile groase ale funicularului.

A privit Alexe, a privit până ce i s'a încetșosat în fața ochilor. Nu mai avea nimic de văzut... Ar fi voit să întoarcă caleidoscopul, munții să se nărue sau să se dea la o parte, să se deschidă loc larg în față-i, să vadă departe, departe...

Prea îl strângea zarea și prea se lovea de ea la tot pasul, ca un tăun de păreții încăperii. Cerul își coborîse tavanul sprijinindu-se pe crestele munților în care brazii și fragii se înfipsea ca piroane de legătură cu țaria.

Vremea era liniștită și liniște era pe pământ și în cer...

Nu adia pic de vânt, nu mișca frunza și nu se vedea nouri să se distrame.

Alexe incremenise asemeni naturei, asemeni pietrei.

Și munții nu se dădeau la oparte și nici nu se năruceau să deschidă cale nouă.

Se găsea într'o groapă imensă cu țărâna ridicată în margini și țărâna va aluneca încet, încet, să-l acopere, să-l îngroape.

Anina.

Iși aduse aminte de bucuria pe care a avut-o câteva zile mai înainte, atunci când a știut că venind aci își va câștiga viața.

Iși aduse aminte de visurile anilor de studii...

Singur...

Se vedea închis ca într'un lazaret de leproși din care ar fi voit să fugă, să se întoarcă înapoi, acasă, în marginea Bucureștului, unde cerul se topește în linia albastră a zărilor fugare. Ar fi vrut să alerge odată cu scarele ce se ridică de la un capăt al pământului ca să ajungă la celălalt capăt, trecând peste câmpii neîngrădite și întinderi de ape necuprinse.

Aci, numai crucea din spatele bisericei, cu brațele deschise, îmbrățișa nemărginirea...

Toată voia bună de mai înainte se șterse. Capul i se plecă greoi pe umeri și, privind în pământ ca muncitorii cei mulți pe cari i-a văzut eșind din m'nă, în turmă, asemeni lor, întoarse calea pornind spre casa în care odihnise întâia noapte a visurilor împlinite.

Urcă scările, intră și, inchizând ferestrele, se culcă să doarmă, așa îmbrăcat cum era.

Ostenit de priveliștea obsedantă a aceleiași decor și de năvala gândurilor, se simțea prăpădit.

De zece zile, intra regulat în mină. A văzut camenii de-asupra pământului, a văzut pământul deasupra oamenilor și a văzut sufletele chinuite ale celor chinuți și buni, la cari *Dante*, în trecerea lui prin „*Infern*”, n'a cutezat să se uite. Zece zile în cari, la început, în tovărășia lui Lorenz iar mai apoi singur, n'a schimbat nimic din ceea ce făcuse în prima zi de călătorie și învăț în „adânc”.

Sus, la gura puțului, într'o sală mare podită cu plăci de oțel pe cari șinele vagonetelor, multe și încalcite, închipuiau o viață de om dezordonat, sub schelăria de fier pe care se învârteau două roți ale coliviei, lucrătorii, pe două rânduri, cu lămpile de mină în mâini sau aninate de încheu-toarea hanei, răspundeau la apelul pe care îl făcea „bergmaestrul” Kudak, în fața unei icoane uriașe ce acoperea un perete întreg, icoană a *Sfintei Varvara*, patroana minerilor.

Toată lumea se descoperă... Cineva spune „*Tatăl nostru*” și fiecare repetă în gând, cuvintele rugăciunii.

Cu capetele plecate, cucernici, cu ochii pierduți undeva în necunoscut sau la icoana mântuitoare, asemeni celor două chipuri îngenunchiate pe cari mâna meșterului zugrav le așternuse la picioarele *Sfintei*, minerii stau nemișcați.

„*Amin...*”.

Fac semnul crucii, odată, de două, de trei ori...

Colivia neagră, udă de apă și murdară de praful cărbunelui, tăiată pe din două de un lanț gros de fier de care atârnă lămpile sau se țin cu mâinile, se umple. Patru de o parte, patru de alta. Coboară cât ține un stat de om și deasupra celor dintâi, în al doilea cat, intră tot atâția muncitori.

Trei bătaii în bara de fier a ascensorului, semnal de plecare și colivia coboară cu iuțeala unui bulgăre de piatră scăpat pe gura puțului din care cineva a scos, mai înainte, apă cu o doniță spartă și apa cade în puț înapoi, pe colivie, oameni și ghizduri, ca să se prelingă până „la fund”.

Urechile țiuie și umezeala face ca respirația să fie tot mai grea. Cei ce vorbesc între ei își aud hăuitul cuvântului în cerul gurei ca în pieptul unei vioare. În urechi, pare că un fluture de noapte își bate aripile fine de tîmpan.

Lumina slabă a lămpilor, ce spânzură de lanț, face să strălucească piatra și cărămida ghizdului ce închide puțul în cerc de smoală topită.

Din loc în loc, la o sută sau două de metri, apare câte un sâmbure de lumină, bec electric, ce înseamnă începutul șoselelor subpământene cărora minierii le zic „orizonturi”

Colivia cade mereu și orizonturile se numără după becurile electrice, unul, doi, trei, patru. S'a oprit o clipă, atât cât a trebuit ca doi mineri să coboare și să se identifice luminilor slabe ale lămpilor ce se legănau în întuneric, ca să dispară imediat înghițite de negură, sau să fie ascunse de vre-o cotitură a galeriei.

Din nou bătaii în toaca de fier a ascensorului și colivia scăpă în adânc, afundându-se în besnă, să întâmpine un alt orizont și un altul până la orizontul șapte, ultimul, unde exploatarea e mai bogată.

— La ce adâncime suntem aci ? întrebă Alexe.

— La opt sute cincizeci de metri, răspuse Lorenz.

S'a ridicat lanțul ce ținea loc de ușă ascensorului. s'a deschis o porțiță mică de fier a puțului și oamenii, în lumina becului ce cădea deasupra capetelor, au pornit pe orizont ca numai după câțiva pași să se transforme în licăriri, legănate în dreapta și stânga până ce s'au pierdut în ritmul pașilor ce loveau cu bocancii în piatra galeriei.

Alexe, cu mersul nesigur, călca alături de Lorenz într'o hrubă joasă cu pereți ruși de dinamită, hrubă ce se adâncea înaintea lor odată cu întunericul de smoală în care lămpile de miner abia cutezau să deschidă calea ceruind-o la un pas.

În urma lor se auzea sgomotul picăturilor mari de apă ce cădeau pe acoperișul coliviei și de-acolo mai jos, în fundul puțului, ca o pleaiă torențială.

— Apleacă capul să nu te lovești, spuse Lorenz... Învață-te să umbli mereu adus de spate ca și cum mereu ai avea o povară de purtat în spinare. Fiecare dintre noi, minerii, e un Atlas care ține pământul pe umeri... Fii atent !

Alexe plecă capul.

Deasupra creștetului, bârne mari, groase, depărtate la două palme una de alta, ca traverse sub linia drumului de fier, sprijineau pământul. Calea e lungă și, pe mijlocul ei, două linii decauville, apropiate, îngreuiază umbletul.

Orizonturile se întretae și cotesc șerpuind ca făgașele pe urma roților de care.

Un șir de vagonete împiedică înaintarea inginerilor, forțându-i să se oprească, să desfacă vagonet de vagonet și să le împingă înainte sau înapoi, spre gura puțului, să-și poată face loc, aplecându-se

pe vine, să se strecoare unul după altul, pe lângă roțile vagonetelor și peretele căei.

Mai departe, o locomotivă pitică, fără coș, fără fum și fără aburi, cu trei cilindri suprapuși, încărcăți cu aer comprimat, trage după ea o încărcătură de cărbuni spre eşire.

Pe jos, lapoviță și noroi.

Intr'un colț, o pompă în funcțiune, cufundată aproape toată într'o baltă de apă, făcea un zgomot asurzitor. Lorenz se opri, o cercetă la lumina lămpii și observă că e stricată, că nu soarbe și apa era mare de împlinea galeria ca un canal revărsat.

— S'a mâncat garnitura.

Sccase un carnețel din buzunar și însemnă.

Au plecat înainte, prin apă, lăsând în urmă sgomotul pompei ce găfâia grăbită, bolborosind la iocul unde se găsea înneacă.

Alexe privea întunericul și cercul de lumină ce se legăna pe fața bălții murdare pe care o răscolea cu picioarele și se întreba nedumerit dacă toată mina este numai găuri de sobol. O groapă îl făcu să se afunde în apă până la genunchi... Incepuse să-l plictisească drumul acesta, se vedea asemeni curățitorilor de canale din București, atât că îi lipseau cismele mari de cauciuc.

— Dar cărbunii? — întrebă Alexe nerăbdător de a ști cu o clipă mai de vreme, cărbunii de unde se scot?...

Lorenz se uită la el rîzînd și nu-i răspunse.

Cercul de lumină al lămpii se clătina mereu pe fața apei pe care o lua în picioare odață cu noroiul.

Altă pompă, alt sgomot de infern și liniștea întreruptă de horcăiala asurzitoare a sorbului se lovea de pereții de gresie ai tunelului...

— Nu te-ai uitat la pompă, spuse Alexe.

— Lucrează bine... sugerează... asta o vei cunceaște mai târziu și dumneata, după ureche.

Intinericul mergea înainte drept sau cotit, așa cum își făcuse cale printre stâncile vecine străurilor de cărbuni. S'au oprit o clipă în loc lăsând orizontul să meargă mai departe și au cotit în dreapta pe o pârtie laterală, îngustă cât un vagonet.

— Asta se cheamă „traviesă”, spuse Lorenz, deci dăm într'o deschizătură ca de boltă... Privește... aici e mai înalt... armătura de lemnărie mai puternică...

„Frontul”.

În dreapta și în stânga, câte trei oameni, în pielea goală, negri și uzi de nădușeală de parcă ar fi fost muițați într'o butie de smolă, dădeu cu târnăcoapele în pereții de cărbune care strălucea în lumina slabă a lămpilor, ca paetele pe rochiile cucoanelor înfundate în lojile unei săli de spectacol, în timpul reprezentației, când numai scena este aprinsă.

— Noroc bun! spuse Lorenz.

— Noroc bun, domnule inginer, și oamenii lăsară pentru o clipă târnăcoapele la picioare.

— Cum merge?...

N'asteptară însă să i se răspundă. Ca și cum cine știe ce mare supărare se făcuse, ridică glasul așa de puternic încât Alexe se sperie crezându-se în preajma unei nenorociri.

— Ce-ați făcut?... Cum e cărbunele?...

Oamenii goi, fără de rușine, arătându-și organele genitale murdare. ca niște copii speriați, abia răspunseră :

— Tare, domnule inginer... tare...

Unul dintre mineri se aplecă și ridicând un

bulgăraș de cărbune îl întinse șefului care încercă să-l fărâmițeze între degete.

— Nu e tare... e moale... puteți lucra foarte bine. Cel puțin șapte râșne trebuie să dați.

Și golul hăui mult până să răspundă copiii sfioși:

— Poate șase.

— Nici-o vorbă! Șapte!...

Luă târnăcopul din mâna unuia și începu să lovească în malul de cărbune:

— Uite cum se năruie.

— Acolo sus da, dar aci e greu, domnule inginer, spuse unul dintre ei care, culca cu spatele pe cărbuni, săpa la temelia malului, ca apoi, făcând mișcări greoaie, să iasă din ascunzătoare, să continue:

— Fuge în șist, domnule inginer. Pentru noi e bine să facem cât de mult, dar dacă nu se poate, nu se poate.

— Se poate, se poate... șapte râșne. Voi nu înțelegeți că fiecare echipă trebuie să dea numărul de vagonete de mai înainte fixat?... Unde vreți altfel să ajungem?... Și Lorenz lăsă coada târnăcopului să-i cadă ca să se șteargă cu amândouă mâinile de fundul pantalonilor.

— Ne-am înțeles!...

— Păi... și oamenii clătinară capul cu îndoială.

— Așa... Se mai uită peste tot, gata de plecare, când din nou începu a răcni:

— Dar ce e asta?... mineri sunteți voi sau cis-mari?... cum de scoateți cărbunele și lăsați tavanul fără de apărătoare?... vreți să vă omoare, să se năruie peste voi?... Imediat să întăriți. Puneți „ștreipi”. Aveți lemne?...

— Avem... tocmai ne gândeam.

— Să nu vă gândiți, să puneți... și scoțând carnetul din buzunar însemnă din nou.

— A fost maestrul de mină pe-aici ?

— A fost domnul „steigher” Oană.

— Și ?...

— A spus să întărim.

— Imediat să puneți lemne, de unde nu, vă dau afară... Trebuie să se țină omul după voi la tot pasul.

Apoi, începând vorba, urmă prietenos :

— Vă înțeleg destul de bine, cărbunele se plătește, întăritura nu, dar vedeți voi, dacă slăbește prea mult tavanul, se năruie, vă omoară și ce ați făcut ?...

Oamenii se uitau fără să spună nimic, numai Lorenz își clătina capul oftând în locul minerilor ca apoi, rușinat parcă, înainte de a pleca, să le spună :

— Noroc bun...

— Noroc bun, domnule inginer, și lucrătorii se întoarseră cu fața la malul strălucitor al cărbunelui, punând fiecare mâna pe târnăcop : doi să sape mai departe, să facă loc stâlpilor de întărituri și al treilea să tragă după el, bârnele depe galerii.

În fața lui Alexe se deschise, în pământ, o gaură strămtă, pe care abia de se putea strecura un om. Lorenz își vârî picioarele pe ea, intrând ca pe o gură de canal; după el, Alexe.

— Fii atent... vino după mine, încet însă să nu-mi cazi în cap... ia seama gaura e dreaptă, aproape verticală... Ține-te cu mâna cât poți de conducta de aer și caută să te sprijini cu picioarele în pereții „rostogolului”.

După Alexe curgea nădușeală de parcă era în bae. Și cămașa și haina erau apă ca rufa din albie.

Asemeni râmelor ce-și fac loc după ploaie, să iasă la fața pământului și să se ascundă din nou în pământ, asemeni lor, amândoi inginerii, culcați pe spate, unul după altul, fiecare ferindu-și capul, s'au

lăsat să aluneca drept în jos frecându-se cu pieptul și spinarea de pereții rostogolului, oprindu-se când și când cu picioarele în cărbunii ce se rupeau făcându-i să cadă câte doi, trei metri în gol...

— Stăi!... strigă Lorenz și ridică lampa până în dreptul ochilor.

— Ce-i ?...

— Gaz...

— Gaz!... și Alexe făcu sforțări să ridice capul cât îi da voce încăperea găurei să privească pe linia pieptului în jos, spre picioare, la lumina albăstrie, ce creștea în mâinile tovarășului. Simțea că se înăbușe; în aceeași clipă, un sloi de gheață aluneca în sus și în jos pe șira spinării. Din nou îl înăbușă căldura, i se oprise câteva clipe respirația de spaimă, sudoarea curgea râuri simțind cum îi cad picuri de pe frunte pe bărbie și pe haină.

Cu ochii mari deschiși, fără să clipească, privea mereu în jos lumina moartă a lămpii. Il năpădi toate gândurile rele: explozie, asfixie, anii de studii, măică-sa, setea de viață și de mai bine; gaz, explozie, explozie, ex... Deodată simți un fel de amețea-lă; făcu sforțări să-și revină... ar fi voit să se înapoeze pe aceeași gaură în sus. Încercă și nu i-a fost cu puțință, a căzut înapoi.

— Stai, că-mi dai cu picioarele în cap, strigă Lorenz.

Nădușala curgea mereu șiroaie pe față și pe trup iar pe spinare, mereu sloiul de gheață aluneca cu aceeași regularitate făcându-l să se înfioare de frig. Mirosul gazului îl avea în nas și pe buze, dulceag și grețos. Lorenz înjura și mormăia singur, vorbind cu lampa. De trei ori i se stinsese și încerca fără de folos să o aprindă.

— Dă-mi lampa d-tale și întinse mâna deasupra capului să o prindă. Dă-i drumul...

O duse la buze, suflă în ea, se uită la lumina care începu să albăstrească, mai suflă de două-trei ori și porniră să coboare mai jos...

— Stăi !... strigă Lorenz.

Alexe, care trecuse clipe de groază, abea liniștit o fărâvă, se înapăimântă din nou... greu mai putu să întrebe :

— S'a stins ?

— Nu, pune piciorul aici, în dreapta și celalt de desubt. I; luă piciorul să-l pună pe un sprîjin.

— Fii atent. Așa...

Alți oameni: goi, negri de praful cărbunelui și ansuroși de nădușală, ca și cei de sus.

Sgmot de infern ca la pompe.

Unul lucra cu ciocanul de „abataj”. un fel de daltă care scobea aurul negru, într'un tremur nervos, acționat de aerul comprimat din tubul de cauciuc de care era legat. Ceilalți doi, cu picioarele într'o groapă plină cu apă neagră ca cerneala, asudând, se necăjeau să lovească cu târnăcopul.

— Stăi !... Oprește aerul că nu se mai aude nimic, strigă Lorenz, punând mâna pe umerii celui cu ciocanul.

— Cum merge ?

— Greu, domnule inginer, greu de tot, parcă e piatră nu altăceva.

— Câte vagonete dați ?

— Râșne ? Dacă vom da cinci, bine ar fi dar nu cred. Uite d-ta, tot îi numai praf, nici un grăunte mai mare...

— Poate șase...

— Nu cred... Pe așa front îți rupi oasele de geaba...

Alexe se ștergea pe față de sudoare. Că'dura era tot mai mare, creștea cu fiecare front de lucru cu

cât se adânceau mai mult... Părea că se găsește în fața unui cuptor de brutărie.

— Aveți gaz, spuse Lorenz, dați drumul la ventilatoare. Când ați așezat tuburile de aerisire?...

— Cei de dinaintea noastră au dat de el. Se mai simte și acum dar mai puțin.

— Mi s'a stins lampa pe rostogol.

— Nu se face prea bine aerisirea pe orizont, de aceea va fi rămas gazul pe „șut”, ad'neaori se închisese ușile dela traviesa a treia pe galerie... A fost gaz mult la frontul cincii. Aci s'a pierdut. Și minerul care vorbea ridică lampa sus. Abea de albăstrea lumina.

— Da, da, să dați însă drumul ventilatoarelor și să se așeze o pompă, voi nu vedeți că vă înecați?

— Nu vine tare, domnule inginer, de când am intrat pe front tot atâta apă a fost, numai că o frământăm în picioare, nu vrea să se ducă, nu o lasă șistul de jos... piatră deasă parcă e cremenă.

— Domnule inginer, dacă ești dumneata bun, ia să te uiți aci, eu cred că nu mai scoatem nici o râșnă, fuge cărbunele.

Lorenz se apropie și la lumina lămpii îi explică lui Alexe de cum s'a rupt falia și a scoborît cărbunele aproape la doi metri; apoi, vorbind lucrătorului, îi zise:

— Da, lasă colțul acesta și după ce isprăviți „patul” de sus, treceți dincolo, pe frontul lui Vârnav, tot nu lucrează nimeni acolo și scoțând carnetul din buzunar însemnă. Apoi, uitându-se de jur-împrejur să vadă dacă totul e în ordine pe frontul de lucru, întăriturile și lemnăria ce trebuia să se găsească acolo pentru înaintare, mai aduse aminte oamenilor să dea drumul la ventilator și după ce termină cu scosul cărbunelui de sus, să schimbe frontul. Plecă,

— Noroc bun !

— Noroc bun, răspunseră minerii.

— Să nu aruncați nimic pe „șut” până ce nu bat de două ori în țeava de aer.

— Am înțeles, numai să luați seama că de eri până azi, au plesnit vre-o două grinzi pe podul rostogolului. Să nu vă sgârie.

— De ce nu le-ați schimbat ?

— Spunea domnul „prim porion”, — domnul bergmaestru Kudac — că dacă isprăvim frontul azi sau mâine, punem cruce.

— Nu se poate... mai sunt cărbuni... Să puneți grinzi.

Din nou intrați pe gaura de râme, Lorenz înainte și Alexe după el, se afundară în pământ...

— Pune piciorul pe vagonet..

Alți oameni, la fel ca și ceilalți, de parcă pretutindeni după ei, sau înaintea lor, ar fi coborât aceiași, răscoleau cărbunele cu mâinile într'un vagonet, ca și cum ar fi căutat cine știe ce bogăție avută și pierdută.

— Noroc bun !...

— Noroc bun !...

Pretutindeni și pe pământ și sub pământ „noroc bun” se schimba în loc de bună ziua, între mineri.

„Noroc bun” era cuvântul muncitorului, al inginerului și al tuturor din adânc.

— Ce faceți aci? întrebă Alexe pe cel mai apropiat, văzând că toți stau de vorbă.

— Căutăm cărbunele de „șist”...

— Trebuia să vedeți mai înainte de a-l arunca pe rostogol, spuse Lorenz... Uite, asta e piatră, asta e piatră, asta e piatră....

— Ne-am uitat, domnule inginer, dar tot a mai scăpat. Ați văzut dumneavoastră ce e sus...

— Am văzut, am văzut...

Și punând mâna pe vagonet se uită la el de parcă l-ar fi măsurat.

— Din două faci una. Ce fel de râșnă o mai fi și asta ?

— Se poate, cum spuneți dumneavoastră, dar...

— Treaba voastră, eu nu le iau în primire ci Kudac.

Pe galerii, pe liniile înguste, trenul jucărie, fără foc și fără aburi, căra un lanț de vagonete spre puț.

Scăpați de strâmtoarea rostogolului și de căldura de cuptor, inginerii, abia ieșiți mai în larg pe orizontul principal, simțiră cum îi taie un vânt puternic.

Lui Aléxe îi îngheță cămașa în spate.

— Dar ce-i asta ?... unde suntem ?... De unde curentul acesta așa de grozav? întrebă neștiind cum să se înfășoare mai bine în haina ce-i îmbrăca trupul ud de transpirație.

— Turbina dela puțul trei trage aerul dela puțul nostru și îl trimite prin toate găurile acelea pe unde am coborât până acum, pe fronturile de lucru; altfel s'ar sufoca toată lumea și de gaze și de lipsă de aer.

Pe jos lapoviță, noroi și acelaș întuneric pretutindeni ce se clatină ca apa în pahar, după cum se mișcau cele două lămpi ale inginerilor.

— De n'aș răci, gândea Alexe, strângând mereu haina în jurul trupului, ridicând gulerul să se apere cât mai bine, călcând înapoia lui Lorenz, care, nepăsător, primea în față curentul tăindu-l în două.

De trei ori a intrat Lorenz cu Alexe în mină, să-l învețe drumul regiunii ce i se dăduse în seamă și să știe ce trebuie să facă.

Întâi producția și al doilea să păzească viața minerilor cercetând armăturile de lemn dacă sunt bine așezate și dacă aerisirea se apropie de normal, așa ca să nu se sufoce oamenii pe canale, fie din lipsă de aer, fie din cauza gazelor care își fac mereu loc prin cărbune.

— Dar mai cu seamă extracția, spusese domnul Zoltan, inspectorul general al minei, asta interesează mai mult ca orice, pentru aceasta ești dumneata angajat întâi și abea apoi, să iei seama celorlalte amănunte. Producția zilnică este de nouăzeci vagoane de cale ferată, o extracție sub această cotă nu e admisibilă... Orientarea cea mai bună a dumitale este ca fiecare echipă de trei, de pe fiecare front, să dea cel puțin șapte râșne pe schimb.

— Extracția și viața oamenilor, spuse Alexe.

— Extracția și întăriturile galeriilor, așa ca să nu se surpe. Nu e vorba de miner; o galerie surpată costă enorm și împiedică exploatarea...

— Am înțeles, domnule inspector.

— Incet, încet, ai să te deprinzi dumneata și ai să înțelegi interesele noastre; pentru un moment, ca orice străin, vei vedea cari sunt nevoile lor, însă nu acestea trebuie să te preocupe.

Așa i-a vorbit domnul inspector lui Alexe după

ce intrase de câteva ori în mină, ca simplu vizitator.

De-acum ştia tot ce trebuie să ştie un miner adevărat. Işi cerceta lampa, înainte de a coborî la adânciar acolo, sub pământ, dacă gazul e mult sau numai infiltraţii uşoare. Pentru aceasta a căutat nu odată chiar locul pe unde gazul se strecura sâsâind în mijlocul unui grăunte de cărbune albit într'o spumă de scuiat.

Inspecta Alexe, ca şi Lorenz, întreaga regiune pe unde îl dusesese acesta în primele zile. Insemnase în carnet, asemeni lui, tot ce trebuie să se ştie la raport. Tipase ca şi el, oamenilor desbrăcaţi şi frânţi de oboseală, fără să ştie de ce, numai aşa ca să fie la fel cu toţi ceilalţi ingineri, „steigheri”, „obersteigher” şi „bergmaestru”, toţi însărcinaţi cu supravegherea minei şi a cărbunilor.

I se spusese că trebuie să fi energic, „altfel...” şi Alexe a înţeles destul de bine în necomplectarea frazei, că acest „altfel” era licenţierea lui.

Negru de praful cărbunelui şi leoparcă de năduşală, sdrobot de trecerile prin rostogol, orbit de întuneric şi subt de umezeală şi curenţii de pe galerii sezu pe o grămadă de cărbuni, în front, să se odihnească.

Abia de-şi mai simţea picioarele.

Doi oameni se necăjeau să ridice „streaipuri” de lemn, stâmpi de brad ce aveau să ţină plafonul cu grinzi, să nu se năruie.

Goi, negri şi unşuroşi cum erau, privind la ei, lui Alexe i se păru că citeşte o pagină de apocalips în care spiritele cele rele chinuiau sufletele necredincioşilor, încordându-le muşchii, îndoindu-i de şale şi împingându-i, cu mâini nevăzute într'o gură de balaur...

Oamenii se trăgeau înapoi, făcând sforţări să se

desprindă și cădeau înainte, rupti de mijloc, ca iar să se dea înapoi și iar să se aplece înainte, lovind cu târnăcoabe și ciocane, în qura neagră ce sta să-i înghită... Mișcarea se repeta aceeași cu sfortări și teama să nu cadă în smoala topită în care se îmbăiasă și din care abea au putut să iasă...

Mâinile nevăzute îi împingeau de spate, mereu înainte, mereu înainte...

Și mâinile nevăzute erau ale lui..

Așa îi vedea Alexe, în tinda unei biserici de țară, unde mâna meșteră și imaginația de schimnic a zugravului primitiv, înfățișase iadul.

Numai ochii le erau albi și numai ochii străluceau de viață la lumina lămpilor, în groapa de întuneric.

Singuri, în fundul pământului, fără chef de vorbă, fără să aibă nici unul nimic a-și spune, fără să gândească, oamenii făcuseră întăriturile și acum se frământau, zdrobindu-și carnea trupului să dărâme cât mai mult cărbune, să câștige vremea pierdută, ca apoi să tragă cu casmaua, să adune praful și bulgării negri, să-i arunce pe rostogol, jos, în vagoanele de pe traviesă sau în pragul unui alt front de lucru. Noiri de praf umoleau golul și praful le intra în plămâni pe gură și pe nas.

Lui Alexe i se făcu milă de ei și milă i se făcu de el.

A pierdut nopți în șir cetind și istovindu-se să învețe, să termine politehnica așa cum a terminat-o, ieșind întâiu. Ii fusese dragă meseria de minier pentru că nu o cunoscuse decât din carte; acum însă, acum...

Plecă capul, îl clătină cu desnădejde și uitându-se mereu la oameni, deodată simți cum îi cresc puterile, se înalță, se înalță așa ca să nu-l mai încapă locul... Ar fi vrut să scoată oamenii afară, trăgându-i

de mână și, împreună cu toți minerii, într'un lanț cu verigele de viață, să fugă în lume...

Poate că ațipise, poate că nu... Se văzu odihnind pe grămada de cărbuni. Suspină, își trecu mâna peste frunte și întunerec i se făcu în minte de n'a mai putut gândi la nimic.

Toți munceau pentru o pâine.

— Câți copii ai Vătășel ?

— Trei, domnule inginer și toți de nevoie... Cel mic e de patru ani, cel mare de opt și mijlociul de cinci. Pentru ei muncesc numai de ași fi sănătos încălta, dar...

— Dumneata ?..., întrebă Alexe pe celalt.

— Eu n'am nici unul, răspunse Ispas, și poate că e mai bine. Abia de pot scoate atât cărbune câtă pâine îmi trebuie mie, dar să mai dau și altora.

— Eu am avut doi, vorbi Gheorghe neîntrebat, și amândoi mi-au murit astă primăvară... Amândoi într'o săptămână... De-ar fi trăit, ași fi lucrat cu ei. Șase luni, atât au intrat în mină, s'au îmbolnăvit de oftică și s'au dus. Unul de șaptesprezece ani, celalt de optsprezece... Au murit la Sommerfrisch...

— Unde ?

— La Sanatoriu. Dumneata ești nou, nu știi. Pe-aici, oftica e la tot pasul, și în mină și afară din mină. Cei de sus spun că o ducem noi din fundul pământului. N'ați fost la Sommerfrisch ?

— Nu.

— O să vă duceți... Ce frumos e acolo... ce aer... dar, ce folos, ne otrăvim o viață întreagă cu gaze și aer închis, iar când îl respirăm și noi, atunci e prea târziu.

Și Gheorghe își frecă mâinile, prinse coada târnă-copului și începu să lovească în cărbune. Celalți

doi așezau bârnele pe plafon. Alexe se sculă să plece, îl apucase o amețeală de parcă băuse.

— Noroc bun !...

— Noroc bun, domnule inginer.

Alexe își băgă amândouă picioarele în gaura ce-i sta deschisă în față și coborî pe rostogol, înghițit de pământ...

.....
— De treabă om, inginerul.

— E nou. Să mai treacă...

Vremea prânzului.

În cotlonul cel mai adâncit al orizontului șapte, pe ultimul front, minerii scobeau în stânca neagră, ca viermii în fruct, hrana de-o zi.

Cu hainele așternute sub ei, pe blocurile de cărbuni, ședeau cu picicarele întinse, având în față câte o legăturică desfăcută în care aveau pâinea, o bucată de slănină și ceapă, iar între ei, b'odonul de apă.

Cu capetele plecate, fărâmițând hrana cu mâinile înegrite de păcură, înghițeau cu fiecare îmbucătură, praful de cărbune ce le scrâșnea în dinți ca nisipul.

La început, nici unul nu avea chef de vorbă, tăceau și mestecau ca vitele ce rumegă în zilele de arșiță, la umbra carului. La picicarele lor, unul după altul, apărură ca soldații în șir, trei șobolani mari, cât puii de pisică. Prietenoși, se ridicară pe picioarele de dindărăt, își mișcau mustățile, înțindeau botul și nervoși, când și când, se frecau peste nas cu lăbuțele din față, până ce cădea o bucățică de pâine sau coajă de slănină pe care o ronțăiau.

Masă comună.

— Na, mâncați și voi, spuse Ispas aruncând câteva bucățele de pâine, numai să știți că de vă voi mai prinde la legăturică, al vostru e dracul. Mi-a mâncat mai jumătate din slănină.

— Apoi, numai porcul acela trebuie să fi făcut isprava, spuse Gheorghe, arătând un șoarece mare

și gras de abea putea să se ridice pe picioarele de dindărăt. Țsta trebuie să fie bunicul celorlalți. A început să i se rărească blana de parcă de viu îl mănâncă moliile. Chiar ca un porc... Numai bun de tăiat.

Fugi potae... și ridică mâna amenințându-l. Numai tu să mănânci, bată-te pustia... și aplecându-se spre el îl cercetă mai de aproape ca pe un om :

— Ce fel de părinte ești tu?... Ticălosule!... Pleacă!... și lovi în palmi să-l alunge.

Numai tu să mănânci, porc bătrân...

Șoarecelui nu-i prea păsa mult de spusele lui Gheorghe și cum era mai departe, de nu-l putea ajunge, nici nu se clinti din loc, se ridică și fcu slujă. Cerea mereu de mâncare ca un câine nerătu.

— Ia așa sunt și unii părinți, bagă în ei de crapă și cei de acasă rabdă.

— Radu, spuse Vătășel.

— Chiar așa.

Radu era un lucrător mai mult bătrân de cât tânăr, avea trei copii și nevestă. De cum esea din mină, se oprea în crâșmă să bea, să mănânce și iar să bea, pe când, de cei de acasă, numai Dumnezeu le avea de grijă și vecinii.

— Și seamănă cu Radu, dacă te uiți bine la el... ia uite, se leagănă de gras ce e... Ptiu, bată-te sfântul! Și oamenii începură să râdă.

Pe rostogol se auzea frecături și cărbuni căzând.

— Vine cineva.

— Cei dela frontul șase... ori fi uitat să ia apă

Pe gura rostogolului apărură unul câte unul Ștefan, Iosif și Marcu.

— Aicea sunteți?... întrebă unul din cei sosiți și întinse lampa în sus, înaintea ochilor, căutând să vadă în întuneric.

— D'apoi, unde ?

— Care sunteți ? A tu, Vătășel. Gheorghe, Ispas...

În urma lui Ștefan, ceilalți doi, cu brațele lăsate în jos, legănând lămpile, se apropiară să șadă pe aceeași grămadă, sau pe vine.

— Sus la noi a început să miroase a gaz.

— A rămas cineva ?

— Râșnarul cel tânăr care abea a intrat în mină; feciorul lui Soare...

— Mihai...

— Aveți țevile de aerisire ?...

— Nu, nu e nimic... Am încercat lampa, abea de albăstrește... crește cât unghia și se coboară iar... Am căutat tot patul cărbunelui și n'am văzut nicăeri să bolborosească. Și, uitându-se la șoareci, luă un cărbune și lovi pe cel gras.

— Lighioana dracului, de trei zile de când nu mai dă pe la noi... Aveți o gură de apă ? Și fără să aștepte să i se răspundă, ridică bidonul, bău și îl trecu celorlalți.

— Să nu ne lăsați fără apă...

— Nu știu cum de se făcu de o băurăm toată, pe-a noastră... Și aci e cald, dar la noi e prăpăd parcă ne-am apropiat de focul pământului. Și Marcu își trecu mâna peste frunte adunând broboanele de sudoare, să le arunce.

— A fost steigherul pe la voi ? întrebă Iosif fărâmițând o bucătică de cărbune între degete, ca și cum ar fi voit să vadă cât îi de tare.

— A fost.

— La voi e moale cărbunele.

— Sus e tare ?

— Șist, nu alta... și frontul mic, abea de ne

putem învăța. Mai mult cu ciocanul de abataj lucrăm. Nu cred să dăm nici cinci râșne.

Și muncitorii odihneau și vorbeau fără să aibă mai nimic a-și spune, înșirați unul lângă altul.

Nădușeala curgea ca ploaia.

Au plecat șoarecii și după ei Ștefan, Marcu și Iosif, legănând lămpile, se cățarau în sus pe rostogol, ținându-se cu mâinile, de conducta de aer.

Lucrul începu din nou.

— Dați-i măi cu armătura mai repede, spuse Gheorghe. Aproiați grinzile că ne îngropăm aci. E moale cărbunele, să nu ne pomenim cu el în cap.

— Nu mai săpa, pune mâna acolo, la capăt... așa... împinge, eu pun „popul”...

Și câte trei se opinteau să ridice și să așeze lemnele, unele lângă altele, pe tavanul frontului, închipuind un bordei peste care, în loc de pământ, sticlea piatra neagră a șistului și cărbunele.

Sfârșit de Septembrie.

Duminică. Zi frumoasă, zi de liniște, zi de odihnă și petrecere pentru mineri.

Toți muncitorii erau voioși și toți aveau ceva de măreție, de conștiință a valorii lor. Nu mai erau oamenii de toată zilele, nu mai erau trud ții d'n adâncul pământului, troglodiții goi, cari, spre deosebire de cei din caverne, ascuțători și supuși, munciau să-și câștige pâinea cu prețul sănătății și al vieții. Călcau drept, priveau cerul și soarele, — soarele la care, în celelalte zile, abea cutezau să se uite și de multe ori, căutându-l, să nu-l afle nici la intrare, nici la eșirea din mină.

În grădina casinoului, la o masă între ghivece cu flori și ciubere cu olendrii albi și roșii, erau inginerii; cei în subordine lui Lorenz.

La altă masă, sta „domnul Kurz”, directorul minelor, împreună cu inspectorul general Zoltan și Eleonora, soția acestuia din urmă, cu o nepoată, Lizeta, elevă în clasa VII-a de liceu, venită dela Timișoara în vacanță.

Mai departe, la celelalte mese, câte doi, trei și mai mulți la un loc, se adunaseră minerii, în fața paharelor cu bere, să povestească, să râdă și să simtă clipa de odihnă și bună dispoziție a sărbătorii. Inginerii și muncitorii, din obișnuință sau din respect, unul față de celălalt, vorbeau încet ca

și când, dincolo de verdeața înconjurătoare, ar fi fost urechi și ochi, ce-i spionau în intimitate.

Vorbeau pe rând ca la o întrunire. În timp ce spunea unul ceva, ceilalți îl ascultau sau râdeau, ca apoi să continue un altul și un altul, în aceeași tăină, în aceeași ordine de parcă fiecare își împlinea o misiune. Rar când întrerupea vreunul. Fiecare se simțea obligat să respecte și pe cei dela masa la care erau și pe cei dela mesele cealalte. Minerii pe ingineri, aceștia pe inspector și director și toți la un loc unul pe altul, ca și cum fiecare ar fi fost purtător de blazon ce impune respect.

Uneori cuvintele se încrucășeau dela o masă la alta, însă cu aceeași restrângere.

Lui Alexe îi plăcuse comunitatea aceasta de familie pe care o aflase în lumea minerilor, găsind pe același loc și pe cei mari și pe cei mici, aproape deopotrivă; nu-i plăcea însă rezerva ce se impunea, cerută sau nu, de felul cum toți înțelegeau să petreacă atunci când sunt în afară de mină.

Pe de o parte, coborîrea aceasta voită, a erarhiei sociale, iar pe de altă parte, rigiditatea ce o simțea, îl strângeau ca un ochi de ghiață, îl falsificau, îl făceau altul.

Prea erau mecanizați... Prea erau unelte...

De ce ?

N'a înțeles Alexe felul acesta de a se comporta în societate.

O familie artificializată de munca din mină.

Pe ferestrele deschise ale casinoului, ferestre ce dădeau în grădină, veneau acorduri de pian și sunete de vioară împreună cu melodii de coruri bărbătești, stinse, de parcă se auzeau dintr'o biserică îndepărtată cu ușile deschise, unde orga ținea

hangul cântăreților ce înălțau imnuri de slavă, nu
A Tot Puternicului, ci vieții.

Cântece de bucurie, cântece de lume...

Era jumătatea cealaltă a coronului, fete și băieți
cari nu cunoșteau încă munca cărbunelui, îndeo-
sebi fetele și femeile, cari creșteau și trăiau în
preajma minei fără să știe niciodată ce se petrece
acolo.

— Fac repetiție, spuse Lorenz. După masă, la
patru, e mare serbare a minerilor la Sommer-
frisch...

Dintr'o cameră închisă, se auzeau înăbușite su-
netele metalice ale unei fanfare, punctate la inter-
vale de timp de bufniturile oprite ale tobei.

— Cum?... Au și fanfară? întrebă Alexe.

— Și încă foarte bună, răspuse Ionescu, un
inginer tânăr venit cu doi ani mai înainte în mină
și care făcuse politehnica la Timișoara.

— Peste patruzeci de instrumentiști, completă
Lorenz. Șeful lor e un fost căpitan de muzică din
armata austriacă, pensionar astăzi... Vei vedea
după masă... Trebuie să mergi. Toți minerii vin. Și
domnul inspector; uneori, la serbările acestea,
asistă și domnul director.

— Bine, dar acolo am auzit că sunt bolnavi. E
un sanatoriu...

— Sunt trei pavilioane, nu unul, sunt minerii
bolnavi, soțiile lor și copiii, încolo prea puțini stră-
ini. Aci la noi, toate drumurile duc spre două
puncte: Sommerfrisch și mină.

— E un parc foarte frumos, completă Ionescu.

— Și aer cum nu e nici la Davos, adăogă Lo-
renz. Minerului nu-i lipsește nimic, toată viața, de
cât lumina și aerul și pentru că îi lipsesc aceste e-

lemente, numai el știe să le prețuiască așa cum se cuvine.

— Tuberculoși, îngăimă cu sfială Alexe.

— Da. Eu am fost acolo șase săptămâni... Am fost bolnav de gât, am răcit în mină... transpirația, curentul de pe orizont... Nu măi puteam vorbi. Slăbisem și nu aveam poftă de mâncare. Ei bine, după două săptămâni, am câștigat trei kilograme greutate, răgușeala dispăruse și aveam o poftă de mâncare ca niciodată. Când am eșit, aveam paisprezece kilograme mai mult decât atunci când intrasem... Iacă, sunt sănătos, nu mai am nimic, iar dacă mă voi îmbolnăvi din nou, ți-am spus : drumul de aci duce la Sommerfrisch și de acolo la mină. Ei, că se mai poate întâmpla să te oprești și pe la cimitirul din Steyerdorf, care e pus la jumătatea drumului, asta este altceva. La Sommerfrisch, ai să treci și dumneata astăzi cu noi și mâine poate tot cu noi sau poate și singur...

Lorenz spunea toate acestea cu atâta seninătate, de parcă ar fi vorbit despre cel mai obișnuit lucru sau fapt ce se poate petrece în fiecare zi și oricui.

Alexe se înfricoșă gândindu-se la ce-l poate aștepta și se scutură cu groază.

— Ce te scuturi?... Nu-ți place berea ?

— Ba da.

— S'a trezit... să mai aducă un rând...

Făcu semn cu mâna unui băiat de serviciu și arătă paharele fără să spună nimic.

Paharele se umplură. Fiecare îl ridică, îl lovi cu fundul de masă și, mai înainte de a-l bea, Lorenz începe să râdă; își adusese aminte de vremea când fusese student la Berlin.

— Când făceam practică, eram în anul al treilea, aveam un coleg, șeful clasei și șeful *Sa'amandrei*...

Era înalt și voinic ca un atlet, îl chema Bauer. Era în stare să bea un butoi cu bere. Odată a intrat în berărie, era singur, a cerut chelnărilor să-i aducă un butoi cu bere și un corn. Ei bine, în puțin de două ceasuri, butoiul a fost gol și cornul era abia pe jumătate. Dacă te-ai făcut miner, trebuie să știi să bei... Să nu te mai scuturi altădată că am să cer, pentru dumneata special, un butoi cu bere și un corn...

Lorenz începu să râdă ca un copil de o glumă făcută.

De la masa directorului, Lizeta, nepoata inspectorului, izbucni într'un hohot de râs încât Zoltan o apucă de braț certând-o de atâta libertate, uitându-se rușinat spre celelalte mese.

— De ce râzi așa tare? Nu e frumos; să nu creadă oamenii că vorbim și râdem de ei.

La celelalte mese, minerii sporăvăiau tot în taină, se spuneau glume, se bea și se râdea cu mâinile la gură, de parcă ar fi fost în biserică.

Unii plecau, alții veneau, paharele se goleau și se umpleau ca iar să se golească...

La pian, se cânta rapsodia lui List.

Toată lumea tăcu.

Fiecare se uita în fundul paharului, la început, iar mai apoi, în măsură ce muzica se întetea într'o fugă de note ca imediat să se liniștească în acorduri stinse sau să revină la aceeași fugă de furtună deslănțuită; întorși pe scaune, privind ferestrele deschise, ascultau.

— Cine cântă?... întrebă Alexe într'o clipă de tăcere.

— Margareta Bozovici, iar la vioară, adineaori, a fost Ionel, băiatul lui Oană supraveghetorul, oberšteigherul, sau prim porion... Iți spun denumi-

rile acestea pentru că dumneata nu ai de unde să le știi, dar o să le înveți în mină pentru că au să-ți vorbească oamenii... Un fost muncitor, care acum este mai mult decât steigherul sau porionul, e mai mare, supraveghează și el fronturile de lucru, împarte echipele, în sfârșit, are anumite atribuțiuni...

E, băiatul lui a cântat la vioară... iar domnișoara...

— E student?...

— Nu... Băiat de mină sau râșnar, nu stiu bine, abia are optsprezece ani... mi se pare râșnar, încărcă și împinge vagonetele cu cărbuni... Vagonetul, în termenii noștri, se numește râșnă, de aci râșnar...

Alexe tăcu, rămăsese surprins de execuția bucărilor de muzică și, în deosebi, de cine le executa.

— Domnișoara Margareta e fiica lui Bozovici, maestrul de mină, cel cu apelul și rugăciunea oamenilor la intrarea în mină și mai cu seamă omul cu o practică de douăzeci de ani în mină, care dacă nu știe mai mult ca noi, dar cel puțin tot atâta știe și el...

Alexe se uită mereu la ferestrele deschise, așteptând ca din nou să audă sunetele pianului.

— Ai să vezi după masă, urmă Lorenz, ce organizație avem noi, minerii... Ar putea să fie și mai bună; avem elemente de mare valoare, dar nu putem face nimic... Sindicatele muncitorești sunt totdeauna bănuite de comunism. Orice străin care vine în coron, până la proba contrarie, este un instigator... Orice evadare a tineretului, din coron, spre Oravița, Timișoara sau ori și unde în afară de regiune, înseamnă cam tot ce spusei, și tot așa este foarte greu să ne vină elemente noi ce ar putea

să prepare sau să învețe pe ai noștri. De aceea ne mulțumim cu ce avem, fără să ne mai complicăm viața.

Lorenz clătină capul uitându-se la pahar pe care îl apucă clătinându-l în același ritm, ca să adune spuma de pe margine, apoi îl lovi cu fundul de masă. Ceilalți făcură la fel și aproape în aceeași clipă, ca la comandă, băură.

Patru, câți erau la masă, fără de gânduri, sau fiecare cu gândurile lui, altfel de cât ale tovarășilor, cu ochii pierduți în gol, păreau că numără clipele timpului care trece.

— Frumoasă viață au muncitorii în afară de mină, spuse Alexe.

— Asta e fațada, asta se vede... de... avem și strand, avem și teren de tenis... dar ce n'avem. Trebuie să știi că în consiliul de administrație, avem oameni, oameni deștepți, foști miniștri.

Târziu, Ionescu, care fusese însărcinat de câteva zile cu exploatarea noului orizont, găsi prilej să întrebe :

— Ce fac mâine, tot cu dinamita ?

— Tot... ești artilerist...

— Rupem mai departe...

— Dacă până acum nu avem nici un alt ordin... Totuși, eu mențin părerea mea. Este cea mai mare greșeală, ca să nu zic prostie, ce se face. Nu era nevoie de adâncirea orizontului... Exploatarea nici n'a ajuns până acolo...

— Am dat de apă.

— Știu, și vei vedea că are să ne dea de lucru mult acolo... Ei, dar nici nu vreau să mai aud, și făcu un gest cu mâna ca și cum s'ar fi apărat de muște... Suntem la cârciumă... Gestul se repetă din nou ca pentru a alunga odată cu gândul și imagi-

nea săpăturilor pe cari le avea în fața ochilor a-vea, parcă.

Dela masa vecină, întors pe scaun și privind spre inginer, inspectorul Zoltan, cu fața luminată de un zâmbet nevinovat, întrebă pe Alexe :

— Cum îți place ?...

— Berea ? răspunse râzând Lorenz... Berea e bună...

— Nu berea... Viața, Anina, mina...

— Imi place, domnule inspector...

— După masă îl ducem la Sommerfrisch, spus-eră inginerii în cor.

— Da, da... bine faceți...

Și Zoltan se întoarse din nou spre ai lui, să răspundă doamnei care îl întrebuse încet, în șoaptă aproape :

— Cine este tânărul ?...

— Un inginer nou.

— Nu mi-ai spus nimic...

— Venit de câteva zile.

Li mai spuse ceva și se adresă spre masa celor patru, vorbind lui Alexe :

— Poftim !... O secundă... Nevasta vrea să te cunoască.

Alexe se sculă după scaun și, oprindu-se în fața șefilor și a doamnei, se înclină salutând. Răspunse la câteva întrebări convenționale și vru să se înapo-teze. Ochiul doamnei Zoltan îl fixau însă cu atâta dragoste, de veche cunoștință, în cât tânărul inginer simți deodată cum i se aprind obrajii.

Zoltan și Kurtz vorbeau între ei fără să dea nici o importanță deosebită noiei cunoștințe.

Alexe sărută mâna doamnei și a domnișoarei, se înclină din nou și trecu la masa prietenilor de unde se ridicase.

— La noi totul este o familie, spuse directorul general, privind peste umăr, fără să vadă pe tânăr. Suntem una. Trebuie să ne cunoști și să te cunoaștem.

— La cea dintâi ocazie, vei fi invitatul nostru, spuse doamna Zoltan zâmbind și privind drept în ochi pe omul de la masa din față.

Alexe mulțumi de invitația promisă ridicându-se după scaun, înclinându-se în fața doamnei.

O domnișoară de vre-o nouăsprezece ani, blondă, cu ochii albaștri, cu o rachetă de tenis în mână. îmbrăcată în alb de sus până jos, intră în grădină, sărind în pași de polcă, apropiindu-se de masa vecină. Se sărută cu nepoata inspectorului și dete mâna cu doamna și domni.

— Tu ai cântat.

— Da, și acum mi-e sete. Am venit să văd dacă nu cum-va e tata pe aci să-i cer un pahar cu bere.

Cu ochii roți în clipa aceea întreaga grădină căutându-l...

Privirea i se opri o clipă mai mult la masa inginerilor și ochii lor se întâlniră, toți o priveau.

— E fata lui Bozovici... Domnișoara Margareta, aceea care a cântat la pian, spuse Lorenz... Frumoasă... Nu ?...

— Uite un pahar liber, n'a băut nimeni și Kurz întinse paharul pe care Margareta îl goli dintr'o înghițitură...

— Mi-a fost sete... sete de bere, nu de apă... Mulțumesc...

— Fata maestrului de mină l... și Alexe rămase nedumerit fără să mai spună nimic.

— E frumoasă... Poate că îți place chiar... Să știi un lucru; domnișoara Margareta e o fată foarte cu-minte.

Fata se uită din nou la masa prietenilor, după ce mai înainte se uitase cu aceeași ochi cercetători să caute pe tată-său. Zâmbi și dete din cap salutând pe Lorenz, Ionescu și Bufnea. A răspuns și Alexe. Domnișoara a repetat din nou mișcarea salutului. În clipa aceea Lorenz se ridică în picioare, întinzând mâna spre tânăr, făcând prezentările:

— Domnișoară Margareto, avem un coleg nou, domnul inginer Constantin Alexe.

Alexe se sculă, prinse mâna care i se întinsese de departe și o sărută ca să revină aproape imediat să se așeze pe scaun ca mai înainte. Inspectorul Zoltan cu doamna au rămas să discute mai departe cu Margareta...

— E o fată foarte cumsecade, mai repetă Lorenz încet, în urechea lui Alexe... Să știi...

În grădină intră un băiat cam de aceeași vârstă, cu părul negru, mare, dat peste cap, cu fața bronzată și o mustăcioară mică ce abea umbrea buza de sus. Era îmbrăcat ca și Margareta în costum de tenis. Într-o mână ținea racheta și în cealaltă trei mingii.

Dete „noroc bun” celor depe la mese și făcu câțiva pași să se apropie de aceea a domnului director, unde Margareta sta în picioare. Aceasta îl văzu și apucând paharul cu bere pe care-l avea în față îl goli.

— Vă duceți la tenis, întrebă Lizeta.

— Da...

— Merg și eu și se uită la mătușă-sa...

— Bine.

Amândouă se duseră spre tânărul ce le aștepta, ocolind mesele, ținându-se de mână.

— Ionel, strigă Oană din fundul grădinei către fiu său, să nu te obosești prea mult... după masă ai

car... trebuie să fii la Semmerfrisch, iar la noapte intri în mină...

— Bine, bine, și făcu un gest plictisit ca și cum ar fi răspuns, lasă-mă în pace...

Lorenz chemă la socoteală, plătiră împreună, frățește, berea și cornurile consumate, salutară toți masa superiorilor, cari se pregăteau și ei să se ridice, și eșiră.

În poarta grădinei se întâlnește cu Bozovici pe care Lorenz îl opri strângându-i mâna ca să-i spună:

— Domniule Bozovici, a cântat Margareta așa de frumos... Uite, Domnul Alexe, inginerul cel nou...

— L-am văzut, spuse maestrul de mină. Zilele acestea ați intrat mereu împreună.

— Da, răspunse Alexe și întinzându-i mâna, la rândul său, îi spuse cuvinte de laudă la adresa domnișoarei care cântase așa de bine și care este atât de frumoasă și tânără...

— Să-ți trăiască, domniule Bozovici, am ascultat-o și am rămas profund impresionat, este o pianistă mare, mare. Strânge-i te rog mâna din partea mea...

— Da, da... și Bozovici clătină capul măgulit, fără să dea însă prea mare importanță spuselor inginerului și intră în grădină cu fața luminată de un zâmbet.

Pâlcuri, pâlcuri; femei, fete și bărbați, se revărsau pe cele două drumuri de munte ce legau Anina și Steyerdorf-ul, de Sommerfrisch. Unul, ca o linie dreaptă iar celalt, capricios ca jocul unui copil, trecea peste munți și râpe ca să ajungă în marginea pădurei și de acolo mai departe, cotind la dreapta și la stânga, de unde privind în jos, ca în albia unui râu, se vedeau casele locuite de mineri, coșul înalt de fabrică și zidurile de piatră cu întreaga scheletărie de fier ce susținea roțile ascensorului de la puțul trei, de aerisire.

Alexe, în mijlocul unui grup de vre-o șapte, printre cari Lorenz și Ionescu, sprijiniți în bastoane de nădejde, urcau și scoborau, asemeni drumului ținând marginea dinspre adâncul văei.

Pe lângă ei a trecut un biciclist și un „noroc bun” furat de vânt.

A mai trecut un altul și încă altul și încă mulți..

Toți se duceau la Sommerfrisch.

Pe partea cealaltă a văei, pe coastele verzi ca o pajiște, se desfășura al doilea drum ce tăia Steyerdorf-ul pe din două, drum drept ca o viață de om sătul, fără nici un accident, fără nici o cotitură. O linie ce coboară în jos să treacă printre așezările de case ale coronului, pe lângă un cimitir și să se piardă după un deal, până deasupra unui parc de proporții reduse în mijlocul căruia patru vile cochete amîn-

teau eleganța a patru grații într'un dans de pavană la o curte feudală.

Pomi, alei, și flori...

Sommerfrisch.

Pe un drum lăturalnic, dincolo de plasa de sârmă ce închidea grădina, automobile, trăsură, biciclete și copii.

Sub terasa largă a uneia din vilele îndantelate sub acoperișul căreia scria: *Restaurant și Berărie*, că sub un clopot de sticlă, oameni îmbrăcați în negru, cu franjuri pe umeri și chipuri militărești, grămădiți în grup, păreau blocuri de cărbuni.

Era fanfara minerilor cu uniforma de întunec, spedă la cingătoare iar pe mânecile tunicilor și deasupra cozorocului, pe chipiu, două ciocane încrucișate țesute în fir de aur.

Cânta un marș militar.

De jur împrejur, lumea adunată, iar pe terasă, mesele una lângă alta și un amestec de culori vii, variate, pe care îl făceau rochiile de mătase ale fetelor și femeilor.

Pe aleele înguste ale parcului, pe prundișul galben, nebătătorit, pe unde nu se revărsase lumea celor ce venise să petreacă, bolnavii pe chaise-longues-uri, unul lângă altul, câte trei patru la un loc, îmbrăcați ca de promenadă, își odihneau capul pe perine.

Pe toți îi înfrățise boala și semănau între ei de parcă ar fi fost copiii aceluiași părinte.

Ochii mari, luminoși, afundați în orbite, fața albă, mâinile fine și pielea străvezie pe sub care se împletea, ca arniciul, vinișoarele subțiri.

Degetele lungi, trase, se mișcau de parcă fiecare dintre bonavi, acompania la pian muzica răsunătoare a marșului.

Toți fredonau și, curând, toți și-au părăsit locurile

de odihnă. Cu bastonașe subțiri, învârtindu-le în mâini, se plimbau pe aceleași alei, prin fața scaunelor goale pe cari stătuse mai înainte.

O clipă de uitare, de bună dispoziție și visuri pentru viitor.

Era atâta viață...

O domnișoară de vre-o două zeci de ani, frumoasă, cu nasul drept și fin, amintind ceva din chipul Venerei de Milo, cu obrajii împurpurați și zâmbetul pe buze, grațioasă ca o mazurcă de Chopin, învârtea în mâini un bețișor de abanos de capătul căreia, drept mâner, era legată o fundă de pamblică roșie, se plimba pe alee privind petrecerea de departe, luând însă parte la ea, cu toată ființa ei.

Se simțea sănătoasă, se simțea bine, simțea viața...

A tăcut fanfara și minerii, strânși în cerc, vre-o treizeci la număr, între optsprezece și patruzeci de ani, la un semn al conducătorului au început să cânte „Cântecul Minerului”.

Toată lumea asculta în picioare și ascultătorii au început să cânte și ei, la început fredonând, apoi mai tare, mai tare, până ce, furați de frumusețea versului și a muzicii, se asociară de-a-binele corului, iar când, în încheiere, cântecul termină cu refrenul : *Gluk auf, gluk auf*, mulțimea, cu brațele ridicate, începu să se agite ca cei primejduiți pe mări când văd scăparea în vasul ce se apropie.

Ochii tuturor se înălțară la cer și parcul răsună cu atâta putere în cât pomii începură a fremăta.

A urmat un ropot de aplauze...

Fiecare bătea în palmi...

Se repetă finalul cântecului, tumultos ca o rupere de nourî: *Gluk auf, gluk auf*...

În pavilionul orkestrei, trei violi, un țambal și un contrabas începură să cânte un „Foxtrot”.

Perechi, perechi, fete și băieți, se prinseră în joc.

Pe alei, bolnavii fredonau, se plimbau făcând pașii în ritmul muzicii, și poate dansau chiar, în gând, cu luni sau ani în urmă, pe când erau sănătoși.

Domnișoara cea fină și grațioasă ca o mazurcă de Chopin, mereu cu zâmbetul pe buze, deschise brațele de parcă ar fi voit să cuprindă toată lumea într-o îmbrățișare caldă.

Era fericită. O mărturiseau ochii.

Se simțea așa de bine... așa de bine...

S'a întins pe chaise-longue-ul ei de mai înainte să privească viața în față și să o aspire, odată cu aerul ce o împlinea, prin toți porii.

Cu degetele mâinii învârtea, în marginea scaunului, bețișorul de abanos...

A închis ochii să viseze, trează fiind, zilele minunate ale viitorului...

Se simțea așa de bine...

Deodată însă, mâini nevăzute o strâng de gât... simte că se înăbușă... vrea să se apere, să strige... se ridică pe jumătate și... Un val de sânge cald îi năpădi gura...

Când au venit bolnavii ceilalți să o ajute, ochii ei mari și albaștri se împânziseră și, într-o clipă, viața se stinse într-o respirație lungă ce se pulveriza peste cuprinsul parcului cu pomi, alei și oameni adunați în sărbătoare.

Fanfara minerilor cânta o mazurcă de Chopin.

Lă spatele vilelor, dincolo de drumul ce inconjoară parcul, străjuia pădurea de brazi și munții bătrâni ca veșnicia.

Alexe era cel mai tânăr și cel mai fără de experiență printre ceilalți ai minei cari, obosiți înainte de vreme, păreau să fi renunțat la orice ideal ce-l vor fi avut în primele zile ale începutului de carieră.

Frământat de aceeași preocupare pe care în trecut o avusese ca elev, să fie iubit de profesori, se ostenea acum să fie prețuit de colegi, de direcțiune și chiar de muncitori, cu atât mai mult cu cât fiind sărac, visa ca pe urma muncii stăruitoare, să facă carieră și să poată duce un trai mai bun și el și măică-sa cu care împărțea leafa pe care o lua, aceasta până în ziua când o va aduce și pe ea la mină, în coron, să fie împreună.

Pe când era în școala politehnică, prin ultimul an, abea aștepta să termine studiile, să depună proiectele, să se simtă liber, să dea asalt lumii pe care și-o voia cucerită. De multe ori, pe-atunci, cu colegii împreună, în orele libere sau în zilele de vacanță, la umbra salcâmului din curte, pe o bancă în Cișmigiu sau la o masă de berărie, făceau planuri de viitor.

Toți, într'un gând colectiv, dădeau viață acelorși iluzii.

Să se vadă ingineri diplomați... Cu ochii minții, în clipa aceea, vedeau cum societățile industriale, minele de aur sau de cărbuni, sondele, pădurea de sonde de la Câmpina și Moreni, înfățișate în chipuri omenești, alergau să-i ademenească pentru

știința lor, cu aur mult, cu zecile de mii de lei pe lună, instituindu-i directori sau conducători de exploatare, membri în consiliile de administrație și chiar președinți ai acestor consilii, pe ei, inginerii specialiști în a răscoli pământul, „generație valoroasă”, după cum le spusese un bătrân profesor de geologie.

Și acum...

Toată stăruința, toată munca pe care o depunea, era aceea de a-și menține postul mai departe, post pe care îl căpătase datorită recomandării oficiale a școlii, în timp ce mulți dintre colegii cu cari visase minunea, erau și azi fără de nici un rost, bătând ușile pretutindeni să găsească loc.

Sărăcia mare și neîncrederea generală din ultimul timp făcuseră ca exploatarea să se reducă pretutindeni. La sonde, la mine, în industrie... În toate părțile se concediau oamenii. Războiul răsturnase toată viața de muncă, pulverizând-o pentru decenii. Zece dintre foștii colegi au plecat în Mesopotamia angajați la sonde, alții și-au schimbat cariera, iar alții s'au plasat ca funcționari de biurouri, datorită cunoștințelor pe cari le aveau în lumea politică.

De câte ori gândea Alexe la toți aceștia cu cari pornise odată la drum, cu și mai mare vrășmășie pe el, cel de altădată, se pedepsea muncind cât mai mult ca nimeni să nu-i spună vre-o vorbă de dojană și nimic să nu-i rămână străin din tainele meserii.

A cunoscut mina și a cunoscut minerii așa cum nu se cunoscuse niciodată pe el. Cobora sub coaja pământului primul și eșea ultimul.

Carnetul de însemnări zilnice, rapoartele pe cari le făcea către inspector și direcțiune, cum și măsurile pe cari le propunea pentru o extracție cât mai

rațională și mai mare a cărbunelui, făcură ca directorul Kurz să-i aducă de multe ori mulțumiri. Pentru aceasta, ceilalți inigineri, la început îl priveau cu oarecare invidie, mai târziu însă l-au iubit și l-au dojenit pentru străduința sa prea mare, spuindu-i că: „afară de vorbe, direcțiunea nu te va răsplăti cu nimic, chiar de ai mai sta, de aci înainte, încă zece ani...”.

— Drumurile la avansare sunt închise pentru multă vreme, așa că ori care ar fi energia pe care o desfășori tot nimic nu-ți aduce.

Alexe înțelegea că trebuie să-și îndeplinească îndatoririle serviciului cu toată conștiința.

Se abonase la diferite reviste de specialitate, germane și engleze, și el, care era la mină numai de câteva luni, timp în care nu se întâmplase nici un incendiu, la adânc, într'o zi, pe când săpa niște muncitori pe un front nou, deschis spre niște galerii părăsite, tot orizontul de jos, travieșele și rostogolurile, se umplură de fum, oamenii fugeau strigând pretutindeni să iasă lumea afară.

— Foc, foc !...

Era în sectorul lui Alexe.

Intr'o clipă toți lucrătorii de pe fronturile celelalte erau adunați la un loc... Fiecare miroșea în vânt dacă nu cumva a izbucnit și gaze.

Tuburile de ventilație se așezară lungindu-se până în spre frontul părăsit. Alexe singur, cu masca pe ochi, se duse până aproape de făcu ultima legătură a tuburilor, punând în acelaș timp ventilatorul în funcțiune. Închise cu un părete de scânduri gura intrării pe front, astupă și celelalte găuri de comunicație cu rostogolul și, într'o clipă, burlanele largi aruncau, ca pe coșul fabricii, fumul negru înecăcios pe ori-

zont de unde îl sugea turbina dela puțul trei, din Stejerdorf.

Când au venit echipele de pompieri, ceilalți ingineri și inspectorul Zoltan, toate măsurile de siguranță erau deja luate. Fumul gonit, imediat s'a început la diguirea focului prin ridicări de bataluri, păreți dubli de scândură ce se înălțau deopotrivă, din toate părțile, se turnă pământ galben între păreți, spulung, se bătătorea și în același timp, în afara îngrădirii de scânduri groase, se ridică zidul de beton ce avea să închidă pe vecie focul nestins din inima pământului.

Zeci de lucrători au scăpat de moarte prin asfixie...

Întrebat de inspector de unde a știut ce măsuri să ia, a răspuns :

— Am citit o revistă engleză, unde se relata felul cum a fost stins cel mai mare incendiu din minele dela Cardiff...

Din nou a fost felicitat Alexe și de cei mai mici și de cei mari.

Mereu stăruitor, pe zi ce trecea, devenea tot mai folositor administrației, ca unul dintre cei mai pricepuți exploatatori, iar pentru cei mulți, pentru „viermii pământului“, cum îi plăcea directorului să numească pe mineri, Alexe deveni un fel de idol. La bunătatea pe care o avea față de muncitori, se adăoga deacum și curajul și grija pe care o avea pentru ei.

Pentru un miner conducător, cum era directorul Kurz, lucrătorii, oamenii aceia despuiati, uniformi, negri de praful cărbunelui și lustruiți de nădușeală, nu însemnau nimic mai mult de cât „viermi, viermi ce foiesc în pântecul pământului ca în pântecul hoitului, să-și aple hrana de toate zilele“.

— Aceasta este părerea lui, spusé Lorenz așa

că orice am crede noi altcum despre ei, n'are nici-o importanță. De aceea, de zece ani de când sunt aci, trebuie să văd cum administrația îi fură și, ce e mai trist, trebuie să tac, sau de nu, să plec... Unde să plec? Și-apoi nu-i același lucru pretutindeni?... Și astfel suntem părtași, tănuitori ai unei hoții care se face pentru că așa e tradiția, așa cer interesele...

— Interesele cui?...?

— Ascultă. Despre noi, inginerii, cei mari au o idee ceva mai bună, prețuindu-ne ca unelte în mâinile nevăzute ale capitaliștilor constituiți în societate anonimă, cari ne împing în tainițele adâncului să aruncăm oamenii când într'o cloacă, când în alta, acolo unde cărbunele este mai mult, ca scormonindu-l, aurul anonimilor din societate să crească, să crească ca plante uriașe de seră, hrănite prin transfuzii cu sânge de om.

Toți trebuie să fim așa, acesta este cuvântul de ordine. În vederă acestui scop suntem angajați, are grijă directorul nostru să ne-o spună în fiecare an, la 1 Ianuarie, când suntem invitații săi.

„Obișnuți-vă de a nu-i vedea ca oameni, țipați la ei cât puteți, cuvintele să cadă grele, ca ciocanul pe nicovală, așa ca fierul să se îndoie în toate chipurile, sau să se rupă. Cuvântul să fie ordin și ordinul țipăt, așa ca să înăbușe sgomotul de infern pe care îl fac ventilatoarele, ciocanul de abataj, burghiul automat, sau văicărerile lor...”

La început i-a venit greu lui Alexe, mai cu seamă când sus, la lumina zilei, a văzut, așa cum erau, fețele lucrătorilor la cari strigase. Toți erau mai în vârstă decât el. Oameni cu familii de întreținut, așa cum avea el pe maică-sa, oameni cu copii mari,

de aceeași vârstă cu el poate, oameni cu oasele rupte de muncă, oameni cu obrajii vestejiți, îmbătrâniți înainte de vreme, roși de oftică și paralizați de reumatisme...

— La ei am țipat azi... și voi țipa mâine și...

Ca să-și răscumpere din vina de toate zilele, Alexe își scoase pălăria salutând el, cel dintâi, umilit, pe mineri, privind adânc în ochii fiecăruia ca pentru a-și cere iertare.

Oamenii l-au înțeles, au clătinat capul și au uitat. „Iși apără pâinea, ca și noi”, spuneau ei.

În mină nu vedea nimic, era întuneric și toți erau la fel ca și zilele, aceleași.

S'au deprins lucrătorii cu el cum se deprind cu o uneltă nouă de care aveau nevoie și, pentru că acolo, în fundul pământului, totul era una, Alexe a început să se îndoiască dacă într'adevăr oamenii sunt oameni și dacă el însuși e om.

Cârțițe, râme sau mai de grabă „viermi”, așa după cum spunea directorul, „viermi ce răscolesc măruntaiele unui hoit”.

Minerii...

Dață altcineva decât Lorenz, care trăia zi de zi în tovărășia lui Alexe, l-ar fi văzut cu câteva luni mai înainte, în ziua în care venise senin, ca un cuceritor de izbânzi, cu visuri închegate sub bolta frunții, n'ar fi recunoscut pe tânărul de azi, cu fața veștedă, ochii fără de expresie și seriozitatea prea timpurie imprimată pe față, ca urme de arsuri. Nu, nu l-ar fi cunoscut, nici n'ar fi bănuț măcar pe copilul de altădată, cu fața albă, ochi senini și capul ridicat cu semeție.

Era obosit, era asemeni tuturor muncitorilor, cu mersul greoi, nemaț având spre ce grăbi.

Cu capul între umeri, privind în jos, umbla ca un vinovat nepedepsit.

Se simțea nevrednic de a ridica ochii să vadă lumina în strălucirea soarelui, lumina care era dată numai țăncilor și femeilor...

Câteva luni de mină, omorîse omul ca să facă din el o scuiă, mai bună sau mai rea, dar sculă.

Nu vedea cerul; vedea însă cablul funicularului de care aninau vagonetele negre învîrtindu-se mereu în acelaș cerc închis, să poarte dintr'un loc în altul, cărbunele stropit de nădușeală și scuipat de sângele celor ce l-au scos din fundul pământului, să-l facă dar cuptoarele ce vor topi alte vieți, odată cu fierul sau aurul, și va încălzi în vreme de iarnă, trupul buhăit de trîndăvie al celui bogat care nu va ști niciodată cât sânge și câte vieți a cumpărat în tona de cărbuni...

O ploaie deasă și mărunță umezea cerul și risipea fumul de uzină, întinzând zăbranic negru din munte în munte, peste satul de mineri.

Ajuns acasă, Alexe a scris mamei o scrisoare în care îi spunea că este sănătos, că o duce bine și că așteaptă primăvara...

„Ce frumos este primăvara!...”

„Ași fi vrut să-ți scriu mai mult dar nu știu ce... M'am desobișnuit nu numai de a vorbi, dar chiar și de a gândi... Mi se pare că toate gândurile, din fiecare zi, se reduc la unul și același.

„Ochii mi-s grei, mă cheamă odihna să dorm, să dorm...”

Ușa se deschise și Lorenz intră.

L-a găsit cu pieptul căzut peste masă.

— Ce, dormi?... și îl scutură de umeri.

— A... da... da...

Alexe strânse repede scrisoarea deasupra căreia își picase capul.

I-am scris mamei...

— Ești invitat pentru astăseară la Doamna Zoltan.

— Sunt obosit...

— Trebuie să mergi. E Sâmbătă, mâine e zi de odihnă. Nu se poate să refuzi. Mergem împreună.

De două săptămâni, în fiecare seară, bergmaestrul Kudac intra în cârciuma lui Tudose să spună în cuvinte biblice, minerilor adunați pe la mese în fața paharelor de rachiu :

— Beți și petreceți, acestea sunt zilele voastre căci în curând vor veni cele neașteptate și de ne-nlăturat...

Beți și vă înveseliți, în curând douăzeci la sută dintre voi vor fi concediați...

Muncitorii se uita la el și nu înțelegeau la început; crezând că omul e beat, dar cuvintele se repetau aceleași în fiecare seară.

— Ei, dar douăzeci la sută nici nu este prea mult; dacă ași fi în locul directorului, pe toți v'ași da afară... Ași mătura mina ca o odă de primire și pe urmă... pe urmă...

— Ce vorbește bergmaestrul ? întrebă Gheorghe pe Ilieș care se uita în ochii lui Kudac.

— Vorbește și el...

— Nu pentrucă vă urăsc, continuă Kudac, dar pentrucă sunteți mulți și proști, apoi aș chema pe cine aș vrea eu, să vină să lucreze, să... Ei, dar ce însemnătate are asta pentru voi și ce vă pasă de ce aș face eu...

— E tare rachiul, domnule bergmaestru, ia poftim, și Gheorghe întinse paharul lui Kudac.

— Nu e beat, spuse unul dela masă. Nu e beat, repetă un altul și oamenii se sculară de la locurile

lor, apropiindu-se de el să se convingă fiecare dacă cei ce le vorbește este într'adevăr treaz.

— Nu e beat, pentrucă de două săptămâni ne spune mereu același lucru, de două săptămâni.

— De douăzeci de ani, nu de două săptămâni, de douăzeci de ani vă spun că sunteți măgari și voi nu vreți să credeți. Și aci și în Silezia și la Kardif, pretutindeni sunteți aceiași... Pentru fiecare din voi, eu sunt un bețiv. Și luând o sticlă de rachiu de pe masă o duse la gură să o deșerte, aproape, dintr'o înghițitură.

— Lăsați-l că e beat.

— Ce?... oare numai voi aveți dreptul acesta?... Douăzeci la sută mai puțin în mină, va face să crească veniturile societății, acționarii își vor rotunji și mai mult pântecul și fiecare dintre voi va munci mai cu spor ca să nu se simtă lipsa celor plecați; altfel, salariile scad... Într'o administrație ca aceasta, totul este aranjat ca ceasornicul. O rotiță se leagă de alta; câștigul vostru de extracție totală a minei și nu după cum lucrează fiecare... Și Kudac, care până aci stătuse în picioare în pragul ușii, făcu câțiva pași înăuntru, se așeză la o masă clătinând capul, ca și cum ar fi răspuns propriilor lui cuvinte. Lovi cu pumnul în masă și, uitându-se la oameni, continuă să vorbească :

— Viermi... viermi cari în mină scormoniți ca râmele pământului după ploaie, și viermi aci, sus, la lumină, cari vă târâți murdari și unsuroși, în văzul celorlalți oameni, așteptând în toată clipa să fiți striviți de pantoful de lac al acționarilor, de bocanca engleză sau germană, sau de nu știu ce naționalitate, a directorului... Douăzeci la sută... Ptiu... și Kudac scupă în mijocul prăvăliei, în fața oamenilor și ieși. Lucrătorii se uitară pe urma lui

fără să spună nimic, un timp, apoi, unul câte unul, începură să vorbească, mai întâi preocupați de starea în care se găsește Kudac, iar mai apoi de ce le spusese acesta...

— Merge drept...

— Nu e beat...

— De două săptămâni ne spune mereu acelaș lucru...

— Este omul directorului.

— Poate să fie ceva...

— Poate că ne-a spus adevărul.

— Și dacă într'adevăr se va întâmpla să ne concedieze ?

— S'a mai întâmplat, s'a mai întâmplat asta...

Oamenii amuțiră. Într'o clipă fețele lor de hârtie mototolită, luminate o clipă de fără de gândurile băuturii, se întunecară. Fiecare privea în pământ, fiecare uitase de paharul din față.

În cârciumă se făcu liniște. Când și când, se auzeau paharele lovindu-se unul de altul, aranjate de mâna negustorului pe poliță, sau scârțâitul lor, când le spăla aceeași mână.

Liniștea creștea mereu până ce pocni ca o bășică.

Se înapoiase Kudac.

— Ei !... ați murit ?... Tăceți ?... Nu răspun-deți ?... Ha, ha, ha. Totdeauna aceeași, totdeauna... Lucrul s'a mai petrecut... În ajunul concedierilor se creează aceeași atmosferă cu aer greu pe care o respiră de o parte muncitorii, așteptând să se în-tâmple ceea ce nu doresc și de altă parte, direc-țiunea care trăiește cu o clipă mai de vreme rezul-tatul acțiunii sale.

Oamenii bolnavi, în ultimele clipe așteaptă să se însănătoșească iar cei din jurul lor așteaptă să

moară cât mai repede, să se sfârșească odată, parcă ei ar fi acei care sufer și nu bolnavii...

„De mâine încolo, nu vor mai intra în mină, cutare, cutare” — așa cetise, tot Kudac, cu șase luni mai înainte, o listă de douăzeci și opt de mineri.

Două zile, atunci, lumea muncitorilor a fost tare supărată și cei care plecau și cei care rămâneau. Producția pe întreaga mină sporise cu mai mult de trei sute de vagoane. Întâmpiarea cu concedierea fusese ca un fel de stimulent. În a treia zi, frunțile s'au mai descrețit. Cei rămași în lucru, cei mulți, aceștia din urmă se căutau unii pe alții ca pui de cocoși de curând claponăți. Rușinați, își dădeau mâna și rămâneau așa strânși, unul lângă altul, fără să-și vorbească, o jumătate de ceas, un ceas și se despărțeau, ca în aceeași zi, să se caute d'n nou, să se uite unul în ochii celuilalt, să nu-și spună nimic și să se despartă din nou. Asta a mers așa până ce au fost scoși din colonie; direcțiunea avea nevoie de locuințele lor să le țină încuiate, cu ferestrele închise, ca păianjenii să poată țese în liniște pânza în care se vor prinde gângăniile...

De atunci au mai plecat și alți oameni, unul câte unul, ca frunzele scuturate de vântul toamnei, lăsând locuri goale pe crăcile negre...

Aci, o casă cu ferestrele închise, prăfuite, dincolo alta, mai departe alta...

Toate făceau pete între zidirile multe ale coro-nului.

Acum vor da afară douăzeci la sută.

— Nu, asta nu se poate, strigă Gheorghe. Tu ești un ticălos, tu minți Kudac, înțelegi? Minți!... Asta nu se poate. Nu se poate acum în ajunul iernei... Unde să se ducă?...

— Bine !... Când vei fi tu director să-i gonești după ce trece iarna.

— E porcărie...

— Se poate, răspunse Kudac.

Intr'o clipă, toată cârciuma se ridică în picioare și, apropiindu-se de masa lui Kudac și deasupra capului lui, începură să strige fiecare, asvârlind cuvintele ca bulgării de pământ.

— E o crimă... nu se poate... minți ! Îți sucim gâtul și ție și celui ce te-a trimis. Suntem o forță.

— Cine a spus aceasta ? întrebă Kudac.

— Eu, își lovi pieptul cu pumnul, Ispas...

— Ești un prost...

— Pleacă dacă vrei să nu te bat... Pleacă, dar acum, numai decât...

— De două săptămâni de când ne fierbi...

— Ați spus că mint, dacă mint înseamnă că voi rămâneți pe loc... de ce vă supărați atunci ?... Dar nu, voi știți că eu spun adevărul și...

— Eși !...

— Ticălosule !...

— Vândut celor bogați... hoț... tâlhar...

— Aștept să cadă și pietrele ca să cred că într'adevăr sunt Sft. Ștefan.

— Ticălosule, te-ai îmbătat și...

— Bine, m'am îmbătat, așteptați însă să mă trezesc și atunci douăzeci la sută dintre voi trebuie să plece.

— Unde e lista ?...

— Directorul nostru este un om foarte cumsecade, el nu vrea să vă aibă pe conștiință, vă lasă pe voi să alegeți care pleacă și care rămâne, și tot pentrucă e un om foarte cumsecade, a mai spus că după aceea își mai rezervă și el dreptul de a mai

concedia unul, doi, trei... însfârșit, câți o vrea... Treaba lui.

Lucrătorii se uitau la el, ascultau și nu mai spuneau nimic, de parcă nici n'ar fi înțeles despre ce e vorba.

Kudac se clătina pe picioare, se uita la mineri, râdea, se încrunta, își scrâșnea dinții, își încleșta pumnii și, hotărît parcă să spună altceva decât ceea ce spusese, desfăcu larg brațele privind cerc la cei din jurul lui, deschise gura și... plecă capul în piept clătînându-l. Brațul ridicat căzu leneș și din drept și hotărît cum fusese în minuta de mai înainte, se cocoșă de mijloc. Părea așa de obosit încât întinse mâna să prindă scaunul, să șadă, să nu cadă.

Muncitorii tăceau.

Kudac își duse mâna la ochi, își șterse lacrimile ce-i umplură fața și, în aceeași clipă, începu să râdă în hohote.

— Pentru voi sunt un ticălos iar pentru el, pentru acela de acolo, — întinse mâna într-o direcție ca și cum ar fi căutat pe cineva — pentru el, sunt mai mult decât un ticălos și mai puțin decât un rob.

Apci, uitându-se la lucrători urmă :

— Să știți că am grăit adevărul. El m'a trimis. Alegeți-vă... sau... Faceți ce vreți. Douăzeci la sută... poate mai mulți... Eu plec. Credeți ce vreți despre mine, eu nu mă supăr. Noroc bun !

— Să plece cei tineri, spuse cineva dela o masă.

— De ce ? răspunse unul de vre-o douăzeci de ani. De ce eu și nu tu ?

— Noi avem familii...

— Și eu am...

— ...și copii.

— De ce i-ai făcut ? Noi să murim de foame ?

Din toate colțurile cârciumii se ridicară tineri și bătrâni, fiecare apărându-se, fiecare socotind că mai ușor e pentru celălalt să plece. Toți vorbeau deodată de nu se mai putea înțelege nimic, părea că toată prăvălia se clatină luată de valurile unei ape ce-i săpa temelia.

— Eu n'am să plec...

— Nici eu...

— Nici eu...

— De-ar trebui să-mi apăr locul cu cuțitul de masă, strigă Gheorghe, n'am să plec... și scoțând din legăturica de cină ce o avea înaintea, un cuțit cu mânerul negru ca de cărbune, îi trecu lama printre degete ca și cum ar fi șters-o de praf...

— Da, cu cuțitul... și învârti mâna pe deasupra capului făcând să sclipească fierul.

— Doi copii mi-a mâncat mina și acum vor să mă gonească?... li aștept.

La o masă, în fața paharului cu rachiu, era mare fierbere între oameni...

Ispas vorbea singur :

— Acum, când am început să scuip arnici, e prea târziu să mai pot pleca undeva... Tata a murit în mină, frații mei la Sommerfrisch, bunicul, ologit de picioare, l-am purtat pe drumuri să cerșească până ce am intrat în mină, și acum, e rândul meu... Fie! În loc de cărbune, voi săpa sare...

Intr'una din casele cele multe și uniforme, locuite de mineri, într'un interior curat și sărăcăcios în care singura mobilă de preț era o pianină, la masa rotundă din mijlocul încăperii, lângă trei tacâmuri puse pentru cina de seară, Margareta, fiica minerului Bozovici, împreună cu maică-sa, aștepta să vină tatăl acasă.

Margareta cântase mai înainte la pian și acum, sprijinindu-și capul într'o mână, părea că visează sau continuă muzica mai departe în gând.

Adela Bozovici, o femeie de vre-o patruzeci de ani, cu părul încărunțit mai înainte de vreme, asemuitoare în liniile feței cu Margareta, cetea „Tunelul” lui Kelerman. Deodată, ca și cum cineva o strigase pe nume, lăsă cartea din mâni și o puse deschisă pe masă.

— E frumos, mamă?... întrebă Margareta care se trezise din gânduri, la gestul pe care îl făcuse mamă-sa.

— Da, e foarte frumos până acum, dar altceva vream să-ți spun, și scoțând ochelarii, îi puse semn cărții la filele deschise.

— Ceteam și te vedeam pe tine.

— E vre-un personaj?

— Nu. Te vedeam pe tine și îl vedeam pe el... Intr'adevăr aci...

— Am înțeles!... și Margareta clătină capul roșindu-se toată, ca după o clipă să spună cu tristețe :

— Nu te mai gândi și tu măicuță, mă gândesc eu, aștept și...

— Tocmai de aceea...

— Dacă ar fi tăcut tata și nu ne-ar fi spus nimic, poate că ar fi fost mai bine sau poate ar fi fost mai bine să fi tăcut el, să nu-i spună tatei și să nu știm nici noi.

— Eu sunt de altă părere.

— Suntem săraci... și pe urmă, ce sunt mai mult decât o fată de miner, pe când el...

— Tu ești copilă, Marga, ceea ce spui tu nu e o piedică pentru cine iubește. Domnul Kurz a avut de soție pe fosta nevastă a lui Kudac,... a spus-o odată el, de mult. Și ce a fost ea?... o fată de miner, miner ca și tată-tău.

— Da, mamă, dar Alexe, atunci când a felicitat pe tata vorbind de mine, a făcut-o poate pentru că îi plăcuse muzica, ori muzica era a lui Mozart și nu a mea. Eu... Ce am făcut eu? am executat o creațiune străină. Dacă m'ar fi plăcut, cum spui că i-a plăcut lui Kurz nevasta lui Kudac, atunci da, pe cât timp cu mine e cu totul altceva și nu înțeleg cum de ți-a intrat în cap astfel de gânduri și cum de am putut să le primesc eu...

— Hei, fata mea, o mamă totdeauna vede mai bine atunci când nu e nimic.

— Adineaori, am cântat aceeași bucată și acum sunt obosită.... Sunt obosită pentru că în afară de muzică s'a mai iegat ceva... Imi vine să plâng, ași vrea să mor, aș vrea să mă pierd, să mă risipesc ca fumul. Nu știu ce aș vrea... și Margareta isbucni în plâns acoperindu-și fața cu amândouă mâinile, plecându-și capul pe masă.

— De ce plângi?... și mâna mamei netezi fruntea fierbinte a fetei... Are să-ți facă rău.

— N'am să o mai cânt niciodată, spuse printre sughițuri Margareta.

— Ai să o cânti.

— Nu !...

— Dacă ar fi cântat-o el, sau dacă o va cânta un altul ?...

— ?...

— Haide... vorbește... l-ai fi iubit ?...

— Eu... cu mine e altceva... l-ași fi iubit toată viața, chiar dacă nu l-ași fi văzut niciodată... l-ași fi iubit cum iubesc pe Beethoven, pe Chopin, pe Mozart...

Margareta își șterse ochii, suspină de câteva ori întretăiat și rămase cu ochii mari deschiși să vorbească într'un colț al odăii.

Undeva, departe, se auzeau sgomote înăbușite, vorbe neînțelese și lătrat de câine...

— Da, l-ași fi iubit așa ca pe Beethoven. De câte ori mă așez în fața pianului, masca din părete deschide ochii și mă privește țintă; abia după ce mă uit mai mult văd că pleoapele îi sunt căzute și buzele, cari tremurau în colțul gurii nervos, sunt săpate cu dalta...

— M'am gândit și la el, la Alexe, și m'am gândit așa de mult că atunci când m'am ridicat de pe scaun, m'am dat la oparte ferindu-mă să nu-l lovesc.

Aveam impresia că era lângă mine...

Fără să mai continue a vorbi, Margareta se sculă brusc de la masă și se duse să se uite la un tablou cu mare și corăbii pe care îl avea de ani de zile în părete și pe care îl văzuse de nenumărate ori, cunoșcându-l până în cele mai mici amănunte...

— Prostii... ba nu, nebunie, vorbi singură Margareta trecând în camera de dincolo, nervoasă, ca

să se întoarcă iar, să se oprească apoi în fața mamei:

— Să nu mai îmi vorbești niciodată nimic...

— Ai să-l vezi astăseară, la Eleonora.

— Și am să fug de el.

— Nu, Marga, să nu faci așa, că nu e frumos...

— Tot ce fac trebuie să fie frumos ?...

— Da... pe urmă eu cred, eu sunt sigură, eu... nu știu cum să-ți spun... te iubește...

— Dacă ar fi tăcut tata, n'ar fi știut nici dumneata, nici eu și ar fi fost mai bine... nu numai că n'ar fi spus să nu fac așa, că nu e frumos, dar nici nu ne-am fi stricat capul să gândim la ceace nu se poate. Și-apoi am atâta mândrie în mine ca să nu știu niciodată, nici să creadă cel puțin că mă gândesc la el. Dacă ași ști precis că vine la Eleonora nu m'ași mai duce. Se așeză din nou pe scaun în fața mesei, țăcăni de câteva ori cu furculița în marginea farfuriei, stete o clipă fără de gânduri, apoi își prinse fruntea în amândouă mâinile și închise ochii.

Adela Bozovici își puse ochelarii pe nas luând cartea să citească mai departe. După câteva rânduri o lăsă din nou însemnând aceeași pagină cu ochelarii. Se uită la ceas și cu palma mâinii netezi câteva cute ale feței de masă.

— Și tată-tău nu mai vine... Au eșit de mult din mină... Ar fi bine să te îmbraci... Nu este frumos să te duci prea târziu.

— Iar nu e frumos ?...

— Dacă ar veni acum, am mânca împreună... dacă vrei, să-ți dau numai ție... Cine știe când sosește... e târziu.

Adela privea la ceasul din părete fără să știe cât e.

— Nu mănânc nimic...

Se îmbracă și după zece minute plecă să răspundă invitațiunii pe care i-o făcuse Eleonora Zoltan.

Adela Bozovici îi aranjă blana în jurul gâtului și o petrecu cu ochii până ce ieși, spunându-i :

— Incheie-te bine la gât să nu răcești... Să vii cu voe bună...

— Sărut mâna...

Rămasă singură, madam Bozovici se duse la bucătărie să dea mâncarea la o parte de pe mașină, să nu scadă; s'a înapoiat, s'a dus la fereastră și, deși era întuneric, se uită pe geam afară. Ar fi vrut să-și vadă copila. Clătină capul, își săită de câteva ori sprâncețele răspunzând în gând anumitor lucruri nemărturisite, gândind la fică-sa și, pentru că vremea trecea greu, fără să facă ceva, se așeză la masă, pe acelaș scaun, să citească mai departe. Mai înainte însă de a întoarce foaia, se uită la ceasul din perete și spuse pentru ea, gândindu-se la Bozovici:

— ...Și încă n'a venit...

Ușa se deschise; soția lui Iurim, o femeie înaltă, voinică de tremura podelele sub apăsarea pasului ei, cam de aceeași vârstă, cu părul negru și fața comună ca a femeilor de țară, intră cu o mină speriată.

Adela întoarse capul privind pe deasupra ochelariilor:

— Dumneata erai ?...

— Ai auzit ?... spuse femeia preocupată de vestea pe care avea să o aducă, uitând cu totul că de două zile nu se văzuse între ele femeile, fiecare având treburile gospodăriei.

— la loc pe scaun, și madam Bozovici se ridică, se duse să închidă ușa pe care vecina o lăsase des-

chisă, apoi, uitându-se în ochii ei turburați, o întreabă :

— Ce să aud ?

— Cum !... nu știi nimic ?...

Adela Bozovici simți cum i se taie picioarele și abea de putu să întrebe, cu gândul la vreo nenorocire ce i s'ar fi putut întâmpla soțului.

— Ceva la mină ?...

— Toți oamenii sunt la casino... Toți... Kudac, din partea directorului, i-a strâns să le comunice că treizeci la sută din ei vor fi dați afară din lucru...

Adela își reveni din spaima prin care trecuse și, îngrijorată acum de vestea așa de neașteptată, avu puterea să întrebe mirată :

— Cum !... Nu înțeleg ce vrei să spui ?...

— S'a oprit lucrul... Economie...

Vorbea mai fără de nici un șir.

— Nenorocire... Trei sute cincizeci sau șapte sute, nu știu... Grevă.

Au spus bărbații noștri că vor face grevă... Nici nu îți închipui ce e acolo... Toată lumea vorbește... Toată lumea e necăjită... Cel puțin dacă aceasta s'ar fi petrecut în primăvară...

— Ori atunci ori acum, nenorocirea e aceeași... Cu ce vom trăi ?...

„Grevă”...

Nevasta lui Iurim sporăvăla mereu; ce fac oamenii, ce a zis Kudac, ce vrea directorul

Adela nu mai zicea nimic; buzele i se strânsese și fața, din împurpurată cum fusese o clipă mai înainte, se făcu galbenă. Clătina capul vorbind ca pentru ea, repetând mereu :

— Ce nenorocire, ce nenorocire, ce nenorocire... apoi, uitându-se în ochii femeii ce-i sta în față, urmă :

— Cine știe câtă vreme de aci înainte, trebuie să ne amărim sufletul, să răbdăm de foame și să murim chiar, de frig și de lipsă... Vine iarna... Doamne, numai de n'ar fi așa...

— Dacă îți spun !... Așa e !... Ce e acolo... vai, vai...

Și nevasta lui Iurim, cu vocea aspră și certitudinea adevărului pe care îl spune, pe cât era de mare și vioincă, creștea tot mai mult prin importanța pe care o da împrăștiind groaza cu o seninătate de inconștientă.

— A mai fost cândva o grevă, spuse Adela. A venit armata, a împușcat oamenii, au rămas copii pe drumuri... nici nu mai știu ce s'a petrecut...

Ridică amândouă mâinile în sus ca și cum de acolo ar fi așteptat scăparea și buzele ei se mis-cară în șoaptă neînțeleasă.

— Suntem în iarnă, urmă să vorbească nevasta lui Iurim... abia de am apucat să plătim datoriile...

— Ce ne facem, ce ne facem !...

— Mă duc să spun și nevastei lui Gheorghe și la a lui Vasile; mă duc să spun...

Și femeia ieși grăbită, așa cum venise, fără să mai închidă ușa, să ducă vestea pe la alte case, ca molima ce se întinde, să fie ea cea dintâi care dă știrea.

În urma nevastei lui Iurim s'a mai deschis ușa casei Bozovici și au venit vecinele să stea de vorbă despre ce știau sau ce auzise mai înainte de la vestitoarea necazurilor. Unele se tânguiau, altele amenințau că vor sparge geamurile la direcție și, roșii de mânie, plecau mai departe să-și risipească necazul.

Adela a rămas singură cu gândurile, cu grijea fetei care nu era acasă, a lui Bozovici care trebuie

să fi fost la casino și a nenorocirilor ce se abătuseră deasupra coronului.

Se gândea la Alexe, la ce a spus acesta, la Margareta și se trezi frământându-și mintea să-și aduca aminte de ce anume mâncare făcuse în ziua aceea, la prânz și ce a mâncat în ziua trecută.

Îl se păru că-l vede pe Alexe, că vine împreună cu Bozovici... deschise ușa, nu era nimeni, întuneric, frig și burniță.

Fără nici o legătură își aduse aminte de vremea măritişului ei... de târguelile făcute cu o săptămână în urmă, și abea acum își da seama că de dimineață uitase să cumpere cafea de la băcănia lui Conrad.

— Numai la Conrad e cafeaua bună, o aduce dela Timișoara.

Totul se amesteca fără niciun înțeles în capul ei, în timp ce, neastâmpărată, mâinile i se frământau de începuse să o doară ca de reumatism.

În urechi îi striga cineva mereu, monoton, fără nici o variațiune:

„Grevă, grevă, grevă...”

Isbucni în plâns și căzu în genuchi în fața icoanei Mântuitorului și a Sfintei Varvara.

— Doamne!... ai milă de noi; și tu Sfântă Varvara, apără pe toți minerii...

În fața icoanelor ardea candela și sufletul Adelei care se ruga.

În pulberea fină de ploaie ce umezea aerul și pământul, vila în care locuia inspectorul Zoltan, luminată așa cum era, părea în noapte ca un decor de teatru ce se proiecta pe fundul întunecat al pădurii.

Lorenz și Alexe erau ultimii dintre invitații ce sosiseră la sindrofia d-nei Eleonora Zoltan.

Domnișoara Bozovici cânta la pian.

— Eram foarte supărată, îi întâmpină zâmbind stăpâna casei, care îi așteptase cu nervi, privind până atunci mereu la ușa holului în pragul căreia întârzia să se arate silueta tinerească a noului venit. Credeam că n'ai să mai sosești... Și, întinzând mâna cu grațiozitatea unei logodnice, urmă repede, râzând: Am spus o minciună... Știam că ai să vii... Eram sigură și nici nu se putea altcum... Nici un bărbat nu mi-a refuzat ce i-am cerut. Eu, da, am refuzat... (aci d-na Zoltan, rostogoli ochii peste cap cu aceeași ingenuitate pe care femeia galantă știe să o manifeste când vrea să facă o nouă cucerire).

— L-am rugat pe Lorenz să te aducă la noi.

Alexe, îndoit de mijloc, sărutând amândouă mâinile ale doamnei, nu văzuse gestul acesteia, însă îl simțise.

Era roșu la față.

În momentul acela se apropie și inspectorul, râzând șgomotos, strângând și scuturând mâna ingi-

nerului uluit de primirea așa de prietenoasă ce i se arăta.

— Se putea !... răspunse cu timiditate Alexe.

Zoltan, cu fața veselă și zâmbetul pe buze, satisfăcut până în cele mai mici fibre ale ființei lui, se adresă Eleonorei, ca și cum ar fi urmat o discuție începută de mai înainte.

— Ai văzut că te-ai înșelat ?...

— Te-ai înșelat tu.

— Nevastă-mea, urmă Zoltan adresându-se lui Alexe, spunea că niciodată... (se uită în ochii Eleonorei și o întrebă cu naivitatea unui copil)... să-i spun?... și, fără să aștepte răspunsul, continuă:

— Când te-a văzut întâia oară la casino, a zis că trebuie să fii amorezat; trebuie să fii bun, milos... Și începu să râdă cu atâta neînțelegere încât Alexe nu mai știa ce să creadă. Părea că trăiește o clipă de viață ireală, că e un altul, că se găsește într'o sală de spectacol și el însuși este actorul care joacă.

— Am spus că trebuie să iubească, corectă Eleonora, nu că este amorezat. Nu-i așa că iubești, domnule Alexe.

— Daaa... că iubești, lungi cuvântul Zoltan râzând mereu în fața noului venit, așteptând să-i audă vorba.

Alături de sot, doamna își oprise și ea respirația. Nu clipea, sprincenele se arcuiseră și câteva crețuri tăiau fruntea-i albă pierzându-se în buclele ce-i închideau fața pe tâmpile. (Ar fi vrut să nu iubească pe nimeni, ca să o poată iubi pe ea).

— Da... (ochii doamnei se închiseră sub pleoapele grele). Iubesc până acum, pe maică-mea...

— Ha, ha, ha... isbucni inspectorul prinzând cu dreapta pe după mijloc pe Alexe.

- Ești copil.
- De ce râzi ?... Vezi că am avut dreptate ?...
- Tu te-ai gândit la altă iubire...
- Câți ani ai, domnule Alexe ?...
- Douăzeci și patru.

Mulțumită de situație, soția inspectorului suspină lung. Neliniștea avută o clipă mai înainte dispăru și ca totul să pară o glumă, sau pentru o și mai asigurată liniștire a ei, mereu cu zâmbetul pe buze, ridică un deget, amenințătoare, așa ca și cum ar fi muștrat un copil:

— Nu minți ?... Nu iubești pe nimeni, pe nimeni ?...

— Pe toată lumea.

Amândoi soții îi vorbeau din două părți, stăruind de câte două trei ori asupra aceluiași lucru.

Alexe zâmbea, răspundea la întrebări și privea la oamenii aceștia fără să înțeleagă bine ce vor de la el. Se cerceta, privind-se pe furis, de sus până jos, să vadă cum e... dacă nu cumva e descheiat la vreun nasture. I se păru că poate este luat drept un stângaci care nu știe cum să se poarte în societate și simți, în clipa aceea, cum fața i se aprinde de căldură și fruntea începe să i se broboneze de sudoare. Nu știa ce atitudine să ia. Ar fi vrut să se întoarcă, să plece; ar fi vrut să facă câțiva pași mai înainte, în salon, în mijlocul celorlalți oameni... Prea întârziase mult în fața ușei și nici unul nici altul, gazdele, nu se mișcau. În același timp, vorbele și întrebările ce i se puseseră, lumina multă a încăperilor, lumea, cântul, râsetele, gălăgia îl amețiseră.

— Dacă iubești pe toți, (Eleonora complectă cu-vintele cu gestul mâinii înscriindu-se într'un cerc, iar mai apoi netezându-i obrazii ca unui copil) do-

vedește că, odată, vei ști să iubești o singură persoană.

În vremea aceasta, servitorul luase pardesiile și pălăriile musafirilor, să le ducă undeva într'o cameră vecină.

Se mișcă din ioc și Zoltan anunță pe jumătate protocolar, pe jumătate glumind, lumea invitaților:

— Domnul Costea Alexe și prietenul nostru Lorenz.

Câteva minute fremătară oamenii în vorbă și strângeri de mâini. Muzica încetase... Se auzea șoaptele picioarelor pe parchet și scaunele împinse dela un loc în altul.

Lui Alexe îi părea că umblă cu picioarele pe sticlă... îi era teamă să nu facă o mișcare greșită, să alunece, să cadă, iar în urechi îi sunau ca un refren, fără să știe de ce, cuvintele inspectorului:

„Domnul Costea Alexe și prietenul Lorenz. Domnul Costea Alexe și...”

.....

În seara aceea a cunoscut întreaga societate din Anina, societate creată în jurul minei. (Dacă n'ar fi fost mina, Anina n'ar fi existat).

Un cerc închis de ingineri, cu familiile lor, la care se adăugau doctorul Bur, Popescu — căpitanul de jandarmi — farmacistul Nemeth și, uneori, Luța Covăceanu, deputat din Bozovici, om de mijloc, pântecos, rumen la obraji, ras la față și cap, care venea să iubească anumite doamne din societate, bolnave de spleenul pe care îl da viața monotonă și pustie de familie, cu aceleași chipuri cunoscute în casă și în afară de casă, pretutindeni.

Doctorul era un om mărunț; deși se apropia de șaiszeci de ani, nu părea a fi mai în vârstă de patruzeci și cinci; cu pielea obrazului uscată, ochii

mici, fără de sprâncene și mereu cu o țigare de foi în gură, părea absent în mijlocul oamenilor, preocupat mereu de culoarea fumului pe care îl arunca rotocoale. Când i se adresa vre-un cuvânt, doctorul ascutea parcă ochii, rămânea surprins ca în fața unui obiect însuflețit, își încrețea fruntea, ridica din umeri și rămânea tăcut ca după o clipă să-și reia mina obișnuită a feții să privească în tavan fumul țigării. În schimb, doamna Bur era o temeie de patruzeci de ani, foarte vorbăreață și foarte dornică de cele lumești. Se simțea bine în societatea bărbaților și totdeauna avea câte un cuvânt de spus, în taină, de celelalte cucoane.

Vorbea mult, râdea mult, mânca mult... și tot ce făcea părea să fie cu risipă.

Căpitanul aștepta să iasă la pensie; fusese pe vremuri sergent major, om de rând, cu apucături grosolane, îi plăcea băutura și stătea la ordinele directorului Kurz, ca un subaltern. Toată lumea știa că, pe lângă leafa lui de militar, direcțiunea minelor îl trecuse în statele lunare ca ajutor contabil, fără să presteze nici un fel de serviciu de cât acela de a împărți dreptatea pe picior, alături (de inspectorul muncii, dreptate care niciodată nu era a lucrătorilor și totdeauna a directorului; totuși, spunea el:

— Dacă sunt de cinsprezece ani aci și nu m'a schimbat nimeni, este că mi-am îndeplinit și îmi îndeplinesc datoria cu imparțialitate...

Cine îl auzea spunea că așa este și totuși fiecare știa că spune o minciună.

Era autoritatea cea mai proeminentă în Anina.

Farmacistul era un om de treabă, avea două fete, Victoria și Iulia; cari apropiau, una treizeci de ani și cealaltă douăzeci și opt; pe amândouă credea omul să le mărite, de câte ori vr'un nou in-

giner sau amplotiat intra în serviciul minei, și asta dura de mult.

Deși nici una nu învățase farmacia, totuși, amândouă știau să facă rețete, dacă se întâmpla ca la vremea aceea farmacistul să joace șah la cazino cu vreunul din cunoscuți.

Alexe s'a oprit o clipă în fața domnișoarei Bozovici și, după o stângăcie vădită de câteva clipe, încercă să vorbească ceva despre muzică... A dat mâna cu domnișoara Lizeta, nepoata lui Zoltan, și-a simțit mâna strânsă de aceea a directorului Kurz care, înțepenit pe picioarele răschirate, i-a asvârlit în ochi un nou de fum din țigareta groasă de foi pe care o morfolea între buze.

I se vorbea deodată, din toate părțile, din față, din lături și dela spate. Și-a simțit mâna strânsă de doamne tinere și de doamne în vârstă, (în ochii acestora din urmă, a înțeles și ceea ce nu se înțelege la prima vizită). A dansat cu domnișoare și a dansat fără de odihnă cu Eleonora care îl purta la piept ca pe un pendentif. Pusese stăpânire definitivă pe el, în timp ce soțul, domnul inspector, ca un arlechin atunci cumpărat din prăvălie, râdea și bătea din palme, bucuros de ce pereche minunată face noul director cu soția sa.

Lui Alexe îi părea cunoscută femeia pe care o ținea în brațe.

„Cunoscută de unde ?...”

O văzuse ?... Și-o închipuise numai ?... Nu știa.

Gândind mereu să-și dea răspuns întrebării, mintea i se luminează. Iși aduse aminte de un tablou al lui Henner pe care-l văzuse cândva, la pînă-cotecă.

O femeie de vre-o treizeci de ani, frumoasă, cu brațele albe, pieptul plin și părul de aur...

Da, își zise Alexe privind în ochii albaștri ai femeii, ce portret minunat!...

— Imi place nevinovăția dumitale, i-a spus Eleonora.

Inginerul se tulbură și se roși. Se simțea vinovat, fusese surprins în gânduri.

Femeia îl strângea tot mai tare în brațele sale, și tot mai aproape de trupul ei, de parcă ar fi făcut un tot, apoi deodată isbucni într'un râs sgomotos ce se comunică tuturor din sală și lumea începu să râdă fără să știe de ce. Alexe s'ar fi desprins din bratele ei și ar fi fugit rușinat. Eleonora însă îi ținea.

Inspectorul își freca mâinile și hohotea de bucurie.

— Dece râde domnul inspector?... dece ai râs dumneata?...

— Nu știu...

— ?...

— Vino... vino să te scap de ei.

L-a dus în camera vecină unde, înșirate pe mese, farfuri și farfurioare încărcate cu tot cecece trebuia să se servească, așteptau musafirii.

O servitoare umplea paharele cu vin.

— Du-te Ana!... Du-te și adu șampanie, spuse stăpâna ținându-și prada lipită de trupul ei.

— Du-te Ana... Pleacă!... strigă Eleonora nervoasă.

Abia ieși servitoarea și brațele ei albe, rotunzi și fierbinți, îi cuprinseseră gâtul.

I-a sărutat Eleonora ochii, obrazii, gâtul și buzele...

A fost o frenezie a pasiunii.

Lui Alexe i se muiașe picioarele... îi era teamă...

tremura... vedea roșu înaintea ochilor și ar fi căzut dacă aceleași brațe rotunde și albe nu l-ar fi sirâns tot mai tare.

— Doamnă... Doamnă... îngăimă Alexe.

— Ha, ha, ha... Copil ce ești... Te-ai roșit. tremuri... Nu-i așa că mă iubești?... că...

Și buzele arse ale îndrăgostitei sărufau apăsător buzele musafirului.

— Doamnă...

Fără să mai poată face nicio opunere, Alexe se lăsă moale în mâinile ce-l chinuiau îngropându-i capul în piepții albi de cari își lipi gura.

— Te iubesc... te iu-besc...

— Știam, răspuse femeia.

Ușa se deschise pe jumătate și servitoarea încercă să intre... Și-a luat seama... a întors capul ca și cum nimic n'ar fi văzut și se retrase din nou, să-i găsească pe amândoi, unul lângă altul, descătușați. Doamna îi vorbea, iar el, cu spatele spre intrare, privind la un tablou ce spânzura într'un colț al sufrageriei, își netezea părul dându-l cu mâna peste cap.

În salon, inspectorul Zoltan, inginerul Suru dela cocs, inginerul silvic Cărășel, Lorenz și Ionescu ascultau pe domnul Kurz care vorbea de economiile ce trebuie să le facă în cheltuielile de exploatare ale minei.

— Căile ferate, cel mai bun client al nostru, căruia îi furnizam mai bine de trei sferturi din întreaga producție, și-a redus comanda la cincizeci de vagoane pe zi. O altă mină, care producea cărbune mai slab decât al nostru, și-a luat sarcina să împlinească restul, pe un preț mult mai scăzut. așa că ceea ce s'a angajat la noi, rămâne să se livreze într'un timp determinat mai lung, reducân-

du-se astfel proporția pe timpul de predare.

Așa fiind, urmă directorul, am luat hotărîrea să reduc, la rîndul meu, numărul muncitorilor cu trei sute cincizeci... Trebuie să-i concediez... Nu e proporția exactă, ar trebui cel puțin cinci sute să plece, dar, știu eu... De trei săptămîni mă gîndesc la aceasta și am făcut în așa fel ca toată lumea să-mi cunoască gîndul..

Numai așa cred că pot realiza economiile impuse de împrejurări... De sigur însă, că pe lângă aceste concedieri, mai e ceva pentru o realizare perfectă a economiilor, mai este un sistem al meu pe care l-am aplicat în Silezia și pe care îl aplic și aci de aproape doi ani și care dă rezultate foarte bune. Ceva mai strîns sistemul meu și, în cel mult șase luni, voi reduce numărul lucrătorilor la mai puțin de jumătate, iar extracția o voi face să se mențină cu zece sau cincisprezece la sută sub ceace se scoate azi cu numărul total al minerilor.

— Intâi, cu sistema dumitale vei concedia toată lumea — nu știu care sistemă — și apoi abia după șase luni vei realiza economia de care vorbești și pe care trebuie să o înfăptuești de-acum, spuse Suru.

— Nici eu nu știu cum se va putea ajunge la ce spuneți dumneavoastră, domnule director, completă Lorenz, ridicînd din umeri. Azi toată lumea muncește și producția este de atît... mâine va munci numai jumătate dintre ei și producția va fi aproape aceeași, sau tot atît, adică în niciun caz în proporția brațelor întrebuintate.

— Ai dreptate... Desigur că nu poți înțelege, dar vezi, aci e marea taină... Aci e meșteșugul, răspunse Kurz.

— Poate, și Lorenz săltă din nou din umeri, rușinat de a nu înțelege sistema directorului.

— Acuma chiar, omul meu se găsește printre muncitori și le comunică hotărîrea luată.

Inginerii făcură ochii mari și se uitară la director mereu nedumeriți.

— Dar noi nu știm nimic, mai spuse Lorenz.

— Ei, câte nu știți dumneavoastră, răspunse directorul clătînd din cap, dînd din mâini ca să completeze cu gestul cuvintele mărturisite; apoi, continuă :

— Asta acum, la început; după treizeci de zile, va urma o altă serie de concedieri și după alte treizeci de zile, alta, pînă ce voi reduce numărul total al oamenilor la mai puțin de jumătate.

— Și producția ?

— Producția va crește în raport invers cu numărul oamenilor.

— Nu cunosc procedeul că l-ași aplica și eu, spuse Suru rîzînd.

— Nici eu, spuse Zoltan, dar pe mine nu mă interesează. Mie să mi se dea ordin să-l execut. Grijea e a dumneavoastră, domnule director... Într'adevăr trebuie să fie ceva extraordinar...

— Extraordinar... Da... apăsă pe cuvinte Kurz. Economia se va face din prima zi. Dumneavoastră știți că pînă acum, dacă am putut da dividendele pe cari le-am dat, acționarilor, cele mai mari cari s'au realizat vre-odată nu în mina noastră, dar nicăeri, este datorită sistemii mele pe care am aplicat-o într'o măsură restrînsă; altfel cum credeți că ași mai fi stat aci unde mă găsesc...

— ?...

— Da, da...

— Kudac, spuse Lorenz, mi se pare...

— Da, răspunse directorul, întrerupând pe inginer de a continua, ca și cum ar fi știut ce i se va spune, Kudac și încă cineva m'a ajutat, însă în mod inconștient; mâine, amândoi vor trebui să fie conștienți de ceea ce vor face.

— Și care e patentul acestui sistem?... întrebă Suru.

Kurz privi o clipă în pământ netezându-și barba roșie cu destulă gravitate ca și cum ar fi luat o hotărîre destul de importantă, dacă trebuie sau nu trebuie să le-o spună.

Soția doctorului veni și îl trase de mână pe Ionescu să danseze.

Suru și Lorenz așteptau ca directorul să vorbească iar Zoltan părea că trăiește în altă lume, că nu auzise nimic până atunci din ceea ce se spusese. Când și când se scula dela locul lui, făcea câțiva pași în dreapta sau în stânga, se așeza din nou pe scaun ca din nou să se ridice, să vadă mai bine pe Eleonora care dansa, sau să recomande căpitanului de jandarmi, care nu se mișca dela bufet din fața paharelor cu vin, anumite gustări și căpitanul se grăbea să-l asculte, să înfulice și să bea spunând că curând, curând, trebuie să plece, cu tot regretul, având de făcut inspecția companiei iar după aceea să se ducă într'un loc... și făcu cu ochiul, începând să râdă știind că inspectorul înțelesese că e vorba de o cucerire.

— Unde, domnule Popescu?...

— Secret...

— Cu sistema mea, se hotărî Kurz să vorbească, am scăpat o mină din Silezia din pragul falimentului, bine înțeles, nu într'o zi, în nouă luni, exact timpul unei gestații ca să nască o nouă viață.

Sistema a reușit până azi într'o măsură redusă și aci, fără să fi fost nevoie să o aplic în totul, și va reuși cu atât mai mult cu cât sunt obligat la aceasta.

— Simplu.

Pentru că suntem numai între noi, vă pot spune:

Din producția fiecărei echipe, sub diferite prețuri, să-i scad cantitatea, adică : până acum, din opt și nouă râșne (vagonete) cât produceau, le socoteam șapte. Muncitorii n'au știut aceasta niciodată. Cum ? Foarte simplu :

Vagonetul n'a fost destul de încărcat, cărbunele n'a fost curățat de piatră și... dar ce vorbesc, în materia aceasta Kudac este cu adevărat specialist.

Lorenz lăsă capul în jos și nu spuse nimic. Ionescu, care în clipa aceea încheie dansul cu d-na Bur și venise să țină companie directorului, n'a înțeles nimic din cele ce se vorbea. Zoltan se apropia de grupul inginerilor râzând de bucurie că sindrofia, pe care o făcuse, ieșise bine. Toată lumea părea să fie mulțumită, și femeile și bărbații; de aceea gazda râdea și își netezea piepții cămășii ce i se întindeau pe pântec...

— Dar asta e furt curat, nu mai e sistemă, spuse inginerul dela cocs.

— Asta nu mai e patent, spuse râzând Cărășel, inginerul silvic.

— Dar dacă Kudac va spune muncitorilor ? încercă să vorbească Lorenz.

— Kudac e omul meu, Kudac sunt eu... fac ce vreau din el și m'am mai gândit la cineva... Alexe e tânăr, cred că...

— Să nu contezi pe el, spuse Lorenz.

— Il dau afară.

— Asta e altceva, dar să știi că în el n'ai găsit

dublura lui Kudac sau a dumitale... Cred că ar fi mai bine..

— Te rog... și Kurz ridică mâna în sus oprindu-l de a mai vorbi ceva. Eu n'am nevoie de consilii, eu trebuie să împlinesc ce mi-am pus în gând și așa se va face cum vreau eu.

— Dar lucrătorii concediați ce vor zice ?

— Nu i-am concediat eu,

— Ați spus...

— Am spus, dar n'am dat pe nimeni afară; onoarea aceasta am lăsat-o lor, adică ei între ei să hotărască cine pleacă și cine rămâne.

Așa am făcut în Silezia.

— În Silezia ați făcut, domnule director, dar aici... Uite, ascult, înțeleg și totuși nu-mi intră în cap să poți lua din munca altuia, spuse Bufnea.

— Ești naiv, domnule inginer.

— Poate că ai dreptate, interveni Lorenz strângând pumnii fără să știe de ce.

— Ei, domnilor, o clipă numai dacă v'ați gândi serios, nu numai că ați înțelege, dar ați vedea că nu e nimic din ceea ce credeți și nu mărturisiți... Da, fur de la fiecare muncitor o parte infimă din munca lor... Ei sunt mulți, ceea ce iau se adună; pentru instituție înseamnă enorm, pentru ei ?... nimic. Și acum vă întreb pe dumneavoastră. Furt e acesta ?

— Eu cred că da, spuse Lorenz.

— Dar ce s'ar întâmpla dacă n'ași face așa ?...

— ?...

— ...să vă spun eu : în loc de trei sute cincizeci de oameni, ar trebui, din prima zi, să dau afară o mie... Ce se vor face aceștia ?... Unde se vor duce ?... și cum i-ași putea scoate din coron ?... Ce ar mânca ?... Pe când așa, cei mulți vor ajuta pe

cei puțini și vor trăi cu toții sau cel puțin vor putea găsi mai repede în altă parte, orice fel de muncă; altfel, ar muri de foame laolaltă, pe deoparte ei, pe de alta noi, căci ar trebui să închidem gura puțului, să înceteze exploatarea și averi de sute de milioane, bogăția națională, să se prăpădească dintr'un capriciu al cinstei; nu mai vorbesc de dumneavoastră cari v'ați risipi care încotro.

Eu, domnilor, sunt dator să apăr întâi, instituția, apoi capitalul și mai apoi... apoi e o lege a firii ca fiecare să se îngrijească de el. Mă apăr pe mine, pe dumneata, pe dumnealui și pe noi toți cari am făcut studii ca să ajungem unde suntem.

Muncitori întotdeauna se vor găsi, ba chiar mai mulți decât trebuiesc...

Căpitanul de jandarmi Popescu se opri în fața directorului, își bătu pîntenii și scuzându-se că are diferite rapoarte de înaintat inspectoratului și prefecturii, își ceru voie să se retragă.

Lorenz se sculă delă masă și plecă într'un colț al salonului să fumeze și să tacă.

Domnișoara Margareta cânta.

Sgomot, vorbe, râsete și dans.

Din camerele vecine se auzeau clinchete de pahare.

Pe lângă Lorenz a trecut Alexe, lipit de brațul Eleonorei... Amândoi erau aprinși la față ca oamenii băuți, păreau așa de preocupați de ei în cât se credeau singuri în mijlocul mulțimii, singuri, ca doi îndrăgostiți plecați afară din colonie, pe cărări înguste, prin desișul pădurii, pe coamele munților, să se apropie cât mai mult de cer...

S'au strecurat printre perechile de dansatori, au trecut într'o altă încăpere și s'au întors din nou cu aceeași preocupare de a-și spune câte ceva, me-

reu la braț și mereu zâmbind.

Ochii femeilor îi priveau cu drag și invidie; unele la aruncau o vorbă în treacăt, altele îi atingeau cu fulgii evantaliului pe umeri; nimic însă nu-i chema la realitate, umblau pe aceleași drumuri de munte și de păduri, atingându-se de cetina brazilor, fără să audă nici șopotul apelor nici prăvălirea pietrelor ce se rostogoleau când și când, în adâncuri de prăpastie.

Erau absenți.

În toată lumea aceea ce se agita clătînându-se în încăperile casei, ca apa într'un vas, mai era cineva tot așa de înstrăinată; era Margareta — domnișoara Bozovici — care cânta la pian aceeași bucată de Mozart pe care o cântase la casino.

În fața bufetului improvizat pe câteva mese, cu cearșafurile întinse, inspectorul Zoltan supraveghea ordinea și servitoarele, oferind și îndemnând musafirii să se servească. La o masă, Carășel juca cărți cu cele două surori Victoria și Iulia. Pe o canapea, d-na Bur se vârîse în sufletul deputatului de Bozovici vorbindu-i mereu, în timp ce ochii acestuia căutau prin mulțime silueta elegantă a Eleonorei pe care-o pierduse în brațele lui Alexe.

— Este o femeie fără suflet... Eu n'ăși fi putut face niciodată una ca asta, să știu că sunt iubită și să mă uit la un altul? Nu... Eu sunt foarte statornică... Ei!... suspină d-na Bur, dacă ai putea o clipă cel puțin să privești în sufletul meu, abia atunci m'ai înțelege...

Deputatul se sculă de pe canapea, se duse la masa de joc și, așezându-se între cele două surori, ceru carte. Cărășel era salvat, venise deputatul la timp, pierduse toate paralele.

— Mie îmi dați voe să mă ridic...

— Te supără prezența mea, întrebă deputatul de Bozovici.

— Nu, din contră, dar tocmai voiam să văd pe domnul inspector.

— În cazul acesta, nu am nimic de zis!

Pe canapea, lângă soția doctorului, se așează bătrânul farmacist.

Nimeni, din câți fremătau în casă, nu asculta muzica.

— Margareta, cântă un tango, spuse Lizica și Margareta se execută.

În râsete și în vorbe, casa întreagă plină de lumină și voie bună, începu să se legene în ritmul muzicii.

Pendula din peretele sufrageriei bătu ceasul în douăsprezece sunete de clopot ce se pierdură în vălmășagul de bună dispoziție a mulțimii...

Numai Kurz auzise și scoțând ceasul din buzunar îl controlează cu bătăile pendulului.

— Douăsprezece și Kudac... Kudac încă n'a venit.

— Il aștepți? întrebă inginerul dela cocs.

— Da... Trebuia să fie aci să-mi aducă răspunsul lucrătorilor. La dreptul vorbind nu aștept nici un răspuns, cum am hotărât așa trebuie să fie, dar... vreau să știu ce impresie a făcut, cum au primit vestea. Faptul că i-am lăsat pe ei să aștegă pe cei ce pleacă, trebuie să-i onoreze.

— N'au știut până acum nimic?

— Nu...

— Nici n'au bănuit?

— Nu mă interesează... Kudac le-a spus de mai multe ori, ei însă n'au crezut... Kudac este un om foarte inteligent. Când se iau asemenea măsuri radicale, nu se trâmbițează de mai înainte; totuși, trebuie

să faci în așa fel ca orișicând să poți spune: ați fost avertizați...

În asemenea împrejurări se folosește omul și de diplomație, altfel nu s'ar putea face nimic... Dacă ar fi preveniți formal și nu așa cum am procedat, înțelegeți, fiind mulți, nu știu ce s'ar fi putut întâmpla. Au și ei puterea lor...

Nu ești psiholog deloc, domnule Suru. Și Kurtz clătină capul cu neîncredere în valoarea inginerilor, pe cari îi avea.

Lorenz, din colțul în care se găsea, privea lumea fără să vadă nimic.

Își aduse aminte de cum era altădată în mină, de viața pe care o apucase când și-a început cariera și care a durat până la venirea lui Kurz, de când, mereu sub presiunea ordinelor acestuia, a trebuit să se brutalizeze până în a uita că fiecare miner e un om și, mereu auzind cuvintele directorului, în prețuirea pe care o făcea vorbind de muncitori, așa cum vorbea, că nu au dreptul la nici o altă stimă decât aceea care se dă necesităților imperioase fiziologice, începuse să creadă și el că așa e.

Sub imperiul acestor ordine și prețuiri se pierduse o clipă pe el, să se regăsească în director, iar când a revenit la ceea ce era, cel de altă dată, cel de totdeauna, și-a pierdut simpatia omului roșu. Nicio înaintare, nici un spor de leafă, ba, în două rânduri, puțin a lipsit să fie concediat, după ce mai înainte i se luase de mai multe ori leafa, drept amenzi.

„Din șapte vagonete, unul sau două, socotite mai puțin, să împlinească mancurile...”

„Mancuri”.

Abea acum înțelegea Lorenz că într'adevăr „sistema” era introdusă deja de mult, în așa fel, că

chiar dacă i-ar fi spus cineva lucrătorului că este furat, n'ar fi crezut. Fiecare ştia că este obligat să împlinească aceste mancuri.

Clătină capul suspinând. Îl durea în suflet.

Se uită la director care stătea în colţul cel mai îndepărtat al salonului. (Era în clipa în care acesta îşi controla ceasul cu bătăile pendulului).

Deodată, fără de veste, i se păru că afară plouă, că bate furtuna şi freamătă pădurea, un moment şi muzica acoperi totul.

La pian, Zoltan cânta *Rapsod'a* lui Liszt într'o aviaşă de sunete puternice, grăbite într'un ritm sălbatec de ceardaş.

Nu s'a potolit muzica şi huetul de afară din nou îi lovi urechea alternând cu muzica şi sgomotul din casă...

Strigătul unei mulţimi şi urlete de năvală acoperiră petrecerea dinăuntru.

A tăcut pianul şi a tăcut casa de parcă pustie ar fi fost; fiecare dintre invitaţi se uita unul la altul fără să-şi spună nimic, nedumeriţi de ce se poate petrece în noapte, ca imediat, cuprinşi de panică, gândindu-se la incendiu, să se repeadă la ferestre, să privească, să vadă ce este dincolo de lumina becurilor electrice, în întuneric.

Tipetele şi huiđuelile spărgeau Anina.

O mare de oameni tălăzuia în curte. Erau lucrătorii răsculaţi... era lumea celor necăjiţi şi alungaţi..

Nimeni nu ştia nimic afară de Kurz şi de cei câţiva îngineri cu cari discutase mai înainte.

Pământul tot părea că se răsturnase şi se prăvale în adânc.

O piatră sparse un geam şi se rostogoli pe parchet... alte pietre şi cărbuni urmară să cadă ca o grindină.

Nu mai era nimeni la ferestre...

— Ce este ?...

— Ce s'a întâmplat ?...

Și întrebărilor speriate ale musafirilor nu răspundea nimeni.

Femeile au început să tremure fiecare căutând să se îndepărteze de locul unde se găsea.

— Stingeți luminile !... stingeți luminile !... strigă Kurz.

Strigătul se repetă din om în om și toată casa urla ca în junglă, pe toate tonurile.

— Luminile !... Luminile !...

S'au stins becurile și întunericul de afară a căzut odată cu o grindină de cărbuni prin geamurile sparte, rămase ca ochiuri oarbe, șterse de lumină.

Nu mai cânta pianul, nu mai dansau perechile înfierbântate, nu se mai bea și nu se mai discuta... Murise sărbătoarea.

De afară se auzea clar, ca o singură voce, glasul mulțimii:

— Jos directorul !...

— Jos hoțul muncii noastre !...

— Jos asasinul !...

— Sunt comuniști, spuse directorul ca pentru ei.

Strigătele și frământarea celor de-afară creștea de parcă toți își pusese în gând să năroe casa.

În mijlocul mînerilor, purtat de aceștia pe umeri, bergmaestrul Kudak vorbea muncitorilor, îndemnându-i la răzbanare.

În casă, frământarea invitațiilor era aceeași.

— Aceasta e sistema d-lui director general, strigă indignat inginerul dela cocs...

Afară, porțile de fier ale vilei au fost dărâmate și mulțimea începu să umple curtea.

Inspectorul Zoltan tremura și plângea ca un copil.

— Ușile !... Ușile !... strigă cineva din întuneric, cu gravitatea unui preot în fața altarului.

Într'o clipă, ușile au fost zăvorâte și în dreptul lor se grămădi pianul și toate mobilele grele, așa ca să nu poată pătrunde nimeni. Directorul a anunțat la telefon compania de jandarmi.

Femeile începură să plângă, iar inginerii, cu fețele palide de groază, tremurau, fiecare ferindu-se de a se recunoaște cu un altul, să nu-i vorbească... Le era rușine de lașitatea lor.

— Alexe !... strigă Lorenz.

— Aci !...

— Să eșim afară, să...

— Nu, nu, nu... Nu se poate, strigară deodată toți...

Domnișoara Bozovici a căzut depe scaun leșinată. Domnul Kurz o acuza și pe ea de netrebnicia muncitorilor și îndeosebi de a tatălui ei care n'a venit cu un ceas mai de vreme să-i anunțe intențiile lor.

— Am să-lucid, striga domnul Kurz, pe el și pe Kudac.

În chiar clipa aceea de afară se auzeau strigătele:

— Bozovici !... Bozovici, Kudac !...

— Auzi, strigă Kurz... și dacă în momentul acela nu s'ar fi apropiat Alexe să o ia în brațe, să o așeze pe canapea, Kurz ar fi lovit-o cu piciorul.

Nimeni nu s'a îngrijit de incidentul acesta, afară de Lorenz; toți ceilalți erau preocupați de ei și de nimeni. Nu știau ce să facă și cum să scape.

Și pentrucă toți se vâriseră unul în altul, ca oile în arșița soarelui pe câmp, simțeau cum se înăbușă de căldură...

— Și nu mai vin jandarmii... ticălosul de Popescu, în loc să fie la datorie...

Afară, Kudak le vorbea lucrătorilor:

— Voi nu sunteți vite, voi sunteți mineri și viața voastră este a copiilor voștri... cu munca voastră și a părinților voștri s'au ridicat zidurile acestea...

— Vrem să lucrăm... Vrem pâine...

— Să-l ucidem...

— Ne-a furat... ●

Și iar glasul lui Kudak acoperea pe cel al mulțimii:

— Voi, care munciți în adâncul pământului cot la cot cu moartea, trebuie să fiți hotărâți, să...

— Jos Directorul !...

— Ori toți ori nici unul...

— Josss...

În mijlocul zăpăcelei ce cuprinsese mințile și celor de afară și celor dinăuntru, al strigătelor ce se încrucișau ca o ploaie de săgeți, pătrundea în urechile invitațiilor, odată cu vuetul nebuliei deslănțuite, cuvinte și fraze neisprăvite...

— Jandarmii !...

— Vin jandarmii...

Ochii lui Kurz se luminau de o bucurie drăcească; nu era însă nimeni să privească în ei...

— Să-i împuște pe toți...

Se auzi o goarnă militară... și imediat ordine tăloase scurte și tropote de bocanci...

Mulțimea începu să huiduie... ordinele ofițerului nu se mai auzeau... d'n nou goarna începu să sune și mulțimea să huiduiască...

O salvă de foc făcu să cutremure cioburile sparte din ferestre, pocnetul răbufnind înăuntru ca un curent de aer...

— Risipiți-vă, se auzi comanda căpitanului... Trag în plin...

— Murim...

— Impuşcă-l pe Kurz...

— Huoo !...

Din nou se auzi o comandă scurtă a ofițerului și curentul de aer răbufni pe ferestre înecând încăperea într-o salvă de foc, ca imediat să se audă țipetele mulțimii care alerga pierzându-se tot mai departe, tot mai departe, potolindu-se ca o așezare de ape tulburi după înecuri...

Căpitanul Popescu, fostul mosafir al casei, își făcuse datoria.

Un tunet puternic și cerul-crăpat până în pământ dincolo de munți, luminând pentru o clipă, ca o făclie uriașă, munții, pădurile, casele, oamenii risipiți și șase trupuri găurite de gloanțe, aruncate cu fața în sus să privească ferestrele vilei și petecul de tărnie întunecată.

O răpăială de ploaie veni să spele sângele celor căzuți.

— Aceasta este sistema d-lui Kurz, strigă din nou în întunericul încăperii aceeași voce a inginerului de la cocs, sistemă datorită căreia...

— O voi aplica mai departe, răspunse din partea opusă a salonului, Kurz. O voi aplica cu atât mai mult... În loc de trei sute cincizeci, voi de afară șapte sute și să nu uitați bestiiile că acum e momentul să înlocuiesc definitiv și târnăcopul cu ciocanul de abataj. Toți vor pleca, toți... Suntem în colonia minei... Măine chiar voi face uz de această putere a mea. Voi goni din coron pe toți cei cari nu se vor supune... La nevoie, voi avea grijă și de dumneata și de alții...

Nu-l asculta nimeni.

Toată lumea era atentă la ploaia de afară care

ii împiedica de a mai auzi ce se petrece dincolo de ziduri.

Sgomotul minerilor l-au înlocuit răpăitul și vorba soldaților.

— Sunt șase morți, domnule căpitan.

— Morți ?...

— Da, toți... Nici un rănit...

Ploaia curgea pe burlane și bătea în ținte tabla din fața ferestrelor iar pe geamurile sparte intra în salon lăcărind pe parchetul lustruit de picioarele perechilor ce dansase mai înainte.

Târziu, în casa inspectorului Zoltan și a soției sale Eleonora, care mai păstra în ochi clipa unei bucurii a cărnii, se aprinsese câteva lumini sfioase.

Mosafirii, fără să-și ia seara bună, se furișau prin întuneric și ploaie să ajungă mai repede la casele lor.

A doua zi, fluierul sirenelor dela mină și fabrica de cocs n'a mai chemat lucrătorii la muncă, fumul nu se mai ridica pe coșurile înalte, să împânzească cerul. Roțile ascensorului dela puț nu se mai învârteau să coboare colivia în fundul pământului.

Oamenii, pâlcuri, pâlcuri, prin fața cârciumilor, pe la întretăerile drumurilor, în fața casinoului și pe „Corso”, o bucățică de drum, lungă de vreo optzeci de metri, plantată cu salcâmi piperniciți, pe care se plimbau mineri în zilele de sărbătoare, în picioare sau pe băncile de scânduri îngropate în pământ, vorbeau despre cele petrecute, ce au făcut și ce vor mai face să poată intra în drepturile lor socotite egale pentru fiecare.

La șase case, zăbranicul negru flutura în poartă iar înăuntru lacrimi și vaier.

În ajun, seara, când Kudac le adusese vestea concedierilor de oameni, de data aceasta cu seriozitate și cu destulă părere de rău, nu ca în trecut când le vorbea cu înțeles și fără de înțeles, spunându-le că ei singuri trebuie să hotărască de soarta a trei sute cincizeci de camarazi, a fost un moment de liniște, o amuțire generală, ca în fața unei nenorociri comune ce nu dă răgaz nici de a suspina.

Nimeni n'a putut scoate o vorbă; se uitau unii la alții și în ochii fiecăruia strălucea spaima.

— Ei, ce ziceți, întreba Kudak. Care este răș

punsul vostru?... Haide, fiți oameni!... Hotărâți-vă... Eu n'am nici o vină... Voi sunteți stăpâni... De răspunsul pe care îl dați, se leagă soarta voastră...

Kudac se așeză la masă și plecă capul sprijinindu-și fruntea în mâini. Muncitorii, cari până atunci și trecuseră prin fața minții toate grijile și nevoile unei vieți, se treziră la cuvintele acestuia și, într'o clipă, ochii lor se aprinseră de ură contra omului care le vorbise și izbucniră, ca unul singur, într'un „huide-o!...”

— Rușine să-ți fie, om plătit din sudoarea noastră, ticălos care ai venit să arunci întâi sămânța vrajbei și apoi a nenorocirii...

— Om de nimic!...

— Huideooo!...

— Ticălosule!

— Afară trădătorul!... Afară!...

Intr'o clipă, toată mulțimea aceea de oameni, care mai înainte părea împietrită, începu a fremăta și a se mișca într'un sgomot asurzitor...

Toți vorbeau, toți strigau, toți simțeau cum se apropie de fiecare din ei nenorocirea.

Oană, oberșteigherul care nu se gândise numai la el ci la toți ceilalți pe fețele cărora citea necazul nenorocirii ce-i paște, cuprins de furie contra bergmaestrului care a putut să primească o asemenea însărcinare de gâde al muncitorimii, ridică mâna și, cum era aproape, îl lovi peste față...

— Câne!... Deschide ochii!... Ce-ai făcut?...

Intr'o secundă minierii se grămadiră, fiecare să lovească, și l-ar fi omorât dacă aceeași mână a lui Oană nu i-ar fi împiedicat.

— Afară canalie!... Tu nu mai faci parte din familia noastră.

— Afară!...

Brățele muncitorimii se agitau amenințătoare.

— Lăsați-mă să vorbesc, spuse Kudac.

— Afară trădătorul!

— N'am trădat pe nimeni...

— Nu mai ai ce vorbi, ai vorbit destul, destul...

Ne-ai omorît pe toți.

— Sunt nevinovat... lăsați-mă... vreau...

— Să iasă !... Afară... Trădătorul... Sluga direcției... Spionul...

Din toate părțile strigătele curgeau ca ploaia.

Kudac începu să plângă rugându-se să-l lase să le spună câteva cuvinte.

— Omorîți-mă apoi, dacă voiți dar îngăduți-mi...

— Minerii ! strigă Oană, bergmaestrul vrea să se desvinovățească, sunt de părere... Apoi, adresându-se lui Kudac, spuse:

— Iertarea noastră să o știi, Kudac, că nu o vei avea. Un tovarăș de muncă, unul ca tine care a îmbătrânit în mină, trebuia să se gândească mai mult la ce face... Nu să fii tu acela care să primești, să vii, să ne spui ceace el singur, măgarul de director, n'a avut curaj.

Apoi, întorcându-se către cei mulți, urmă pe un ton poruncitor :

— Liniște !... Faceți liniște ca să auzim cu toți...

Apoi se uită la fostul prieten și camarad.

— Vorbește !

Kudac se urcă pe o masă.

— Ai putea să stai și jos strigă Iurim... te cunoaștem...

— Aveți dreptate... sunt o canalie... Sunt o canalie pentru că am promis să vii aci, pentru că...

— Destul !... știm că ești o canalie... Altceva...

— Afară !...

— Să tacă !...

Din toate părțile sălii, sburau cuvintele grele ca pietroaiele. Unul l-a înjurat, un altul i-a aruncat în față restul de bere dintr'un pahar...

— Încă ai curajul să mărturisești...

— Lăsați-l, interveni din nou Oană, în timp ce Kudac își ștergea fața, vorbind :

— Bine ați făcut de m'ați primit așa, bine faceți... dacă m'ați omori mai bine ar fi. Ați dovedi ceea ce de mult știe lumea că minerii sunt mai presus de toți ceilalți muncitori... Da, sunteți dintr'o bucată, sunteți oameni și știți ce vreți chiar atunci când acolo, în fundul pământului, vă așteaptă moartea mai înainte de vreme. M'a lovit Oană peste ochi și ochii mei s'au deschis să vadă ceea ce de douăzeci de ani n'au văzut nici pe galerie, nici afară, nici în familie și nici în societate. Am orbăcit în întuneric ca sobolul, iar când am încercat să văd mi-a fost rușine de mine, am închis ochii și m'am depărtat să nu văd lumina...

Am avut o femeie...

— Nu vrem povești.

— Nu știu ce spun... nu știu dacă mă înțelegeți dar... și Kudac începu să plângă, ca să continue apoi în cuvinte rupte de suspine, ca un copil bătut.

— Dacă voi... ați hotărît spânzurătoarea... pentru director... în numele căruia, adineaori m'am aflat aci... sunt gata... sunt gata eu, cel întâi... care să-i leg ștreangul...

Omul acesta a distrus viața în mine, omul acesta mi-a furat femeia, m'a făcut robul lui, iar acum, știind că supărarea voastră nu va cunoaște margini, m'a dat ei, așa cum arunci o bucată de carne în gura leilor flămânzi... Omul acesta a știut că, cdată cu concedierea voastră, voi plăti cu capul poruncile lui.

Mineri, voi cari vă scuipați plămâni, odată cu praful de cărbune și cari uitați amarul vieții acea de câne, atât cât ține puterea alcoolului din pahar, voi cari trăiți trei părți din viață în noapte și numai o parte din ea în lumina zilei, voi cari nu cunoașteți strălucirea soarelui și cari nu știți când se îmbracă natura în verde și nici când se usucă, asemeni trupurilor voastre, vă cer iertare de păcatul pe care l-am făcut venind aci, eu cel mai necăjit între toți, să vă amărăsc ca nimeni.

Am vrut să vă trezesc... și v'am trezit... Nu v'am spus deodată și v'am spus de mai multe ori... Nu vă puteam vorbi deschis pentrucă atunci n'ași mai fi fost aci.

Dacă vreunul dintre voi nu-mi va da ertarea pe care o cer, voi ispăși păcatul pe care l-am făcut, aci în fața ochilor voștri; dar, dacă într'adevăr iubirea de oameni, iubirea care ne înfrățește pe toți laolaltă, iubirea pe care a propovăduit-o Isus... Nu râdeți!... faceți-vă cruce...

— A înebunit, spuse cineva din mulțime.

— Mi-e milă de el tată, îi șopti lui Oană, fiu-său... De ce l-ai bătut?...

Oană își frământa mâinile... Oană tremura ne-mai putând să se stăpânească.

— De ce l-ai bătut tată?... săracul...

Și Oană strigă cu ochii plini de lacrimi:

— Iartă-mă, Kudac... am fost nebun, n'am știut ce fac... iartă-mă...

Cineva din ușa cârciumei spuse pentru cei mai apropiați:

— A băut... s'a îmbătat...

Minerii se întristară ca în fața unei nenorociri, nu-l mai ura nimeni, îl iertaseră toți, afară de

câtiva cari erau mai împovărați de greutate și cari se așteptau să fie scoși din lucru :

— Pedepsa lui Dumnezeu...

— Nici n'am înebunit, nici n'am băut, iar dacă am băut n'a fost nici vin, nici rachiu, ci a fost otrava care....

— Săracul...

— Nu știu să vorbesc, dar priviți la mine și înțelegeți voi cecece nu pot să spun...

Am fost umilit și am fost batjocorit de el, marele meu prieten și de și mai marele vostru vrăjmaș, Kurz...

— Să-l ucidem...

— Ticălosul...

— ...m'a orbit pe mine și v'a furat pe voi... De ani de zile vă fură... rășnele pe cari le dădeți drept lipsuri, erau furate... mă ținea strâns și mă făcuse unealta lui... zicea el; „la toate minele, pretutindeni se face la fel... ăsta este câștigul...”. Iar când mi-a dat lecții de cum am să vă anunț concedierea, din cele șapte rășne spunea că va mai trage două...

— Jos cu el...

— Jos hoțul muncitorimii...

— Rușine...

— Să-l spânzurăm...

Și toată lumea din cârciumă începu să se miște ca valul. Amenințările și cuvintele de ocară se loveau de pereți și se întorceau să cadă din nou în mulțimea care le urla pe uși, pe ferestre, afară, să audă Anina toată...

Soare și Ilieș vorbeau între ei, unul dârz, celălalt cu desnădejde; cel dintâi avea cinci copii, al doilea avea trei și câte trei bolnavi la Sonnerfrisch.

— De ce să ne gonească ?...

— De ce ?...

De la clipă la clipă, sala căpătă tot altă înfățișare. Când gălăgioasă ca în preajma unei revoluții, când liniștită și resemnată, temătoare de cele ce se vor petrece, ca din nou să fiarbă în strigăte :

— Tâlharul...

— Jos...

— Nimeni nu intră în mină...

— Nimeni...

— Să ni se dea ce ni s'a furat...

— Să-l băgăm în pământ...

— Ori murim, ori...

— Bravo, Kudac...

— Bravo...

A strigat unul, apoi altul și altul până ce toată sala a început să proslăvească pe Kudac...

— Să trăiască domnul bergmaestru...

— Moarte directorului...

— Kudac... dacă ai spus adevărul ești sufletul nostru...

— Adevăr am spus...

Nu se mai putea auzi nimic; zadarnic a încercat Oană să vorbească, nu s'a putut. Toată lumea se mișca spre ușă...

— Să mergem...

— Să mergem să-l prindem... este la Zoltan...

— La inspector...

— Petrece...

— Să mergem...

Cât ai număra până la o sută, se goli sala. Muncitorii, încorporați ca soldații într'un marș de paradă, într'un șir nesfârșit, se pierdură în noapte spre casa în care se petrecea, se cânta, se dansa...

Timpul se apropia de cântatul cocoșilor.

Se abătuse furtuna asupra pământului să curețe locul de gunoaie, să le ducă departe, să le piardă...

— Moarte lui Kurtz...

— Trăiască Kudac...

— Trăiască domnul bergmaestru...

În fruntea întregii legiuni muncitorești, beată de alcool și necaz, Kudac călca mai drept ca totdeauna, cu pieptul în afară, capul sus și pasul apăsat, așa cum nu călcase niciodată până atunci în viață.

— Kudac !...

— Kudac...

— Trăiască Kudac...

— Jos...

Când a ajuns acasă, Alexe era ud până la piele. Ploaia nu încetase o clipă să cadă ca vărsată dintr'o butie uriașă făcând râuri ce veneau din munte, înspumate și gălgioase, șerpuiind, să lăcărească prin gropi și să se piardă în întuneric în șuvoaie.

Vântul suflă cu putere, lua apa și o lovea în sfârcuri de biciu, de tot ce-i ieșea în cale: de pomi, de case, de munți și de oamenii rari, ascunși în noapte, ce caută să-și afle scăparea pe la case.

Printre aceștia, tânărul inginer, cu capul plecat în jos, cu mâinile legănate pe lângă trup, de parcă umbla pe galerii, grăbea și nu grăbea să ajungă.

Șiruri de apă ce se prelingeau pe bordul pălăriei îi udase fața și cum privea mereu în jos să ghicească, mai mult, locul unde calcă, nu avu vreme să se uite înapoi, să vadă pe ceilalți invitați cari, ca și el, se strecurau prin ploaie.

Toată lumea se reducea la doi pași în jurul lui din cauza întunericului și a pânzei de apă ce se desfășura ca dintr'o trâmbă.

Urcând scările se scutură ca un câine ud, deschise ușa și, intrând în cameră, lăsă urme pe parchet ca o umbrelă.

Se desbracă până la piele, se schimbă, ruse hainele în cuer, în sală, iar sub ele un lighean în care avea să se scurgă apa în picături metalice, toată noaptea.

Se culcă.

Ar fi vrut să gândească la cele petrecute... N'a fost chip... În capul lui se învârteau, într'un amestec de neînțeles, odată cu momentele de dragoste și petrecere, urletele muncitorilor, geamurile sparte, bolovanii de pietre ce veneau pe ferestre, spaima celor d'în casă, întunericul brusc dela lumina orbitoare în care se învârtise până atunci și tot complexul acesta de viață nebună ce-l împiedica să vadă și să-și explice ce se întâmplase...

— Ce femeie!... Dar de ce toate acestea?... de ce?... și tocmai aseară când...

Nu știa nimic, nimic nu aflase în casa cu musafiri din care plecase ca un hoț tănuț de întuneric...

— Femeile plâneau... Margareta a leșinat... Cineva a vorbit de sistema dela minele din Silezia... a răspuns un altul... Ce a răspuns?... ce a răspuns?

Nu-și mai aducea aminte.

Cum sta întins în pat părea o scândură mișcată de valuri... Muzică, dans, vin...

— Și totuși nu înțeleg ce femeie este Eleonora... Prea m'a iubit, prea mi-a dat tot... prea am fost al ei așa ca un bastonaș de „rouge” sau un pufuleț de pudrieră...

Îl cuprinsese frigul, începu să tremure... Stinse lumina depe noptieră și se înveli cu plapoma ca în toiul iernei.

Afară, în sală, cădeau picături mari de apă din hainele ude, lovind tinicheaua în cadența leneșă a unui cântec monoton.

Nu putea să doarmă...

Când și când cerul se spinteca în fulgere, lumânând pentru o clipă încăperea, ca apoi să se facă și mai negru întunericul...

Își aduse aminte de tabloul lui Henner, de sărutările Eleonorei și simți căldura pieptilor ei în care se sufoca...

A fulgerat... s'a aprins încăperea pentru o clipă... între capul femeii și al lui, se înteeți negrul orb al nopții cu tunetele ce i se spărgeau în urechi.

„La moarte!... Tâlharul...”.

Ii ardeau buzele, sărutul femeii perzista încă... Se gândi la ea, se gândi la celelalte și stins, îndepărtat, părea că aude încă acordurile pianului...

— Ciudat... în seara aceasta am fost amantul tuturor femeilor. Toate m'au iubit, toate mi-au strâns mâna, toate mi-au zâmbit și fiecareia i-am simțit respirația caldă a buzelor odată cu mirosul cărnei și parfumul părului... Bărbații vedeau, înțelegeau și nici unul nu mi-a spus nimic...

Afară ploua mereu...

„Jandarmii...!” „Kudac”... „Kudac...”.

Și somnul l-a furat purtându-l în vis, pe ape nesfârșite, plutind pe o coajă de nucă, cu capul plecat la pieptul domnișoarei Margareta Bozovici care cânta la pian...

Valurile apei neastâmpărate îl udase tot, ca pe o cârpă...

De dimineață s'a dus la mină și la mină n'a găsit pe nimeni. Porțile închise și în fața lor, ca în fața unei cazărmi, patrulau jandarmi.

Prin sat, la fel. Pretutindeni se vedeau soldații atunci aduși de la Oravița.

Sunau goarneau la Anina că să le răspundă cele din Stejerdorf.

Manevră...

Muncitorii, toți îmbrăcați în haine de sărbătoare, străzile liniștite, iar prăvăliile închise ca în zi de Paști.

Alexe se îndreaptă spre Lorenz...

Ar fi vrut să vorbească de cele petrecute în a-jun, de femeile de acolo, de tot ce simțise, de geamurile sparte și întunericul ce a urmat sărbătoarei.

Fără să-și dea seama, buzele lui rostiră numele aceleia ce-l săpânea încă :

— Eleonora...

S'a oprit în loc, a stat așa, fără să gândească la nimic, privind în gol o serie de litere de foc ce se apropiau și creșteau să scrie luminos :

„Eleonora....“

Nu l-a găsit acasă pe Lorenz.

A trecut pe la casino cu același gând și n'a intrat. Minerii, așezați pe la mese sau în picioare, pe lângă ziduri, umpleau sala până la ultimul loc așa că nu ar mai fi putut intra unul peste ceilalți...

Kudac era pe scenă și vorbea :

— Tot Kudac, își zise Alexe și plecă să respire în voe. Il obseda femeia cu părul de aur.

La cârciuma lui Precup, alți mineri, tot așa de mulți, cari ascultau pe oberșteigherul Oană, urcat pe două mese să le vorbească. La Tudose, la fel. Vorbea Gheorghe. Numele lui Kudac se pronunța pretutindeni și de toți. Se mișca pretutindeni în fel și chipuri, ca un diavol. „Kudac a spus...” „Kudac pe care...” „Kudac vrea...”

De pe drumuri, din toate părțile, veneau mineri să îngroașe rândurile celor mulți, să împlinească grădina cașinoului și locul din fața celor două cârciumi care nu văzuseră atâta lume în bătătură de când se știa om în Anina.

Și lucrătorii veneau, veneau să umple maidanul închis anume, pentru jocurile sportive unde tinerețului muncitor, asemeni părinților, se înflăcărau ținând discursuri...

De cum plecase de acasă, Alexe auzise cuvântul „grevă” de sute de ori, de mii de ori. Era pe buzele tuturor, era în aer, era în cer, pe pământ... L-a auzit, l-a pronunțat și el și nu i-a înțeles însemnătatea, n'a știut ce se întâmplase... Umbla pe drum ca un lunatec, uitase de Lorenz și uitase de seara din ajun când, deodată, se lovi piept în piept, cu oberșeteigherul Oană înconjurat de zeci de mineri printre cari i-a văzut pe Bozovici, Iurim, Vățăsel, Soare... Pe toți îi știa pe nume, erau oamenii lui de toate zilele cu cari se întâlnea pe fronturile de lucru.

— Domnule inginer, dumneata ești tânăr... trebuie să fii cu noi, greviștii ! Cu noi e dreptatea și nu cu măgarii de acolo... și cu mâna ridicată arăta amenințător spre zidirea mare cu etaj pe fron-

tonul căreia scria cu litere negre, mari: „Directiunea”.

— Cu voi sunt, răspuse Alexe, gândind la munca de toate zilele unde se găseau laolaltă... Cu voi !...

În clipa aceea, pe șosea trecea domnișoara Bozovici. Alexe își scoase pălăria să salute când toată mulțimea lucrătorilor strigă într'un singur glas :

— Trăiască domnul inginer Alexe !...

— Trăiască greva !...

— Trăiască inginerii !...

— Trăiască domnul Alexe, strigă domnișoara Margareta fluturând o batistă...

— Trăiască minerii !....

Alexe, aproape că se înspăimântase. Oamenii se repezira la el și-l ridicară pe brațe purtându-l așa ca pe un conducător. Alți mineri se adunară și pâlcul începu a crește sgomotos... S'au ivit jandarmii și muncitorii au trebuit să se desfacă din grămadă câte patru, patru.. Unii nu voiau să plece, soldații însă, cu arma la mână și crunți ca în războiu, înțepau cu vârful baionetei pieptul celor slabi și mulți.

A vorbit Alexe cu comandantul lor, a vorbit muncitorilor și liniște s'a făcut...

Pâlcul de oameni s'a adunat din nou și a plecat să se întrunească cu ceilalți....

— Sosesc și eu, a strigat Alexe și oamenii au răspuns:

— Uraa !....

Simțise ca o înviorare în tot trupul, își dădea seama că este cineva. Uitase că e tânăr, că e proaspăt venit în mină, că are obligațiuni față de mamă-sa și uitase de parcă niciodată nu stătuse la aceeași masă cu directorul. Era un altul...

Intr'un colț de minte îi străfulgeră imaginea ștearsă a unei gravuri, văzută în copilărie, care

reprezenta pe *Valter Mărăcineanu* împlântând steagul biruinței pe redută...

Își încordă mușchii... puterile îi creșteau... era fier...

Și el, omul visător de altădată, făptura slabă de cu câteva clipe mai înainte, cu forțe nebănuite, se vedea în fața unei armate de muncitori.

Se despărțise de cei mulți și îi părea rău că nu s'a dus cu ei. Își făgăduise lui și făgăduise lor că se va înapoia să-i urmeze. Le-a spus că are treabă acasă și acasă n'avea nimic de făcut; totuși, plecă să ajungă mai repede și tot așa de repede să se întoarcă.

Urcă scările, deschise și intră. Roti ochii de jur împrejur în odaie, aprinse o țigare, trase câteva fumuri și o aruncă, șezu pe scaun și așteptă să treacă vreme de câteva sărituri ale minotarului.

Era nervos, tremura și ticăitul ceasului părea că amuțise.

— De ce întârzi ?...

Se sculă, se duse la fereastră și privi afară...

Ușa se deschise și intră *Lorenz* împreună cu *Ionescu* și, imediat după ei, aproape toți ceilalți ingineri dela puțul central.

— Trăiască greva, strigă *Lorenz* și scoțând șapca o svârli în tavan... Trăiască muncitorii și să ne trăești tu, *Alexe!*... Casa puțin încăpătoare pe care o locuia, goală de mobile, suna ca o ladă la strigătele inginerilor.

— Avem o grevă care putea să lipsească, spuse *Lorenz* și, scuișând în aer, își strâmbă fata cu dispreț, ca imediat să continue :

— Dar dacă o avem, o vom ține până ce se va face dreptate oamenilor, nu noi am voit-o, ci domnul director. Porcărie ! După ce îi fură... Toti oamenii puteau să rămână pe loc... Ticălosul... Nu e

nici un păcat dacă l-ar împuşca cineva, ca pe un câine... Eu... Hm... Bravo Alexe, să trăieşti !...

Lorenz amesteca ideile şi cuvintele, trecând dela unele la altele fără nici un şir, nu-şi putea stăpâni revolta.

— Trebuia să facă săptămâna de lucru de şase zile sau chiar de cinci, dar nu să dai oamenii afară din lucru în preajma iernei, după ce, ani de zile, le-ai furat munca... Ptiu !... şi din nou scuipe Lorenz, aprins la faţă ca apoi, obosit, să stea pe scaun atât cât i-a trebuit să respire odată, şi să sară în bus de trei ori, strigând :

— Trăiască greva !

Şi într'un moment de expansiune rară, cu ochii plini de lacrimi, cuprinse cu amândouă mâinile de gât pe Alexe şi îl sărută :

— Te-am văzut şi îmi pare bine că ai fost dumneata acela care cu curajul tinereţii ieşi apărarea muncitorilor. Eu sunt slab... nu am putere, dacă m'aşi avânta cred că aşi muri... Sommerfrisch-ul m'a făcut bun numai pentru mină, nu şi pentru viaţă... Uite, doar ce am strigat niţel mai tare şi glasul mi se stinge...

Alexe era nerăbdător să plece.

— Te grăbeşti ?...

— ?

— Vreau să-ţi vorbesc... tu nu ştii ce s'a discutat aseară de către director... Sunt lucruri pe cari trebuie să le ştii... Eu nu le-aşi fi crezut nicio dată cu putinţă... Ascultă !...

Lorenz povesti tot ce auzise dela Kurz, pe când Alexe roşea în obraji la pornirile senzuale pe cari i le dase Eleonora.

— Trebuie ca cineva să fie nebun numai la gândul că poate fura munca cuiva şi el a făcut-o şi el

hotărise ca, odată cu concedierile, celor rămași să le mărească cota de „manc”, să-i fure mai departe și pentru cei ce plecau, iar pentru îndeplinirea acestei monstruoziități a crezut că își va găsi omul în tine.

— In Alexe ?... întrebare inginerii ceilalți.

— Da.

— Nu și-a găsit omul.

— Spunea el că orice inginer tânăr și în deosebi cel mai nou venit în mină, ca să fie pe placul administrației, ca să câștige stima direcției și să-și asigure locul pentru viitor, face tot ce i se cere... Și ție ți-ar fi cerut să furi, așa cum lui Kudac i-a cerut, acum în urmă, să învrăjbească.

— S'a înșelat, răspunse greoi Alexe, s'a înșelat. Dacă s'ar fi gândit la aceasta în prima zi a venirii mele aci, poate că ași fi făcut-o, ași fi făcut-o crezând că îmi îndeplinesc un serviciu care nu dăunează pe nimeni, bineînțeles dacă totul ar fi fost așa de bine aranjat ca niciodată să gândesc sau să înțeleg că ceea ce fac e o josnicie. Acum însă, acum când cunosc toate amănuntele și ale muncii și ale intenției lui și a tot ce a făcut până acum, nu, niciodată... Știu prețul pâinei pe care eu însumi o câștig ca și cei mulți...

Mai de grabă, îmi tai mâinile. Am învățat să mă uit la soare, iar când lumina lui îmi lipsește, la adânc, mă încălzesc în suflet cu fiecare licărire de lampă și fiecare broboană de sudoare ce alunecă pe trupul încordat al căutătorului de cărbune.

Am învățat să renunț la viață din prima zi a venirii mele aci, când am știut că roțile puțului se învârtesc să coboare colivia cu oameni la adânc și din clipa în care am fost la Sommerfrisch, în Duminica aceea de petrecere, când am privit umbrele diafane ale vieții, pășind pe prundișul ale-

ilor printre „chaislongues”-uri, cu foi galbene ce pluteau pe fața liniștită a unei ape ce o încrețea sborul rândunicii, atunci am înțeles tot. Acum, uitându-mă la dumneata, cu alți ochi decât aceia cu care te-am văzut în tren, știu ce mă așteaptă înainte de jumătatea vieții.

Pentru cele peste cinci mii de suflete ce trăim în ocrotirea acestor munți, am învățat să fiu om...

Apoi, deodată, hotărît ca și cum pierduse vreme îndelungată, își aduse aminte că trebuie să plece.

— Mă duc... ne așteaptă... Cine vrea să vină?... Dumneata știu că mă însoțești, îi spuse lui Lorenz și luându-l de braț se îndreptă spre ușă.

Inginerii camarazi, cari tot timpul tăcuseră ca mobilele încăperii, au tăcut mai departe.

Când au ajuns în drum se auzea de departe strigătele muncitorilor :

— Trăiască greva !...

— Greva !...

Sala casinoului, unde Duminicile și sărbătorile se adunau minerii să uite neșazurile vieții, ascultând concertele ușoare de vioară și pian sau corurile alcătuite din ai lor, sala casinoului unde, de multe ori, la un pahar cu băutură și-au spus păsurile tovarășii de echipe, sau unde toți, adunați, tremurau știind că pe deasupra capetelor lor, flutură o nouă măsură de restricție, fie scăzându-se salariile, fie scăzând zilele de lucru, sala primitoare ca un cămin al celor mulți, era ticsită de lume ca un stup înainte de a roi.

Asemeni albinelor ce sbârnâie din aripă în ușa stupului, muncitorii se mișcau, ieșind să respire aerul curat de afară, sau intrând să asculte vorbitorii cari se perindeau pe aceeași scenă, de unde altădată le venea încântarea de o clipă, odată cu sunetele vioarei sau ale pianului care acum odihnea cu capacul ridicat și coardele prăfuite, aruncat deoparte ca o mobilă scoasă din uz.

Când a intrat Alexe, s'a uitat în urma lui să vadă cine mai vine și din câți plecase de acasă, numai era decât unul singur: Lorenz.

Oamenii le-au făcut loc uitându-se la ei nepăsători ca și cum s'ar fi întrebat: „ce caută mărimile administrației, printre noi?”

Alexe înainta greu să ajungă în față.

În momentul acela, minerul care vorbise își încheia cuvântarea în strigătele mulțimii:

— Trăiască greva !...

Câteva clipe tropăiră picioarele pe scânduri, se bătea în palme și lumea se agita cuprinsă de nebunie. Din toate părțile sălii strigătele se adunau să spargă plafonul... nu se mai cunoștea om pe om, toți erau unul.

Un alt minier se apropie de rampa scenei cu o lampă în mână și făcând ochii mari, aplecându-se de mijloc, de par'că s'ar fi găsit pe frontul de lucru, se uita cercetător în sală, ca altădată Diogene.

— Caut un om... Ne trebuie un om... Cap și suflet...

Și cel de pe scenă, cu lampa întinsă înaintea lui, să-i lumineze calea, adâncea sala cu ochii.

— Unde ne sunt inginerii ?...

— Nu ne trebuiesc... Avem pe Kudac...

— Kudac !...

— Pe Oană, Pandrea, Vlaicu din Bozovici, avem destui...

— Avem pe-ai noștri...

— Dă-te jos lurim, aci nu suntem la adânc să umbli cu lampa, suntem sus... e lumină...

— Alexe ! strigă Oană, Alexe e cu noi... e act... vine... Trăiască Alexe !...

— La o parte, la o parte !... faceți loc...

— Să trăiască domnul inginer...

Alexe abea se putea mișca frecându-se de cei mulți cari, cu ochii luminați de bucuria unei noi speranțe, îi strigau în urechi:

— E cu noi !...

— Să trăiești...

— E minier...

— E al nostru...

— Faceți loc... loc...

Ajuns în fața scenei, un grup de muncitori au

pus mâna, l-au ridicat pe brațe și, mai înainte de a-l pune pe scenă, l-au arătat mulțimii ca pe un bulgăre de aur.

— Acesta e...

Din nou mulțimea începu să strige, să aplaude și să bată din picioare făcând să tremure toată încăperea, ca sgâlțâită de diavoli.

Mâinile se agitau, se aruncau pălării în sus de bucurie, iar femeile, soțiile minerilor, își deslegau barișurile depe cap, să le fluture strigând și ele:

— Bine ai venit !

— Bine ai venit ! striga sala toată...

— Bine ai venit, apărătorule !...

După Alexe, ca umbra ce se ținea de om, înainta greu, suflând de oboseală, Lorenz.

— Trăiască domnul inginer Lorenz !

— Lorenz !...

— Bravo !...

— Trăiască inginerii !...

Mâinile se agitau mereu și strigătele nu mai conțineau.

— Jos Directorul !...

— Afară câinele !...

— Asasinul...

— Bravo Alexe !... Bravo Lorenz, voi sunteți oamenii care ne trebuieți...

— Ura !...

— Liniște ! strigă glasul lui Kudac.

— Liniște...

— Ssst !... ssss... sss...

Și sala se potolii de parcă goală ar fi fost.

— Fraților !... începu Alexe, n'am venit în mijlocul vostru nici să vă înrăesc, nici să vă înbunez, am venit să ne sfătuim împreună... am venit la ai mei.

N'am venit în numele nimănui, nici de aci din sală, nici din afară, ci am venit în numele părinților și copiilor voștri, sutelor și miilor de mineri dela cari ați învățat să trăiți aceeași viață fără de noroc, muncind pentru alții...

— Ura !...

— Așa este...

— Bravo !...

Și lumea bătea în pălmi cât putea.

— ... s'a spus despre noi, minerii, că suntem „viermii pământului”; ei bine, de *viermii pământului și de păsările cerului* poartă Dumnezeu grijă.. Viermele are dreptul la viață și dreptul acesta este al vostru, dreptul acesta vrea să vi-l fure azi, așa după cum v'a furat munca de până acum.

— Bravo !...

— Jos directorul !...

— Să-l ucidem...

— El este acela care cel dintâi ar fi trebuit să plece urechea la fiecare cuvânt al vostru, căci fără de voi, nici el și nici unul dintre acei cari alcătuiesc administrația acestei mine n'ar fi putut să trăiască.

— Așa este !...

— Bine vorbește...

— Jos...

— Deasupra capetelor voastre stă ridicată, așa ca să vă strivească, bocanca directorului, cu toată puterea pe care o reprezintă bogăția...

— Capitalul...

— Jos Capitalismul !...

— Capitalul, după cum bine spuneți voi, urmă Alexe... Să nu se uite însă un singur lucru, dacă băncile constituiesc un capital ce se poate închide într'o ladă de fier, să fie cât mai bine păzit, capitalul vostru este înmăit de mare, netăinuit și repre-

zintă însăși viața pe care fiecare dintre voi, atunci când scoboriți în mină, o puneți contribuție, fie scuipându-vă plămâni, fie otrăvindu-vă sufletul cu gaze sau când ieșiți afară cu înșelătoarea iluzie a unei puteri pe care o dă băutura... Capitalul vostru este viața însăși pe care vor să o închidă cei nesătui nu ca pe aur, în casele de bani, ci în încăperea a patru scânduri.

— Așa este.

— Bravo I...

— Ura I..

— ...iar dacă în societățile bancare, dreptul celui mai tare se dovedește prin bogăția arginților, atunci bogăția voastră este mina, este munca și acel capital care curge în vinele voastre care se cheamă sânge și care, pus în cumpănă, atârnă ceva mai greu decât o acțiune.

A voastră este mina și voi trebuie să vă bucurați de sporul muncii, nu ei...

— Trăiască... Ura... Așa este...

— Ei au pus banii și voi ați pus viața... Dacă banii lor au sporit, viața voastră se curmă azi, tot așa ca a părinților voștri eri, cum se va curma a copiilor voștri mâine, când fiecare, la rândul lui, va intra pe aceeași gaură de puț.

...Desigur că toate vor fi așa dacă voi nu veți ști să vă croiți singuri drumul... Și atunci fiilor voștri le va rămânea numai suspinul care în toată clipa le va aduce aminte că sunt mineri și numai sângele vostru care înroșește perna pe care se odihnește capul vostru și numai crucile înșirate în cimitirul din Steyerdorf, la jumătatea drumului între mină și sanatoriu.

Aceasta este dobânda capitalului vostru care se macină, zi de zi, până ce fiecare dintre voi iese din

rânduri, monedă ștearsă, cu mâinile cruce pe piept, sau ca o arătare ce înfățișează, în umbra voastră, chipul tuberculozei.

Azi, mai înainte de vreme, a vrut să vă gonească omul roșu, cu sufletul închis în registre și trupul muiat în aur. Pentru el, fiecare dintre voi sunteți aceia care scoateți cărbunele la suprafața pământului și pentru că nu vă poate vinde, când nu-i mai trebuieți, ca pe unelte stricate vă aruncă în lume să creșteți furdalul mizeriei, ca șistul ce a făcut pat cărbunelui...

— Așa e!...

— ...vor veni oamenii legii și vor veni în chipul lor, ca duhul sfânt în chipul porumbelului, toți cei ce v'au furat și v'au batjocorit, în deosebi el, să vă pună să alegeți între voi pe cei ce trebuie să moară de foame, ca și cum voi n'ați fi unul... Vor veni corbii croncănitori să sfâșie prada, să fie cât mai bogat ospățul și pentru aceasta vă vor minți pe unii, iar pe alții, vă vor amăgi cu sunetul arginților dar de *viermii pământului și de păsările cerului are Dumnezeu grijă*, spune S-ta Scriptură, și cel întâi care nu va putea împlini poruncile intereselor bănești ale administrației, va fi directorul și el va trebui să plece gonit, ca astfel să ispășească, întâi vina lui și-apoi a aceluia ce l-au înscăunat.

Deoparte o mână de oameni, ei; de alta, un popor de robi, voi. Așa a fost dela începutul începutului, o alcătuire proastă a societății... Mereu s'a petrecut ceea ce se petrece azi... Totdeauna, până acum, contra tuturor principiilor de drept din lume, puterea a fost de partea celor puțini iar cei mulți au trebuit să se umilească, folosind cu munca lor, bogăția mereu crescândă și trândăvia celor nesătui.

Ei v'au lovit, ei v'au torturat, ei văucid...

— Aşa e...

— ... a venit vremea ca astăzi să se trezească în voi toți câți au pățimit, părinții voștri, voi și copiii voștri. Voi n'ați fi făcut niciodată pasul acesta; grija zilei de mâine v'a împiedicat și ceea ce n'ați făcut-o voi de bună voe, v'au îndemnat ei...

Fiți buni !... fiți iertători...

— Nu... nu... nu...

Și toată sala începu să freacăte ca prinsă de clocotul răsbunării. Fiecare avea câte ceva de spus, fiecare avea să-și țipe adevărul pe care până atunci îl tănuise, să-l afle lumea toată.

Alexe a încercat să vorbească mai departe, să reia șirul cuvintelor întrerupte și n'a fost chip... Mulțimea era înrăită și nu voia să asculte de nici un fel de iertare.

Lorenz, care tot timpul cât vorbise Alexe stătuse înapoia lui și aprobase cu gestul spusele tăcărului inginer, își ștergea fruntea de sudoare și făcea semn oamenilor să tacă, dar nu-l vedea nimeni. Flutură o batistă deasupra capului, așa ca să atragă atenția lucrătorilor și imediat, cu glasul stins, făcând eforturi peste puterile lui, spuse :

— Dacă voi știți să ascultați de cuvântul nostru, în găurile de sub pământ... ascultați și aici... În mină poate să moară o sută, două... aci însă murim cu toții... Ascultați... eu nu pot vorbi... Ascultați-l pe Alexe...

— Ascultăm, dar nu iertăm pe nimeni.

— Tăcere !...

— Tăcere...

Și cuvântul trecea din om în om liniștind sala.

— Cu graba nejudecată a voastră, strigă un muncitor, veți strica...

— Liniște !...

Alexe, senin, cu mâinile încrucișate pe piept, privea mulțimea agitată ce se potolea încet, încet, ca vremea după furtună. Se făcu atâta liniște de nu se mai auzea nimic, afară de respirația grea, sufocantă, a lui Lorenz, încolo liniște...

O femeie a suspinat... cineva s'a rezimat de ușă și ușă a scârțâit.

— M'ați ascultat câtă vreme am vorbit de ne-cazurile noastre de ieri și de fiecare zi și ați coborât în sufletele voastre ca să retrăiți pentru a cine știe câtea oară, amărăciunile cari nu se uită, iar acum, când vreau să vorbesc de bucuriile de mâine, nu mă lăsați...

V'am spus : am intrat în rândurile voastre fără să fiu chemat de nimeni și în rândurile voastre vreau să rămân pentru că sunt al vostru.

— Să rămâi dar...

— Cine a vorbit, strigă Oană.

— Eu, Vlaicu din Bozovici.

— Te îndoști tu ? îl întrebă Oană.

— Nu mă îndoesc de nimeni de aci, din mijlocul nostru, nu vreau însă să iertăm pe vinovați, ori cine ar fi ei...

— Bravo !...

— Așa e !...

— Ura !...

— Jos Directorul !...

— Jos criminalul... Jos, strigară muncitorii deodată, din mai multe părți ale sălii...

Toată lumea vorbea, nu se mai putea înțelege nimic. În clipa aceea se lipi de Alexe, Kudac, cu amândouă mâinile ridicate în sus agităndu-le ca pentru a potoli mulțimea.

— Nici o vorbă !... Ați tăcut ?... Am să-l ucid, eu strigă Kudac.

— Trăiască Kudac !...

— Am să-l ucid !...

Kudac a rămas cu amândouă mâinile ridicate în sus ca și cum ar fi jurat în fața mulțimii.

— Am să-l ucid... Și acum, ascultați-l pe el... pe domnul inginer...

Alexe privea deasupra capetelor celor mulți ca și cum ar fi vrut să-și adune gândurile, iar când mulțimea se potoli, începu :

— Voi, cari ați învățat să suferiți, trebuie să învățați și să luptați pentru a vă câștiga dreptul vostru la viață. Și pentru aceasta trebuie să fiți uniți, să vă organizați.

Trebuie să știți ce vreți și să gândiți bine cum puteți cuceri mai bine pozițiile dușmanilor voștri.

Nu se plătesc suferințele unui popor de muncitori, cu moartea unuia sau doi sau chiar a o sută. Trebuie să vă dați seama că voi nu aveți împotriva voastră unul - doi sau mai mulți stăpâni răi pe care i-ați putea schimba cu alții mai buni, ci cu o clasă întregă puternică și bine organizată care prin uneltele ei vă poate ține încă mult timp în chinga ei.

Și pentru voi, acei cari le-ați adunat aurul acestor nesătui, cari cer încă, tot mai mult, tot mai mult și când nu mai aveți ce le da, vă fură și când nu mai au ce să vă fure, vă sugrumă, nu este decât o singură cale: a unirii, a rezistenței, a luptei. O luptă care va fi grea, cu multe suișuri și coborîșuri, dar care, dacă veți fi bine organizați, veți ști să loviți dușmanul când și unde trebuie, vă veți apro-

pia clipa în care viitorul vostru va fi numai al vostru.

Și atunci, nu vor mai fi nici asupritori, nici asupriți, nici consilii de administrație, nici directori cari vor pune la cale cum să vă fure munca; atunci va fi împărțeala dreaptă a ceea ce ați făcut tot laolaltă.

Pentru aceasta încă odată vă spun organizați-vă!... Strângeți rândurile și crezul vostru de toate zilele să fie: Toți sau niciunul!

— Bravo!... Bravo!...

Alexe, terminând, se dete la o parte. Pe frunte îi curgea nădușeala.

— Foarte bine ai vorbit, dar noi, tot vom...

— Să vă astâmpărați!... strigară femeile.

— Bravo!...

— Are dreptate domnul inginer, se auzi din nou glasul nevestelor... Are dreptate... Trăiască...

— Bravo!...

— Deafară, lumea se îmbulzea să intre, iar dinăuntru, strigătul și neastâmpărul mulțimii ieșeau pe ușile și ferestrele sălii să se lovească de piatra munților, de păduri și de oameni neștiutori...

Din munte în munte și din om în om, să știe lumea toată că „de azi viața porcede dintr'un început”.

Se împliniseră zece zile de când mina era pustie, satul ocupat militarmente iar muncitorii dădeau viață drumurilor, umblând de colo până colo, fără de nici un rost.

Casinoul și cârciuma lui Tudose, în permanență erau pline de oameni...

La început, în fiecare zi se țineau discursuri și fiecare dintre lucrători se simțea dator să-și spună părerile asupra grevei și asupra nevoilor tăcute până atunci, socotind că a venit timpul să se îplinească, cerându-le.

Unii vorbeau mai bine, alții mai puțin bine, însă fiecare dintre ei spunea adevărul. Tovarășii îi ascultau, clătinau capul sau ridicau mâinile în sus așa ca să fie văzuți, strigând:

— Așa este!...

— Trăiască!...

— Jos cu el!...

Dar oamenii, învățați cu munca și nu cu vorba, obosiră repede și pentru că nici unul dintre ei nu avea nimic nou de împărtășit celorlalți, iar administrația minelor și direcțiunea păreau că ar dori să se lungească cât mai mult zilele de nelucru, minierii odihneau ca vitele de povară, împreună cu pământul ale cărui măruntae nu mai avea cine să le răscolească.

Veneau lucrătorii ca și mai înainte, la locurile de adunări, se plimbau pe drumuri, neavând ce face,

și respirau aerul lipsit de fumul coșurilor înalte ca bolnavii la Sommerfrisch.

Autoritatea decora coronul cu uniformele puștile și goarneau soldaților ce chemau trupa la masa de prânz și seară.

Mina, în care altădată mișunau oamenii negri de cărbune, se transformă într'un cantonament în care soldații liberi jucau capra, fumau țigări și dormeau pe băncile și mesele din cancelarii, bucuroși de libertatea pe care le-a dat-o cărbunarii scoțându-i din cazărmi.

Deși vremea se îmbunase în ultimele zile și soarele strălucea încălzind pământul jilav de ploile ce-l udase, lumea era îngrijată știind că se apropie iarna.

Pădurea de fagi își îngălbenise de mult frunza și se scutura încet, bolnăvicios, să se risipească peste sat ca o ploaie de aur și aramă.

Când nu se auzea sunetul goarnei, mânuirea armelor sau tropotul bocancilor în marș, sau vorba îngrijorătoare a muncitorilor, liniștea și tristețea erau ucigătoare.

Alexe, cu capul greu de gânduri, se plimba în lungul și latul odăii numărând scândurile mici ale parchetului ce se încheiau într'un unghi drept cu vârful în jos și vârful în sus, să taie în zigzag încăperea. Număra pașii pe cari îi făcea și, când și când, oprindu-se în mijlocul camerei, privind în sus, număra trandafirii roșii și albaștri din tapetul unei frize depe părete...

Avea obsesia numărătoarei...

— Dacă vor fi cu soț, cei roșii, iar cei albaștri fără de soț, atunci administrația va înțelege că dreptatea este a noastră și nu a directorului... Lucrul se va începe în mină și nimeni dintre noi nu va fi lăsat pe din afară, nici chiar eu, și viața își va urma cursul obișnuit curgând mai departe pe căile săpate de când lumea și pământul... De nu,

vom schimba drumurile, vom schimba viața... vom schimba totul, totul...

Dar cum ?

— ...Unul, doi, trei...

Trandafirii roșii erau fără de soț, iar cei albaștri cu soț, contrariu de cum își pusese în gând...

Privi afară pe ter

li păru o copilărie să lege soarta grevei de numărătoarea trandafirilor.

Cerul era fără de nour...

O frunză galbenă purtată de vânt se lipi de geam.

Fără să știe de ce, se gândi la cei dela Sommerfrisch...

„Grevă” ... „grevă” ... „grevă” ... și rămase pe gânduri...

— Da, grevă... Fiecare are necazurile lui, fiecare vrea o soartă mai bună și toți, dar toți, uităm că suntem legați unul de altul, nu numai între noi dar și cu ei...

Muncă și capital...

Grevă... lipsă de pâine, lipsă de bani... trupul se moleştește în lenevie, ridică brațele la cer și din cer nu coboară nici un ajutor... Nevoile și-au ajuns sfârșitul, după ani de suferință, după secolii de aspirație către mai bine, se rup pentru o clipă legăturile odgoanelor. Libertatea pare strălucitoare ca însăși izbânda, bucură crește, crește și se revarsă ca spuma laptelui peste toată firea...

Sărbătoarea muncii; biruința...

Intre zidurile de piatră, închiși ca moliile în blănuri, stăpânii își numără banii, împart dividendele acționarilor și așteaptă, sătui, să audă cum crapă de foame robii pământului, viermii...

Slabi ca sfinții, nemâncați de săptămâni de aș-

teptare, trec pâlcuri de muncitori legănându-se în cântece triste, abea înțelese, cântece cu cari se îmbărbătează pentru o nouă rezistență de câteva zile...

Se așeză la masă și scrie pentru a doua oară în ziua aceea, maică-si:

Dragă măicuță,

Sunt bine, nu trebuie să te îngrijești de mine. Ziarele ți-au adus vestea și ție, ca tuturor din țară, că mina se odihnește și oamenii se frământă în frigurile grevei.

Așa e viața măicuță, viața muncitorilor cari numai în asemenea împrejurări atrage asupra-le, privirea speriată a conducătorilor.

În scrisorile de până acum ți-am spus tot ce trebuia să știi, ca să nu te neliniștești; astăzi însă, am cetit numele meu în gazetele patronilor din București în cari mă arată ca un instigator.

Adevărul este că m'am alăturat celor ce își cer drepturile, pentru că dreptatea lor este și a mea, viața lor de zbucium în fund de mină este și a mea. De ei mă simt legat prin însăși existența pe care o duc în de-avalma.

Nu eu, dar nici unul dintre muncitori n'a răscolțit patimile, ci ei, cei chemați să ne ocrotească, așa ca un părinte copiii cu cari i-a dăruit Dumnezeu.

La început a fost fierbere mare, iar acum liniștea e prea liniște ca să nu se schimbe în... nu știu ce, dar de schimbat trebuie să se schimbe...

Iartă-mă că nu ți-am trimis până acum bani, banii de care ai atâta nevoie să-ți ții zilele și să plătești dările căsuței.

Leafa trebuia să o luăm de acum câteva zile,

însă suntem în grevă. E greu să mă mai pot gândi la așa ceva.

Trăim toți ca unul și ne ajutăm cum putem...

Inginerul Lorenz, despre care ți-am scris, din zi în zi se dovedește, tot mai mult, a fi un om de o bunătate rară, (păcat că nu e sănătos). Strânse-se, în cinsprezece ani, de când e inginer, câteva zeci de mii de lei pe cari acum le împarte cu noi...

Ca el mai sunt și alți mineri... (oameni de rând).

Din ce am căpătat dela el și dela ceilalți, îți trimit cincisute de lei pe care îți vei împărți așa cum știi, să poți răbda mai departe zilele ce vor veni...

Încă odată, fii liniștită, nu te îngriji de noi. Tu ești una, noi suntem câteva mii...

Te sărut, *Alexe*.

P. S. În rugăciunile tale, rogă-te mamă lui Dumnezeu pentru toți minerii, așa cum se roagă preotul în fața altarului, pentru cei plecați pe ape.

A.

Se duse din nou la fereastră și privi afară aceeași pădure și aceiași munți...

Închise ochii...

...și munții s'au dat la oparte și pădurea s'a rărit de crengi și de copaci, cum s'a rărit de frunze, lăsând loc unei spărturi de cer pe sub care se vedea până departe, departe... câmpul întins în zarea căruia aleargă, odată cu gândul, trenul negru cu sgcomotul aburilor și huetul de uzină așezată pe roate.

A trecut prin stație ca o săgeată...

S'a dus... s'a dus să gonească mereu peste câmp și peste ape, hurducăind pe podurile de fier de

parcă o ceata de meșteri fauri zoreau încheierea unor cazane...

Și trenul alerga răscolind în urmă-i praful, îndoind pomi din marginea liniei până ce atingeau cu vârfurile, pământul. A fluerat lung... A intrat în gară...

„Puf, puf puf”.

București.

Toate drumurile, toate... unele drepte, altele cotate iar altele rupte în peteca de apă de ploaie, duceau în marginea orașului, la casa lui, în poarta căreia, măicuța, cu o mână strășină la ochii, îl așteptă să vină dela școală...

— Sărut mâna, măicuță.

— Ai venit mamă ?... Ți-e foame ?... Ești obosit ?... Of, Doamne, că nu se mai sfârșește odată și cu școala asta, să ieși inginer, să fii om mare, să avem bani și să nu mai alergi așa să te ostenești.

„Om mare...”.

Și amândoi, ținându-se de braț, s'au oprit sub salcâmul din curte, la masa pe care îi așteptau pâinea cea de toate zilele... numai pâinea...

Se scutură... era să cadă, deschise ochii. Un băiat de mină trecu pe sub fereastră și strigă:

— Noroc bun, domnule inginer...

— Noroc bun, Ștefane... și, aducându-și aminte de scrisoarea de pe masă pe care o făcuse măicuței, strigă după băiat:

— Ascultă !... stăi !... și aruncând scrisoarea pe fereastră îi spuse:

— Dă pe la poștă și las'o la cutie...

Era tot la fereastră, plecaseră băiatul cu scrisoarea, pe drum nu era nimeni, nimeni sau numai i se păruse; în fața casei văzu că se oprește o servitoare.

O recunosc... era aceeași care îl surprinsese pe când Eleonora îl îmbrățișa.

— Domnule inginer...

Femeia se uită în dreapta, se uită în stânga (să nu fie văzută de cineva, sau auzită), apoi spuse încet, cu înțeles, lăsând să se ghicească că e părtașa unei taine:

— Conița... vă roagă...

Mereu temătoare de a nu fi surprinsă, se uită în amândouă părțile drumului iar cu mâinile, pentru că nu avea ce face cu ele, își mototolea colțul șortului... Stete o clipă pe gânduri apoi, luând o hotărâre eroică, urcă scările într'un suflet și, intrând în cameră, îi dete un plic, spuindu-i în cuvinte tăiate de respirația grăbită:

— Conița... vă roagă... să veniți... vă așteaptă... e singură... a spus să n'aveți nici o grijă... ar fi vrut să vină dumneaei, dar... Vă așteaptă...

După ce vorbi de parcă ar fi înșirat mărgele, ieși tot așa cum venise, coborând scările câte două, două trepte...

Alexe era încă la fereastră. Când privi în jos, pe drum, nu mai era nimeni...

Se uită la plic fără să-l desfacă, bătu cu el în palmă de câteva ori, gândind în altă parte și-l aruncă pe masă fără să-l citească.

Își aduse aminte de seara aceea... Uitase dacă se mai gândise sau nu la ea. Servitoarea i-a amintit-o, ca titlul unei cărți de o pagină cetită. Literele se așezau unele lângă altele, formau cuvinte, cuvintele rânduri și rândurile...

O vedea tot așa de frumoasă ca și atunci...

Alături de ea, apărea și dispărea, ca lumina unui far, chipul feciorelnic al Margaretei.

Buzele îi ardeau. Se simțea strâns în brațe, în brațele albe pe pieptul fierbînte...

Ca și atunci s'a rușinat simțind îmboldul patimei.

Clătină capul, se încheie la haină ca și cum atunci s'ar fi îmbrăcat și, cu mâinile în buzunarele pantalonilor, începu să se plimbe prin cameră.

Imaginea Eleonorei se pierdu adâncindu-se într-o perdea de ceață așa ca să nu se mai vadă.

Și-a adus aminte de toate femeile, alte femei pe cari le avusese și pe cari le uitase așa cum uîți numărul batistelor întrebuințate. Prea fusese bruscă manifestarea nestăpînită a dragostei fără de pudoare pe care femeia i-o oferise, fără să se fi așteptat, cu aviditatea unei colecționare de bibelouri, de păpuși sau așa ceva ce se cumpără din magazine ca să placă o zi și să fie uitate o viață, pentru altele.

Scutură capul într-o mișcare nervoasă, se opri în mijlocul încăperii și trecându-și mâna cu degetele răsfirate prin păr, dându-l peste cap, îi păru că are în față silueta tinerească și chipul nevinovat al domnișoarei Margareta Bozovici care cântase la pian până ce l-a văzut, ca apoi să se ridice în picioare, să zâmbească și să-i întindă mâna ca unei cunoștințe, mâna pe care el a sărutat-o.

O vedea ca și atunci...

Muzică, dans...

În zare, în colțul odăii unde se pierduse în ceață, chipul Eleonorei se desfăcea de întuneric...

Își simțea mâna strînsă... camera vecină... servitoarea... masa cu farfurii și farfurioare... paharele... vin, șampanie...

Trăi pentru a doua oară aceeași seară a nebuniei la care nu se gândise.

O clipă, două, trei...

În urechi i se desluși, întâi ca o uruială, apoi mai

limpede ca o apă de munte ce rostogolește bolovani de piatră, sgomotul oamenilor de afară, strigăte: trăiască greva... în numele legii... Kudac... Kudac...

Ca trezit din somn, fără să-și dea seama, Alexe începu să strige tare:

— Kudac !... Kudac !... Ku...

.....

Toamnă...

O dimineață cu cerul curat, cu soarele cald și liniște de sărbătoare.

Greviștii, cari nu știau nimic din ce le va aduce ceasul de mâine, trăiau într'o vecinică enervare.

La început bătaioși, sfârșiră prin a se lăsa învinși de plictiseala neactivității. Le era urât și, ca să omoare vremea, unii dormeau, alții ceteau romane, iar alții, puțini la număr, studiau manifestul lui Karl Marx și Engels, pe care un străin, pripășit printre ei în primele zile ale grevei, îl împrumutase în câteva exemplare...

În fiecare zi, la ceasurile zece, se adunau lucrătorii la casino, în jurul căruia, dela declararea grevei, se mutase viața din mină.

Și viața era tristă și monotonă, mai tristă de cât aceea din „adânc”.

Zi frumoasă, zi limpede ca roua primăverii, ultima ce deschidea porțile văzduhului iernii care avea să vină cu acorduri din *Quartetul Harpelor* de Beethoven.

Alexe și Lorenz, pe înălțimile munților, printre copacii pădurii fără de frunze, gânditori, pășeau unul lângă altul, împlinind o singură idee.

De acolo, de sus, cuprindeau cu o singură rotire de ochii, mina, muncitorimea și casa cu decorul de teatru în care Eleonora Zoltan chemase lumea la festinul neronian al lui Kurz. Amândoi prietenii au

avut aceeași viziune clară : de o parte mulțimea lucrătorilor, murdară de praful cărbunelui și unsoasă de nădușeală, fără să se spele, așa cum ieșise din mină, iar de altă parte, directorul roșu, cu sufletul adus de pe alte meleaguri să simtă bătăile inimii celor legați de comoara pământului.

Lângă el, carnea albă a Eleonorei cu priviri ispititoare și lângă ea Zoltan, apoi un altul, o alta și iar un altul, se înșirau în haie de sărbătoare.

Toți cei chemați în seara cea de pomină...

— Izbânda trebuie să fie a noastră, a minerilor, rupse tăcerea Alexe ca și cum până atunci vorbise de acțiunea pornită care părea că începuse să lanzezească, muncitorimea neștiind care va fi rezultatul.

— Da... spuse Lorenz, săltând din umeri cu neîncredere... Trebuie !... Dar dacă nu va fi a noastră, atunci ?...

— Va fi !... Nici nu vreau să mă gândesc la alte posibilități... Nu, nu se poate !... Tu nu înțelegi ?... Ce se va face lumea aceasta. Ce va deveni tot ce vezi cu ochi ?...

Alexe întinse mâna peste valea cu casele uniforme, privind fără să clipească, schelăria de fier a puțului și muntele de cărbune ce crescuse, mai să acopere zidurile de piatră ce însemnau comoara de aur a cărbunelui.

— Și dacă totuși...

— Voi da foc la tot ce vezi... Voi dinamita mina pe toate galeriile, voi aprinde pădurea și, casele, câte le vezi, se vor transforma în candelile luminoase...

De sus din cer, cobora liniștea peste capetele lor.

Din munte de undeva s'a desprins o piatră și s'a prăvălit la vale...

— Alexe, Alexe... Te prețuesc tot mai mult, nu pentru ce ai spus și nu vei face niciodată, — dar...

— Voi face !...

— ...pentru revolta pe care o cetesc în ochii tăi... Te învidiez pentru sănătatea ta și pentru tinerețea pe care am pierdut-o.

Clătină capul și respiră greu, obosit...

Se opri în loc... începu să tușească...

— Te vei face bine...

— ?...

— Vei intra în sanatoriu.

— În sanatoriu... Iși duse batista la gură și arătând-o plină de sânge, repetă fără de nădejde cuvântul :

— Sanatoriu...

Amândoi tăceau.

După un timp, bolnavul, ca și cum nimic nu-l reținuse din gânduri, continuă șirul discuțiunii cu revoltă crescândă, răspunzând mai mult celor bănuite și înțelese de el.

— Pe deoparte, concediază lumea săracă la muncitorilor, iar pe de altă parte organizează petrecerea la amanta lui și a tuturor, amanta care trebuia să te cucerească și pe tine în interesul cauzei lui.

Alexe se uita cu neînțelegere în ochii prietenului.

— Da, Eleonora, curtezana care, pentru frumusețea și decăderea ei, închipue într'o măsură apropiată pe celebra Popee a lui Nerone, trebuia să te cucerească în așa fel ca să poată face din tine tot ce vrea, nu ea, ci el, Kurz...

Dacă ași fi știut atunci, ce va urma serei aceleia, n'ași fi venit nici să te iau și nu te-ași fi lăsat nici să te duci...

— Eleonora curtezană... Alexe plecă capul rușinat.

— Ori credeaî altcum ?...

— ?...

— Ha, ha.... ha... și Lorenz râse ca imediat să întrebe cu toată seriozitatea unui frate mai mare :

— Cum te-ai simțit lângă ea?... lângă frumusețea aceea rară cu inima de noroiu ?...

— N'ași fi crezut niciodată... În seara aceea am iubit-o cu adevărat și am urît-o în acelaș timp... N'am știut niciodată și n'am bănuît că într'o oră se poate trece prin atâtea stări sufletești deosebite.

Am iubit-o și am urît-o... Pusese stăpânire pe mine...

Dacă n'ar fi fost greva, cine știe... Cine știe... ce s'ar fi întâmplat.

— Nimic.

Lorenz se uită în ochii prietenului și repetă din nou hotărît :

— Nimic !... Nu s'ar fi petrecut nimic. Toți câți au trecut prin Anina și au plăcut-o sau au plăcut ei, au trecut prin mângâerile femeii.

După tine ar fi venit un altul, după acela altul și așa mai departe... Ți-aduci aminte ?... Ți-am spus în tren, în ziua în care veneai aci, că toate femeile minerilor înșeală. Toate... Am uitat însă atunci să completez că ale minerilor de felul nostru, nu ale minerilor de rând, muncitori. Ele n'au vreme de gândit decât la necazurile de fiecare zi.

— Zoltan ?...

— Zoltan e soț... Un copil care iubește și iartă de teamă să nu fie pedepsit, să rămână fără jucărie... Un copil mare cu trup de miner.

Ceeace știa toată lumea trebuia să știi și tu,

eu n'am putut să vorbesc pentrucă... Ți-aduci a-minte?... Odată ți-am vorbit și de mine...

— M'a chemat...

— Când?...

— Acum de curând...

— Și?...

— Nu m'am dus.

Lorenz începu din nou să tușească. Se opri în loc, ca și adineori și, după câteva clipe, își șterse fața congestionată, de sudoare, cu aceeași batistă pătată de sânge, apoi spuse :

— Să mergem, oamenii așteaptă... dar, ai să te duci singur... Sunt obosit... N'ai observat?... parcă am răgușit mai tare și asta numai acum, de când am plecat să vedem încă odată, groapa în care trăiam... Poate am răcit... poate am vorbit...

Din nou tusea îl opri în loc. Alexe îl ținea de braț.

Amândoi coborau același drum și aceleași poteci singuratic pe care umblase, având mereu în față priveliștea de toamnă sfârșită a coronului...

Și unul și altul se uitau la casele uniforme ale lucrătorilor, ca și cei ce le locuiau. La mină, la casa directorului și la vila inspectorului în care, ca într'o lumină de scântee, aducerea aminte a lui Alexe îl purta prin toate camerele la brațul ei.

Pe drumurile ce se înodau, ca plasa unui năvod, lucrătorii se duceau spre casino unde începuse să se strângă, grupe, grupe, așteptând noutățile zilei, aceleași azi ca și ieri, cuprinse în cuvântul :

„Rezistență !”

O sută sau două sute de pași făcuți în tăcere, umblând amândoi ca unul, prietenii tăceau. Alexe să nu-l facă să vorbească, ca din nou să-l înecă tusea, iar Lorenz să nu dea prilej nou, prietenului, de a vedea și mai temnic zădărniciia mișcării.

Ochii lor se întâlneau, se priveau și în același timp se uitau să vadă acelaș și acelaș decor al coloniei.

— Cum te simți ?...

— Bine...

Pentru că Alexe rupse tăcerea, Lorenz, care se uitase pe el, începu să vorbească amestecând cele ale grevei cu sfaturile prietenești, apropiate de multe ori — în felul cum le spunea — de porunci ce trebuiau împlinite, pentru a câștiga cât mai mult în fața celor mulți :

„Vei face !... Va trebui !... Nu vei lăsa... Cu orice preț...”

— Nu pentru tine vorbesc, ci pentru ei îți spun toate acestea. Numai așa te vor asculta, dacă te iubesc... Iubirea lor trebuie să o păstrezi.

Pomeni încă de numele Eleonorei, de grevă, de Kurz, de Kudac, Oană, Vlaicu din Bozovici și când roști numele din urmă, se opri în loc și, privind în ochii tovarășului de drum, cu fața luminată de cea mai curată simțire, urmă :

— Fata lui Bozovici... Domnișoara Margareta, e un suflet rar... Înțelegi ?... Să ții minte ce ți-am spus : Un suflet rar... Să te gândești la ea cât mai mult...

— E o artistă...

— Și va fi o femeie așa cum ți-ar trebui ție.

Lorenz începu din nou să amestece în cuvinte, gândurile, așa cum îi veneau unele după altele :

„Greva... Kurz... Sanatoriu...”

Avea febră...

Ușa se deschise și în fața lui Alexe apăru Kudac.

— Ce-i ?...

— Nimic.

— M'ai văzut pe fereastră și credeai că n'am să vin ?...

— Nu.

— Atunci de ce m'ai strigat ?...

— Nu te-am văzut, răspunse Alexe... și nu te-am strigat...

— Nu se poate.

— Nu te-am văzut... mi-am adus însă aminte de seara aceea și m'am gândit la dumneata, la numele dumitale... îmi părea că-l aud strigat ca și atunci din toate părțile...

— Te-ai gândit și m'ai chemat...

Amândoi au rămas față în față, privindu-se câteva momente, unul pe altul, fără să-și spună nimic. Se bănuiau fiecare de nesinceritate.

S'au așezat în acelaș timp la masă, privindu-se mereu, până ce Kudac începu să vorbească :

— Eram în casă și mi s'a părut că mă cheamă cineva și acel cineva erai dumneata... Am ieșit, m'am uitat, nu era nimeni... Am trecut drumul și din nou am auzit cum mă chemai și am venit. De ce am venit ?... Nu știu. Nu știu de ce am venit...

Nici unul, nici altul, nu clipeau.

Afară a început să ningă. Cădeau primii fulgi de zăpadă...

S'au sculat dela masă și s'au dus la fereastră, în același timp, să vadă cum ningeă...

— A venit iarna...

— Eri era încă frumos...

— Cine ar fi crezut...

— Prea de vreme...

— Prea de vreme... Alexe vorbea și ciocănea cu degetul în geam.

Zăpada cădea bogată în fulgi mari...

Inginerul și bergmaestrul nu se mai priveau de cât pieziș, ca din întâmplare, neștiind nici unul nici celălalt ce să creadă. Kudac începu să se simtă străin în casă, ar fi vrut să plece, mâini nevăzute însă păreau că îl țin pe loc... Trebuia să vorbească... Se întorsese cu gândul la mișcarea lor.

— Și acum ce facem ?...

— Așteptăm...

— Așteptăm, repetă Kudac, legănându-se pe picioare, așteptăm...

— Ce putem face altceva... Cred că directorul...

— Directorul a trimis de trei ori după mine, în ascuns, să mă duc să-l văd. A făcut apel la vechea noastră prietenie, mi-a făgăduit bani... mi-a...

— Prietenie, între dumneavoastră!? Întrebă mirat Alexe... El director iar dumneata...

— Prietenie, da... Prietenie, repetă Kudac cu convingere. Prietenie...

Oftă lung privind într'o parte, ca după câteva clipe să vorbească singur ca pentru el de parcă își pierduse mintea :

— Prietenie, prietenie... Apoi, scuturându-l de braț pe inginer, se apropie de el oglindindu-se în pupilele ochilor lui liniștiți.

— Dumneata nu știi ce m'a legat de omul acesta, și nu știe nimeni, nimeni...

Ofță... lăsă capul în jos ca un vinovat și tăcu.

Pe față i se cetea amărăciunea. Toate cutele obrazului se adânciră mai mult, de parcă omul ar fi fost de hârtie mototolită. Sprâncenele i se arcură și în colțul gurei, în dreapta, tremura ceva nevăzut...

— Dumneata nu știi ce rău mi-a făcut câinele acesta, și nu știi că răul acesta m'a împrietenit și m'a legat de el așa ca să nu mă mai pot desface niciodată.

Capul bergmaestrului din nou se aplecă sub apăsarea unei greutăți, apoi, deodată, se îndreptă, lovi cu mâna în masă și începu să se plimbe agitat prin cameră, oprindu-se când și când în loc, să privească în gol, sau să se uite pe parchet, mereu frecându-se cu mâna peste fruntea pe care broboane mari de sudoare începuse să roueze. Părea că vrea să-și depărteze gândurile.

Alexe se uita la el și nu înțelegea prea mult din atitudinea omului, fără de un gând care se furisase în mintea lui, întrebându-se dacă nu cum-va frământările acestea, ale lui Kudac, erau preludiul unei mărturisiri de slăbiciune sau de trădare a cauzei pentru care luptase câteva zile... Cu ochii mari ațintiți la el, îi urmărea neastâmpărul.

— Știi ce, domnule inginer, am să-ți spun... și Kudac se opri privind în ochii tânărului fără să clipească...

— „am să-ți spun... Poate că de aceea am și venit aci... Trebuie să mai știe și un altul ceeace până azi n'a știut de cât el și cu mine... Am să-ți spun numai așa ca o descătușare a mea... Nu aștept nici un fel de mângâiere, nici curaj, nici îndemn de a răbda mai departe rușinea care mă acoperă. Nu !... Am să-ți spun, ca urechile mele să audă

nenorocirea și ochii mei să vadă unde am ajuns și dacă cmul din mine a murit, sau mai trăiește.

Vino... îl apucă de mână și-l trase, să șadă împreună la aceeași masă. Cu amândouă brațele rezemate de spetezele a două scaune ce-l ocoleau, îungindu-se ca un răstignit, privind în ochii lui Alexe, bergmaestrul începu :

— Amândoi am fost în aceeași mină în Silezia, după ce mai înainte fusesem colegi până în ultimul an, la politehnica din Berlin. El a trecut peste mine, și-a dat examenele și a eșit inginer; eu n'am putut termina. N'am putut din cauza mea...

Viața de student te fură...

Dacă nu poți rezista, te pierzi... Noaptea le făceam zi și zilele nopți, nu ca să învăț, ci ca să petrec... (tinerețea totdeauna e grăbită) și am petrecut până ce într'o zi am văzut că trec pe lângă mine întâi : elevii din anul al patrulea, apoi cei din anul al treilea și, în sfârșit, am ajuns să văd că și cei din anul întâi au trecut înaintea mea, așa ca pe un drum lung, fără să se mai uite nimeni în urmă...

Am rămas pe loc eu, profesorii pe cari îi aveam, zidurile școlii, uniforma și servitorul clasei care într'o zi m'a făcut atent să deschid ochii, spunându-mi :

„Hei, domnule Kudac, numai noi doi am mai rămas dintre cei vechi... Grozav mă supără văzând că astăzi, cei tineri nici nu te respectă cel puțin... Dumneata puteai să fii de mult inginer. Te bat pe umeri, te înghiontesc toți... Pe mine mă doare, nu numai că îți spun pe nume, dar te și tutuesc și uite, vezi, pe onoarea mea ți-o spun, i-am auzit și injurându-te...”.

Și cu mâinile încleștate ca pentru rugăciune,

Fritz, servitorul, se uita la mine cu milă ca la un om căruia nu-i mai poți fi de nici un folos... apoi completă :

— „Să nu mai bei cu ei... dacă vrei, vom merge împreună... Eu niciodată n'am să uit că m'ai cins-tit în nenumărate rânduri și pe urmă, ori cât de prieteni am fi, eu n'am să pot face ceeace fac copiii ăștia cu dumneata...”.

Din ziua aceea n'am mai dat pe la școală, m'am lăsat de băutură și pentru că nu aveam nimic de făcut mai bun și trebuia să-mi câștig pâinea, am plecat să muncesc la minele din Silezia, acolo unde altădată îmi făcusem practica.

Kurz era inginer și lucra în mină de patru ani. Datorită lui am fost primit, fiind plătit ca pentru lunile de practică; cum însă practica aceasta trebuia să-mi fie meseria ce nu se va termina într'un timp dat, după șase luni, am intrat în rândurile muncitorilor cu titlul de bergmaestru, ceeace sunt și aci, maestru de mină... După alte șase luni, m'am însurat cu cea mai frumoasă fată din localitate, fata unui oberștegher și am trăit trei ani, viață pe care nici nu cutezam să o visez.

Eram fericit...

În tot acest timp, Kurz s'a dovedit a fi într'ade-văr un prieten bun; de aceea, la rândul meu, nu știam cum să-i arăt mai bine dragostea frățească ce o aveam pentru el, — îmi dăduse doar pâine.

Eram nedespărțiți unul de altul... Casa mea era casa lui, necazurile lui, erau ale mele; într'un cuvânt, ne știam unul altuia și cele mai tănuite gânduri... Duceam aproape o viață comună, ca doi frați pe un pământ străin.

Kudac oftă lung, clătină capul și, după câteva clipe de tăcere în care se pierduse în trecut, urmă ca pentru el :

— Ce femeie frumoasă am avut !... Ce femeie...
Scrâşni dinţii. Faţa i se întunecă şi continuă :

— Prietenia noastră a durat exact atât cât i-a
trebuit să mi-o fure...

Venea în fiecare zi la mine şi eu mă duceam
la el... Nu m'am gândit niciodată la aceasta... Pe
ea o iubeam prea mult şi pe el îl credeam prea
om.

Stăteam la masă împreună, câte trei, aşa cum
stăm acum noi doi.

Eu aci, ea lângă mine şi el, aşa cum stai dum-
neata acum... Da, aşa stăteam, până ce într'o zi,
într'o zi în care şi ea şi el îmi erau mai dragi ca
totdeauna, Kurz mi-a spus :

— Kudac, nu ştiu dacă te iubesc pe tine pentru
tine, sau te iubesc pentrucă eşti bărbatul Hildei.

Ochii lui se luminau ca două fare pe galerii şi
priviră în ochii nevestei.

Am râs şi am tăcut. Prietenul, mi-am zis eu, ne
iubeşte pe amândoi deopotrivă.

Mi-a spus aceasta, pe urmă, încă de câteva ori
şi eu tot n'am înţeles...

Înţeleg acum...

Când iubeşti pe cineva, te pierzi pe tine ca să-l
afli pe el...

Eram toată ziua la mină, făceam câte două
schimburi, îmi făcuse el ca să pot câştiga mai mult,
l-am preţuit pentru gestul acesta; în schimb, Kurz
se bucura de libertate, îl făcuse inspector peste
mai multe —puturi şi totdeauna avea grijă, ca în
lipsa mea, să vină să ţină de urît Hildei, să-i vor-
bească frumos, să cetească romane, să o plimbe
prin oraş şi să joace cărţi împreună, la aceeaşi
masă, aşteptându-mă să vin dela lucru... Alte ori,
eu singur îl rugam să se ducă cu ea la casino, la

concert, eu fiind prea oboșit. Asta a mers așa vreme, până ce odată, venind acasă...

Kudac își frecă fruntea și făcu o sforțare ca și cum cineva l-ar fi săgrumat... Intinse gâtul înainte, își duse mâna la guler și trase de el să se lărgească... Se simțea înăbușit...

După câteva momente de odihnă, urmă :

— Am venit acasă și n'am găsit pe nimeni... Se mai întâmplase și altă dată, nu m'am gândit la nimic rău... Imi era foame, am scos mâncarea din cuptorul mașinii și m'am așezat la masă să mă-nânc....

Lângă farfuriile un bilet.. mi-arunc ochii și citesc :

*„Nu te supăra, tu ești bun și ai să mă ierți...
Adio“.*

Hilda

Am alergat imediat la el acasă...

Am găsit ușa încuiată.

Ce era să fac ?....

M'am plimbat fără nici un rost, ceașuri întregi prin fața casei lui... Plecam pen'ru cinci minute ca să mă întorc să ciocănesc din nou în ușa care mereu a rămas închisă.

Nimeni, nimeni...

Oamenii din vecinătate se uitau la mine mirați.
— unul m'a și întrebat :

— Ți-e rău, domnule bergmaestru ?....

M'am uitat la el și nu i-am răspuns.

Am plecat... Am intrat într'o cârciumă și am început să beau...

A doua zi m'arn dus la mină, l-am căutat și nu l-am aflat. A treia zi l-am văzut, am început să tremur și într'o clipă mă hotărâi, să-l ucid; în a-

ceeasi clipă însă simții că îngheț de frig și mă oprii din gânduri de parcă cineva mi-ar fi asvârlit în față o căldare cu apă de munte... Am strâns pumnii, mi-am tăiat podul palmei cu unghiile și am plecat fără să fiu văzut, umilit și vinovat...

Am intrat în mină...

Ca și la noi acum, se săpa un nou orizont. În fiecare zi se exploda cu dinamită un masiv de gresie pe care mișcările pământului îl rupsesese în felii.

Am pus oamenii de au găurit cu burghiul fundul, pentru înaintare și la câțiva metri, lateral, alte găuri, așa ca și cum galeria urma să fie lărgită. Am trimis oamenii pe alt front și singur am așezat în găuri, cartușele cu dinamită, legându-le pe cele din fund cu cele laterale, cu un fitil ascuns, iar la unul din cartușele de înaintare, am lăsat să atârne „bicforul”.

M'am așezat pe o grămadă de pietre fărâmate și am așteptat singur ceasuri întregi știind că va trebui să vină în inspecție, când voi căuta să-l fac atent de cum s'au continuat săpăturile și în clipa aceea, să dau foc fitilului așa ca moartea să ne găsească pe amândoi pe același loc.

A venit...

Era pentru prima oară când dădea ochii cu mine. Întâi mă ocolise el, apoi l-am ocolit eu și acum ne-am găsit.

Toată mina știa de cele petrecute.

Când m'a văzut, am crezut că nu va avea curajul să se apropie și mă pregăteam chiar să-l strig, mai înainte de a se pierde în întunericul de pe drumurile și găurile subpământene, dar nu s'a întâmplat așa cum bănuiam...

A grăbit pașii, s'a apropiat de mine și, cu ochii luminați de nădejdea iertării...

Kudac se opri de a mai povesti... Cu amândouă mâinile își apăsa inima...

— Ce este ?... Ce ai, întrebă Alexe.

— Nimic... vorbesc... am... am aceeași emoție pe care...

— Și ?...

— ...Doamne !... Nu ași fi crezut niciodată... a căzut în genunchi, pe piatra frământată și prinzându-mi amândouă mâinile într-ale sale a început să plângă, să-și ceară iertare... Nu mai știu nimic...

Am plâns împreună, am plâns și eu... Lumina slabă a lămpilor ne îmbrățișase la doi pași de întunericul ce ne pândea.

Nu i-am spus nimic...

— Omoară-mă... fă-mi ce vrei... n'am mai putut trăi fără ea...

A izbucnit din nou în plâns, m'a cuprins în brațe, m'a sărutat și l-am iertat și l-am sărutat și am plâns împreună de parcă ne pierdusem așa ca să nu ne mai aflăm niciodată.

Mi-a fost milă de el... l-am prins de braț, ca altădată, și am plecat împreună din locul unde ne găseam, să ieșim la aer, pe orizont.

Uitasem de tot ce făcusem până atunci pregătindu-i moartea.

.....

În urma noastră, maestrul artificier, care știa că trebuie să explodeze dinamita, s'a dus în fundul orizontului, a văzut fitilul și, fără să mai aștepte, sau să întrebe pe cineva din cei ce găurise, a dat foc și a fugit... În clipa aceea însă, observă că focul aleargă înaintea lui pe pereții laterali ai galeriei.. Era năucit... Ar fi voit ca dintr'o singură săritură să fie departe, în întuneric... n'avu însă vreme să-și termine gândul și din două părți,

în bubuituri puternice, se despică gresia în bulgări uriași, acoperindu-l...

Când au venit oamenii, la lumina slabă a lămpilor, de sub sfărâmăturile pietrelor, au văzut numai picioarele vârite în bocanci; restul trupului era sub stâncile mari ce închideau calea.

A trebuit să-l adune, bucată cu bucată, carne însângerată și ruptă ca trențele hainelor.

Nimeni n'a știut de crima aceasta pe care o făcusem omorînd un om de treabă, ca să dau viață aceluia care mă omorîse sufletește.

Nimeni, nimeni n'a știut. Poate nici el. Nu știu.

Când ne-am întâlnit, s'a uitat lung în ochii mei, așa că a trebuit să întorc fața să privesc în pământ.

Nu mi-a spus nimic.

Din clipa aceea uitasem tot necazul pe care mi-l făcuse, ca să am alt necaz. Artificierul îmi sta înaintea ochilor...

De atunci, fără să știu de ce, sau știind, fără să-mi explic, mă tot țineam de vrăjmașul meu ca umbra, fără să cuget la nimic rău.

Îmi era frică. Eram vinovat.

Nu mi-am mărturisit niciodată crima; în schimb, m'am uitat mereu în fața lui, chiar atunci când nu-mi cerea aceasta. Ochii mei se rugau:

„Nu mă denunța”...

Și niciodată nu mi-a vorbit de artificier.

S'a căsătorit cu Hilda și am rămas prieteni mai departe, prieteni în afară de casă, prieteni în mină și prieteni pretutindeni unde întâmplător ne întâlneam și unde diferența de situații sociale nu ne împiedica de la aceasta.

Casa lui n'am cunoscut-o. N'am încercat niciodată să-l văd la el, așa cum mă vedea el pe mine, altădată, pe când eram cu ea.

Nu m'a chemat niciodată la masă, nici la un pahar cu vin și nici să stăm de vorbă, singuri, în grădină, noaptea târziu, când a doua zi aveam sărbătoare sau nu intram la adânc.

Au trecut doi ani, doi ani în care, în fiecare seară, înainte de a mă culca, oricât de obosit aș fi fost, mă gândeam la ea ca la o icoană și îi sărutam fotografia.

Nu știam dacă mai trebuia sau nu să mă răzbun, și dacă uneori mă gândeam la aceasta mai stăruitor. Îmi apărea în fața minții fundul galeriei și chipul cuminte al artificierului...

Niciodată n'am intrat acolo.

Îmi era frică... Ani de zile am tremurat la gândul că odată și odată, tot se va afla că am ucis.

Tăcerea lui Kurz m'a scăpat de temniță, deși ar fi putut să mă pârască, cu atât mai mult cu cât ar fi scăpat de mine pentru totdeauna. De ce n'a făcut-o, nu știu... poate că el nici nu se mai gândea la trecut, sau nici nu bănuia; doar eu, de câte ori priveam în ochii săi, întâi o vedeam pe ea, apoi cartușele de dinamită și... trupul zdrențuit al artificierului.

Ce n'ași fi dat să mă știu scăpat de întâmplarea aceasta.

Pe ea am văzut-o tot mai rar, nu pentru că nu voiam, dar pentru că mă ocolea.

N'ași fi crezut niciodată...

La început mă învrăjbeam, mai apoi însă, m'a durut, m'a durut pentru că... Eh!...

Mă certam de multe ori în gând, de slăbiciune. Mă hotăram să o caut, să-i vorbesc, să fiu rău, să-i spun cuvinte grele să o doară și... în aceleași momente, o iertam.

Ce fericit ași fi fost dacă mi-ar fi cerut ceva, dacă m'ar fi întrebat un cuvânt, ceva fără de nici o impor-

tanță, o vorbă sau cel puțin să nu mă fi ocolit, să-mi fi zâmbit sau nu, să mă fi privit măcar de departe așa cum te uiți la o piatră, un pom sau la un stâlp pe care vrei să-l ferești...

Nu, niciodată, niciodată...

Când mă găseam aproape de el, eram vesel, așa fi vrut să stau ceasuri întregi numai așa, să stau lângă el, fie chiar să fiu privit de sus, sau să mă batjocorească, — n'a făcut niciodată aceasta — ori cum, îmi plăcea și eram mulțumit că era lângă mine.

Poate, acasă, îi va vorbi, îmi ziceam eu, îi va spune că am fost împreună...

Pentru mine era deajuns că va fi auzit pomenindu-mi-se numele.

În sufletul ei va fi rămas ceva. Și pentru asta mă uitam la omul din față cu drag, căci omul acesta se va duce să o desmierde așa cum altădată o desmierdam eu... În urechi îi va suna numele de Kudac și cine știe dacă pentru o clipă nu se va naște în ea trecutul.

Pentru clipa aceea și pentru trecutul acela m'am umilit.

Pentru fărâma aceea de timp trăiam în preajma lui a doua oară, viața pe care am avut-o cu femeia pe care am iubit-o.

A trebuit să plec.

Datorită nu știu căror împrejurări, am fost trimis de direcție la o altă mină unde mi s'a spus că voi fi de folos mai mare administrației, aceasta numai pentru o lună. Mi s'a dat o leafă bună și m'am dus nu pentru bani, ci pentru că trebuia.

Opt luni am stat acolo și în fiecare lună mă amăgeam cu gândul că mă voi înapoia de unde plecasem, până ce, în urma stăruințelor mele de a reveni, mi s'a făcut cunoscut că sunt liber să părăsesc servi-

ciul dacă nu-mi convine să rămân acolo unde am fost trimis. „Direcțiunea”, spunea ordinul, „are nevoie de serviciile dumneavoastră, acolo unde vă găsiți”.

Ce era să fac ?... am rămas.

În tot acest timp am căutat să țin mai departe legăturile cu el prin scrisori, dar nu pentru el, o repet, ci tot pentru Hilda, mereu cu credința că scrisorile mele vor fi citite și de ea, că se va gândi la mine cel puțin atât cât i se va aduce corespondența și că în felul acesta ne vom regăsi o clipă, aceiași de altădată.

Niciodată Kurz, n'a pomenit de ea, nici în trecăt... să fi scris un rând baremi, câte-va cuvinte... „am fost cu Hilda”... „am vorbit cu ea” sau „Hilda e bolnavă”... în sfârșit un cuvânt...

Nimic...

Între timp auzisem că l-a făcut subdirector, nu știu cine mi-a comunicat. De atunci n'am mai primit nimic de la el.

Eu îi scriam regulat, credeam că e bolnavă ea și din pricina asta e supărat și... dar câte n'am crezut...

La nici una din scrisorile mele n'a mai răspuns.

Am înțeles că și ultima legătură pe care o mai puteam face, se rupsese.

Îl uram, vream să fug, să mă duc să-lucid...

În fiecare zi mă gândeam numai și numai la aceasta; altă preocupare nu aveam, nici în mină, nici când ieșeam din mină, nici când mă culcam seara, obosit de muncă și aprins de băutura... Am băut mult în vremea aceea. Eram ca și în primele zile când îmi luase femeia.

Pentru că nu puteam să-i fac nimic, îngenunchiam în fața icoanei, plângeam și mă rugam de nenorocirea lui...

Intr'o zi, venind acasă, — de data asta Kurz, nu eu, — a găsit pe masă un bilet scris, așa cum îl găsisem eu, atunci când mă așezasem să mănânc. Era scris de mâna ei, aceeași mână :

„Adio”...

Hilda

Plecuse...

Ce va fi făcut el, nu știu, doar ce mă pomenesc că îmi deschide ușa. Cel dintâi gând îl adusesese la mine...

Era să mă omoare. Ochiul îi erau injectați de parcă lacrimi de sânge vărsase. Tremura așa cum tremurasem eu la vremea mea fără să mă fi văzut el...

In ziua aceea și noaptea care i-a urmat, am stat și am plâns împreună. Ne înfrățise aceeași durere.

De data aceasta îmi vorbea de ea, îi pomenea numele și eu mă bucuram și plângeam de drag că am cu cine să schimb o vorbă despre aceea care mi-a fost femeie și că omul acesta este el și el sunt eu.

De-atunci, mereu, de câte ori ne-am găsit împreună, am băut și am povestit de ea, până acum înaintea grevei...

A căutat-o pretutindeni, ca și mine, fără să o afle. A fost la Viena, la niște rude ale ei și nu i-a dat de urmă. A plecat de acolo la Breslau, la alte rude și a plecat — nici nu mai știu unde — și n'a găsit-o. Pierise ca fumul.

Îmi părea bine că nu o găsește; gândind însă mereu la ea, îl iertam pe el.

Vream să o văd, să o văd ca pe o arătare, pe drum, printr'o fereastră, ori și unde, ori cum, numai să o văd...

Au trecut zece sau cinsprezece zile. Kurz se înapoie din alergăturile pe cari le făcuse să-mi spună cceea ce știam:

— „N'am găsit-o"...

Era atât de abătut, era așa de plâns încât de data asta mi se făcu milă de el tot așa cum îl urâsem atunci când îi pregătisem moartea.

Ași fi vrut să o aibă și niciodată să nu mai știu nimic de ea.

Era mai slab de cât mine.

Când s'a înapoiat la mină, abia atunci a văzut că, odată cu dispariția ei, plecase și un inginer tânăr, venit din Anglia, dela Cardif, ca specialist pentru introducerea unui nou sistem de exploatare.

A vrut să se ducă după el și se gândea tot mai temeinic la aceasta. Mi-a scris și mi-a cerut sfatul ce să facă și dacă eu așa vrea chiar să-l însoțesc.

I-am răspuns: „da"... să plecăm împreună...

Zilele treceau... Noi gânduri, noi planuri. Il așteptam. Eram gata în toată clipa să umblu în căutarea ei.

Nu intrasem de două zile în mină, trimisesem vorbă că sunt bolnav... stam la masă cu capul sprijinit în mâini, cu fotografia ei în față... Cineva ciocăni și ușa se deschise... Era factorul cu o telegramă.

Kudac se deschee la vestă și scoase dintr'un buzunar ascuns, un portofel și din el, învelită în două hârtii să nu se rupă, telegrama.

Ceti: /

„Numai pe tine te-am iubit... Am vrut să mă întorc acasă, să-ți cer iertare. A spus că mă va omori... Am vrut să mă apropiu de tine și nu mi-a dat voie, la început erai prea aproape și mai apoi prea departe. Iartă-mă pentru tot răul care ți l-am făcut.

Hilda

În același timp a primit și el o telegramă. „Plec în America”...

Hilda

Amândoi am venit aci la mină... Sunt cinci ani de atunci...

Kudac tăcu, privi o clipă în ochii lui Alexe, apoi lăsă capul în jos și a rămas așa fără să mai spună nimic, numai mușchii feței erau într'un vecinic neastâmpăr de parcă omul, obosit de amintirea trecutului, își continua povestea în gând, numai pentru el.

Deodată se ridică de pe scaun, începu să gesticuleze, sprâncenele i se arcuiseră, ca atunci când intrase în casă și tot ca atunci, se frământa plimbându-se prin cameră, strângând pumnii și scrâșnind dinții; apoi, ca și cum și-ar fi spus pentru el, repetă de câteva ori în șir.

— Trebuie!... Trebuie!... și se repezi să iasă.

Alexe îl prinse de mână.

— Unde te duci?...

— La el...

— Ce faci, Kudac?...

A rămas...

Ochii blânzi, ochii înlăcrimați de iubirea pierdută, se întunecară, fața i se făcu pământie și buzele îi tremurau fără să și le poată stăpâni.

Incepuse să plângă.

Alexe clătină capul și se uită cu milă la cel ce îi sta în față, la omul care povestind își ridicase o greutate de pe suflet ca să o lase să cadă din nou, mai grea, să-l doară mai mult...

Ar fi vrut să-i dea curaj în nenorocirea în care îl vedea și n'a făcut-o, nu știa ce să-i spună, cuvintele ar fi fost goale, de prisos...

A plecat și el capul și a retrăit pentru o fărâmiță

de timp, părți fragmentate din cele povestite de Kudac, Kudac cel fără de noroc, care ani de zile s'a agitat, slab, fără să poată face altceva decât să plângă și să viseze în așteptarea minunii care întrâzia să vină închipul femeii ce se va înapoia.

Ușa se deschise și în pragul ei apăru Lorenz, grav de parcă se pregătea să între în colivie, să coboare în mină. Stețe o clipă în loc, uitându-se la amândoi, apoi închise ușa, își scoase șapca și o trânti pe scaun.

— Ce este, întrebă Alexe, uitându-se la noul venit care și el părea agitat... Ce s'a întâmplat?..

— N'ați auzit nimic?...

— ?...

— Măgarul de director a hotărît să ne distrugă, dacă nu pe toți, pentru un moment, dar cel puțin pe noi câți suntem aci, împreună cu destui alți între cari Oană, Bozovici, Iurim, Gheorghe și Vătășel, cel cu trei copii tuberculoși la Sommerfrisch care i-a cerut săptămânile trecute ajutorul de boală pentru copii...

Acela de s'a certat...

— A da, spuse Alexe, aducându-și aminte, se supăraseră directorul pentrucă omul fusese mai hotărît.

— Da, pentrucă sărmanul ceruse până atunci de câte-va ori și nu i se dăduse, amânându-l mereu. Pentru această necuviință, spune el, ca să se răzbune de ce n'a putut face atunci, vrea să-l dea afară ca instigator, deși eu nu l-am văzut decât o singură dată la casino, și atunci plângând că-i moare băiatul cel mare. Mi-a cerut câteva sute de lei...

Afară începuse să viscolească ca în toiul iernii.

— Să ne dea afară pe noi, strigă Alexe... Pe mine, dar pe ei...

— Asta nu se poate, interveni Kudac. Nu te va da afară nici pe dumneata, nici pe dumneata spuse inginerilor, și nu va da afară pe nimeni, cu atât mai puțin pe nenorociful acela...

— Cine a adus vestea ? întrebă Alexe.

— Eu. Mi-a spus casierul. Lui i-a dictat numele tuturor aceluia care urmează să părăsească mina, Steyerdorful și Anina, acum, pe vreme ca aceasta...

Zăpada purtată de viscol se lipea de geamuri întunecându-le ca niște storiuri lăsate.

— În fruntea listei ești dumneata, Alexe; apoi eu, Kudac și ceilalți vre-o două sute. A da, uitasem, printre cei de pe listă mai e bătrânul dela șist, reumaticul care împinge vagonetele și focarul de 'zi dela cazane.

În odaie se făcu liniște. Ultimele cuvinte ale lui Lorenz se stinseră într'o răgușeală sugrumată...

Alexe cu ochii pierduți în gol privea pe fereastră, undeva departe, poate acasă, în marginea Bucureștiului, poate în altă parte, poate la fulgii de zăpadă.

Kudac își mișca nervos degetele mâinii strângându-le și deschizându-le. Lorenz, în pauze ritmice ca o locomotivă trasă pe linia moartă, gâfâia pe un scaun. Îl obosise vorba, îl obosise scările...

Afară viscoala.

— Și va fi mai bine atunci ?... întrebă Alexe.

Lorenz, care își mai adusese aminte de ceva de seamă, începu să vorbească greoi, oprindu-se când și când să respire adânc.

— Ordinele dela București... au fost... să nu se concedieze nimeni...

Să se reducă săptămâna... de lucru, la cinci zile

și jumătate... și... îl poftea pe Kurz, să se ducă la București cu primul tren...

Tot contabilul mi-a spus că în locul vagoanelor suprimate, din comanda căilor ferate, s'a primit o altă comandă... din partea Serviciului Maritim care până acum... se aprovizionează cu cărbuni dela Cardiff. Cum cărbunii englezești nu mai pot fi livrați la Galați ca până acum, se cerea... Maritimului, să recepționeze și să ia în primire cărbunii chiar la Cardiff... Cheltuelile de navlu... au făcut cărbunii să fie prea scumpi... Comanda de acolo a fost retrasă și trecută nouă, ceea ce înseamnă... că mina n'ar fi simțit de loc lipsa căilor ferate... Înțelegeți?... — ?...

— Ei bine, totuși, directorul a găsit momentul să-și mărească veniturile cu câteva milioane, dând lumea afară din lucru, fără preaviz și pe o vreme ca aceasta... și, acolo unde ticăloșia lui întrece orice măsură, e că a cerut... oamenilor... ca ei între ei să se omoare, să hotărască cine pleacă și cine rămâne...

Lorenz se opri din vorbă, tuși de câteva ori și, după o odihnă de câteva momente, continuă :

— Acum, pentru la zece și un sfert, a chemat o delegație de mineri, cari să fie purtători de cuvânt.

Pe Vilmuș și Dudu... ca prin ei să facă cunoscut muncitorilor, că mâine va intra toată lumea în mină, fără de cei trecuți pe listă cari vor trebui să părăsească de îndată și localitatea, iar cei ce vor reîntra în lucru, tot mâine... înainte de a coborî colivia, să semneze o declarație prin care nu au de făcut nici o obiecțiune, în cazul când direcția va găsi cu cale, fie pentru bunul mers al instituției, fie pentru motive... de economie, sau chiar de a pedepsi pe cei răi, la trei luni dela semnarea actului, să-i concedieze...

Din nou tusea îl împiedică pentru câteva clipe de a mai continua...

Abia târziu, după ce bău puțină apă, cu vocea tot mai stinsă urmă :

— În afară de aceasta, fiecare miner este obligat a semna o declarație prin care... se desolidarizează... de instigatorii grevei... cari îi va arăta direcțiunea.

— Lucrătorii știu ?

— Nu toți, de aceea i-am convocat în adunare la casino pentru ora unsprezece...

— Da. Și Alexe rămase pe gânduri.

Kudac, care tot timpul ascultase și nu ascultase, vorbind mai mult cu gândurile lui, clătinând capul și deschizând brațele, ridicându-le în slavă, de parcă ar fi voit să răsbune întreaga omenire, își strânse pumnii și scrâșni din dinți.

Ochii păreau ai unui halucinat iar pe frunte o vână i se umflă să plesnească.

— Trebuie !...

— Mă duc înainte... nu zăboviți mult și veniți... Tare mi-e greu... și Lorenz se sculă de pe scaun întinzându-și trupul.

— De-acum se adună și oamenii. Zăpada aceasta... și punând șapca pe cap, ieși...

— Kudac !... Kudac !... Liniștește-te... Stăi... Culcă-te... Bea puțină apă... apă... am să...

Ochii lui nu clipeau, rămăseseră holbați. Buzele îi tremurau și vână din mijlocul frunții se umflă și se desumflă în ritmul pulsației... Iși acoperi fața cu amândouă mâinile de parcă s'ar fi ferit să fie văzut... Stătu așa cât ai număra până la cinci.

Ca și cum trecuse o criză de inimă, se frecă în dreptul ei și spuse :

— De-acum e gata. N'am nici o dorință pe care

să te rog să mi-o împlinești pentrucă și fără de aceasta, de-acum încolo...

Izbucni în plâns, întinse mâna să-și ia ziua bună; imediat însă brațele lui încolăciră gâtul inginerului și a rămas așa, aninat ca un copil de gâtul tatălui, pe un peron de gară.

Îl sărută grăbit de câteva ori, se desprinse de el, își șterse ochii și deschizând ușa fugi cu capul gol...

Aerul rece de afară bufni în odae înfrigurând încăperea.

Kudac alerga prin zăpada proaspăt așternută, pe drumul minei...

Alexe a suspinat lung, și-a șters ochii de lacrimi și fruntea de sudoare.

Se duse la fereastră, deschise geamul și, uitându-se pe urmele lui, strigă :

— Kudac!... Kudac!...

Dar Kudac nu mai auzea... alerga, înotând în zăpadă, bătut de viscol și legănându-se ca un om beat, trecu porțile de fier ale minei.

Eleonora a așteptat toată ziua și a doua zi venirea lui Alexe.

A întrebat servitoarea de zeci de ori dacă i-a dat scrisoarea, ce a spus, cum a privit-o și ce crede ea.

La început, servitoarea a asigurat-o, după „părerea” ei, că „va veni”, că „domnul inginer o iubește”, că „s’a uitat așa frumos la mine”...

— Și crezi că...

— Sunt sigură, doamnă, sigură...

Ceasurile goneau și Alexe tot nu venea...

Eleonora, cu ochii pe fereastră, sau la clanța ușii, când aceasta se deschidea, aștepta, aștepta mereu și vremea trecea greu, ca în așteptarea inginerului.

Chemă servitoarea și din nou îi ceru amănunte de felul cum l-a găsit.

— Era îmbrăcat ?...

— Da...

— Ce făcea ?...

— Stătea...

— Bine...

A doua zi, întrebările Eleonorei se repetau, dornică să înțeleagă cât mai bine și mai mult chiar de cât îi spunea femeia.

— Vezi ?... n’a venit...

— N’a venit... și după un moment de gândire ca și cum ar fi voit să adune în mănunchi tot ceea ce credea că o poate interesa pe stăpână, sfârși prin a ridica din umeri.

— Știu și eu, doamnă, dacă nu e bolnav atunci tot va veni.

Dumneavoastră sunteți atât de frumoasă... și pe urmă când te cheamă o cucoană mare, așa cum sunteți dumneavoastră...

— Dacă n'ar fi vorbit la întrunirea lucrătorilor aș fi crezut că e bolnav, dar așa...

Servitoarea își strânse buzele, săltă din sprâncene nedumerită și, după ce stătu puțin pe gânduri așa ca și cum ar fi voit să-și aducă mai bine aminte de cum l-a găsit, să poată tălmăci situația, spuse cu oarecare hotărîre și ciudă în acelaș timp de parcă ea ar fi fost aceea care îl aștepta :

— Drept să spun, mi se pare că doamna s'a înșelat... O, și eu m'am înșelat de multe ori... pe cine socoteam că mă iubește mai mult tocmai acela... Așa sunt bărbații, nici nu mai știi în care să te încrezi. Când i-am dat scrisoarea, s'a uitat lung la mine, însă parcă nu mă vedea, era așa... nu știu cum... cu ochii pierduți... de aceea am și crezut că poate să fie bolnav... Mi-a fost rușine, am lăsat ochii în pământ și am plecat... Nu mai știu cum era...

Eleonora își mușcă buzele. O întrebuse de atâtea ori să-i spună amănunțit tot ce a făcut la el în casă, numai și numai să poată singură să înțeleagă adevărata situație, dar cuvintele ei erau unele la început, și altele la sfârșit. Nu putea desprinde nimic din ele.

A făcut-o idioată și a gonit-o.

— Fugi !... Nu ești bună de nici o treabă... De ce n'ai întreat când vine ?...

— ?...

— Dobitoaco !...

După ce și-a gonit servitoarea, Eleonora nu-și găsea locul, se plimba agitată, de colo până colo...

Totul o supăra. Nimic nu-i era pe voe. Zoltan își lăsase o haină pe scaun și aceasta dăde prilej de adevărată furtună casnică. A spart o statueta mică de porcelan, de pe etajeră, a tot învârtit arcul unui ceas brățară, până ce l-a rupt, motiv de nouă supărare și noi nervi.

De unde în prima zi când a trimis scrisoarea lui Alexe și era în așteptarea lui, nu știa cum să fie mai drăgăstoasă față de bărbat, acum însă l-a cerțat și pe el ca și pe servitoare. L-a făcut nesimțitor, brută și salaor al minei care nu știe nimic pe lume decât să vorbească de calitatea cărbunelui și de exploatarea lui, sau să repete mereu, ca și cum ar învârtit la o manivelă, aceleași cuvinte de toate zilele :

— „Sunt obosit... lasă-mă... vreau să dorm...”.

— Azi ești enervată Eleonora, spuse Zoltan dulceag ca un băiat de prăvălie în fața clientei... Ai dreptate. Greva asta te face să suferi grozav. Mi-e frică și mie. Nu știu ce se poate întâmpla. Eu, dacă îmi dai voe și dacă vrei să mă ascuți...

— Ce să ascult ?

Zoltan își freca mâinile îndoindu-se de spinare în fața femeii...

— Aș crede că... Ai face bine dacă ai vrea să te duci la Oravița și de-acolo la Timișoara, să rămâi acolo până ce se va termina comedia aceasta... N'ai văzut ?... puțin a rămas ca în seara aceea să nu ne omoare cu pietre. Acolo ai să te distrezi, ai să petreci, să fie un fel de revelație a unei fericiri îndepărtate pe care eu nu ți-o pot da aci, la mină... Ce zici ?...

Zoltan rămase un moment în așteptarea răspunsului pe care il va da nevasta. Eleonora însă își întoarse spatele. El trecu înaintea ei și repetă :

— Acolo ai să petreci, ai să fii liniștită... Asta până ce va trece greva...

Eleonora tăcea... Se uita la vârful unghiilor pe cari și le curăța...

Zoltan continuă mereu să se țină după dânsa trecându-i mereu înainte.

— Ce zici?... Te vei duce la cinematografe... Acolo e viață și... Ah, Doamne, în seara aceea de n'ar fi venit jandarmii la timp, ar fi fost... cine știe ce s'ar fi putut întâmpla...

Femeia tăcea, poate că nici nu auzea ce îi spunea bărbatu-său. În capul ei și în fața ochilor, ca într-o imagine aevea, dela o unghie de deget la alta, trecea chipul lui Alexe în diferite poze, așa cum îl cunoscuse și așa cum îl dorise și cum îl avusese...

Zoltan vorbea și se plimba prin odăile cu ușile deschise, trecând dintr'o cameră în alta, oprindu-se să privească cercetător la toate nimicurile, toate bibelourile de pe etajere și măsuțe, în timp ce în urechile nevastă-si părea că se înfundase toată vata unei farmacii întregi, așa ca să nu mai audă nimic.

— Nici nu știi cât de mult te iubesc. Acolo te vei plimba, iar când te vei întoarce, totul va fi sfârșit...

Vorbea și se uita la un pisic de porțelan care putea fi și un breloc, parcă nu-l văzuse niciodată până atunci deși el îl adusese dintr'o plimbare făcută la București.

Așeză câteva cărți pe o policioară, ceti titlul uneia, o puse la loc și tăcu o clipă ca și cum și-ar fi adus aminte de cuprinsul ei; era vorba de o dragoste nefericită în care bărbatul își înșela nevasta.

Zoltan se scutură, se depărtă cu spaimă să stea într'un fotel larg, să se gândească la el:

„Eu niciodată...”

Se simțea atât de bine, atât de curat din punctul acesta de vedere, ca nici un alt bărbat pe lume. Se uită la Eleonora și în clipa aceea, fără să-și dea seama, își schimbă glasul mai mios de cum era, și din mic pe cât se făcuse, afundându-se în cațifeaua moale a scaunului, se strivi ca o boabă de strugure sub călcâi...

Tăcu un timp ghemuit acolo ca o paiată de mătase pusă să înfrumusețeze un fund de scaun, apoi, deodată, ca și cum l-ar fi sgâlțâit cineva, începu să vorbească singur :

— Ai fi crezut tu vreodată, că băiatul acela tânăr...

— De cine vorbești, întrebă soția uitându-se la el fără să-l vadă.

— De Alexe. El, care a fost la noi în momentul de panică, să ajungă un conducător al mișcării celor mulți ?...

— Era așa de cuminte... spuse Eleonora suspinând... Mi-e milă de el.

Zoltan era fericit că-i răspunsese și continuă :

— Il iubeam...

— Și eu...

— Dacă stau bine să mă gândesc, abia acum îmi dau seama că el trebuie să fi știut ceva...

— Vorbești prostii, se răsti Eleonora. N'a știut nimic.

— Nu se poate.

— Na știut nimic, înțelege. Și Eleonora se uită cu niște ochi rotunjiți de ciudă ca imediat să urmeze cu oarecare dojană :

— Tu totdeauna vezi ceea ce nu este și niciodată nu înțelegi lucrurile astea pe cari...

— Eu cred...

— Destul !... Nu mai crede nimic, strigă din nou nevastă-sa. Ai să mă înnebunești cu ce crezi tu... Nu

știa nimic ! li părea și lui tot așa de rău ca și mieși mai mult am știut eu, dar n'am crezut că vor ajunge lucrurile chiar așa.

Zoltan răușise să-și supere nevasta.

Ar fi vrut să o vadă că zâmbește, că e bucurasă și nu știa cum să facă să o împace, ca viața în casă să-și urmeze cursul normal. Se gândi la toate prietenele ei, la toate și aștepta ca ușa să se deschidă să vină careva...

— Să trimitem după Margareta... Vrei ?...

— De ce ?...

— Așa...

— Hm... dar el ?... Unde este el acum ?...

— Cine ?...

— Alexe...

— A, da. Alexe, este aici, la Anina.

— Imi pare bine de explicații.

— În fiecare zi, dimineața și seara, e la casino...

Ține discursuri...

— E un om deștept... un om energic, nu ca tine.

De ce nu-l chemi — să-i vorbești ?... Cheamă-l și spune-i că... Uite, vezi...

Eleonora se apropie drăgăstoasă, zâmbind...

— Dacă vine aci, poate că tu, poate că eu, îl vom convinge să... dar ce vorbesc... Dacă într'adevăr m'ai fi iubit, m'ai fi ascultat și din prima zi când l-am văzut la casino, l'ai fi chemat fie la un ceai, fie la o masă, fie numai așa, poate că azi... și Eleonora suspină umezindu-și ochii, ca să vorbească mai departe.

— Mi-e milă de el. Mi-e milă și...

— M'am gândit eu la toate... m'ași duce eu singur să-l caut, dar ce va zice directorul ?

— Directorul !... Toată viața ai fost un laș, un fricos, niciodată n'ai fost în stare să faci ceva fără să fi primit pentru asta ordine...

— Bine, acum însă e târziu, orice aş face, soarta lui este hotărâtă şi el şi Lorenz, vor fi goniţi.

— Ți-a spus Kurz ?...

— Da... în fiecare zi : „Alexe şi Lorenz vor fi destituiți.

— Bine, atunci, am să vorbesc eu.

Kurz era la mină.

La birou, în fața unei cafele negre, fumând, cu capul rezemat într'o mână, privea rotocoalele de fum pe cari le asvârlea în tavan.

Cine l-ar fi văzut, ar fi crezut că d'irectorul gândește la cine știe ce lucru mare; realitatea însă era alta, nu gândea la nimic, era într'o stare de odihnă absolută, înfrățită prostației.

Se obișnuise cu greva minerilor și nu el era acela care să o regrete.

— „Nu azi, mâine, nu mâine, poimâine și lucrătorii vor sfârși prin a veni singuri să-și ceară iertare; lipsa pe care o duc îi va forța, și atunci voiu primi pe cine vreau și voiu goni pe cine vreau”...

Fuma, bea cafea și urmărea cercurile de fum care se spărgeau în plafonul încăperii sau mai înainte chiar de a ajunge până acolo...

— „Așa se va sparge greva...”.

Dăduse ordin ca a doua zi muncitorii să între în mină, cu excepția celor trecuți pe listă. Iși trimisese vestitorii și, liniștit, aștepta întoarcerea lor.

Greva?... Nu l-a tulburat de loc, hotărîse așa cum a vrut.

— „Cine nu se supune pfeacă...”.

Mina era pustie, nici un sgomot nici un om prin curte, nici un om la „fund...”.

La postul de comandă, sus la colivie, ca un căpitan de navă, de unde în zilele obișnuite de lucru

urmărea cadranul celor două ceasornice și semnul de pe cablu, ascultând sunetele în toaca de fier ce ordona coborîrea sau ridicarea coliviei, Vornicul, la fel ca și directorul, pe scaunul său, cu capul reze-mat într'o mână, privea în tavan, fără să fumeze, gândind la ce va aduce ziua de mâine. În mâinile lui sta viețile celor ce se adânceau în muncă și sufletul lui era cu ei.

Rămăsese la locul lui, înțepenit pe scaunul de fier cu manivelele de comandă în dreapta, la stân-ga și sub picioare, nu pentru că ar fi fost contra greviștilor sau ar fi crezut altfel decât ei, dar pen-trucă așa hotărîse cei mulți : să stea acolo, ca, în tot momentul, când muncitorii ar fi vrut să co-boare în mină să nu lipsească și în afară de acea-sta, cei câțiva cari se mai găseau în preajmă-i și cari coborau ziua și noaptea să inspecteze mina, să-l găsească acolo unde trebuie să f.e.

De două ori pe zi și două ori pe noapte, se pierdea câte unul dintre cei câțiva pe gaura puțu-lui, prin galerii, să vadă dacă funcționează pom-pele sau dacă aerisirea se face în condițiuni bune.

Nu se știa nici ziua nici ceasul când oamenii vor coborî, ca și mai înainte, să înceapă lucrul.

Mecanicul șef ținea cazanele sub presiune ast-fel ca aburii să poată folosi ascensorului.

Dincolo, la puțul numărul trei, deasemeni funcț-ionau cazanul cu vaporii și turbina de aerisire, atât.

Directorul, obosit de liniștea ce-l înconjura, uit-tase de el și uitase de ce întârzie și ce caută în cancelaria minei... I se părea că se găsește în noap-te, târziu, în camera de culcare și sculându-se de pe fotoliu își scutură trupul de toropeală...

Se întinse și căscă lung de i se înlăcrimă ochii.

Iși luă șapca de pe birou, o puse pe cap și vru să iasă, când ușa se deschise și apărură în fața lui,

galben, abia răsuflând, Vârnav, maestrul de incendiu, șeful pompierilor și repede, bâlbâindu-se, raportă :

— La orizontul... la... orizontul șapte, incendiu... foc mare... gaze... Ce facem ? cu cine intru în mină ?... Domnule director...

Și maestrul amuți cu ochii în ochii lui Kurz, frământându-se așa cum se frământase douăzeci de ani de când stingea incendiile din mină ; văzând însă că directorul tace, începu din nou :

— Pe orizontul șapte, gaze... sunt singur... greva...

— Câți oameni avem ?... strigă Kurz, ca și cum nimic nu se întâmplase.

— Nu știu...

— Câți oameni avem ? ...strigă Kurz.

Vârnav deschise ochii de parcă dormise până atunci și răspunse rar scotind în minte pe toți cei cari îi știa că au câte o însărcinare în mină, de când cu greva.

— Afară de Vornicu, dela comanda coliviei...

— Lasă-l pe acela. Alții...

— Focarul Moldovean, mecanicul șef Ioniță de la aburi, loșca servitorul dela ușa dumneavoastră... Dumneavoastră și eu... Afară de aceștia nimeni.

— Bine, cheamă-i pe toți afară de cei dela colivie. Pune măștile, telefonează la puțul trei să pornească mai tare turbina de aerisire și... Așa. Du-te. Vin și eu... Asta este opera voastră, opera criminală a grevei. Grevă v'a trebuit...

Trânti cu șapca de birou și începu să strige la Vârnav care sta să-l asculte, chibzuind în acelaș timp ce poate să facă cinci oameni...

— Haide !... Ieși odată !... Pleacă !...

Ar fi vrut să mai spună ceva Kurz, dar nu mai avea cui; maestrul fugise.

Kurz, care în tulburarea vestei ce i se adusesese începuse să se plimbe prin birou, se opri brusc, își puse șapca din nou pe cap îndesând-o bine și ieși înjurând pe toți minerii, pe Karl Marx, pe Engels, pe Lassalle și pe toți născocitorii socialismului și ai grevei...

Nici pe Iisus nu l-a uitat.

Tot drumul ce duce dela birou până la puț, urcând cele câteva zeci de trepte ale scării de fier, până la colivie, gura nu i-a stat o clipă.

Pe urma lui, la câțiva pași, grăbea să ajungă Kudac. Grăbea să-i vorbească, neștiind nimic de cele ce se petreceau în vremea aceea pe călieriile orizontul șapte.

Când Kurz se opri în capul scării, în sala în care icoana sfintei Varavara priveghea tăcerea, Kudac era lângă el.

— Ce cauți aci ? îl întrebă directorul, uitându-se cu răutate la omul care grăbise să-l ajungă.

— Am venit...

Kudac privea în ochii prietenului de altădată... Obosise alergând. Zăpada se pusese mare și vântul îl biciuise până atunci înroșindu-i obraji.

— Sunteți niște criminali !... E foc în mină și nici un om... nici unul... Ceată de tâlhari și de bandiți... În deosebi tu, tu canalie căruia ți-am dat zile și te-am ajutat, iar drept mulțumire îmi faci neajunsuri, trecând de partea lor, de partea străinului acela de Alexe, pe care dacă așa fi vrut, puteam să-l dau afară a doua-zi dela venirea lui în mină..

Tu, să instigi la grevă, când rolul tău era altul, era acela de a fi lângă mine, nu lângă ei... Ptiu !...

Kudac își ștergea ochii și fața udă de zăpadă ce se topise.

Maestrul de incendiu se apropie grăbind cu cei-

lalți câțiva oameni după el, cu măștile puse și două aparate de stins focul, să coboare în mină. Nimeni n'avea vreme de zăbovit... Intrară în colivia. Cineva a bătut semnalul de plecare și colivia începu să cadă vertiginos. Când a vrut Kurz să se apropie de oameni, să pună piciorul pe platforma ascensorului era târziu. Brațul lui Kudac îl ținuse pe loc.

Colivia plecase lăsând deschisă gura întunecată a puțului.

— De ce m'ai oprit ?...

Fără să aștepte nici un răspuns, Kurz ridică mâna și își lovi vrăjmașul peste ochi.

— N'am nimic de vorbit cu tine... Marș !...

— Am de vorbit eu, răspunse bergmaestrul frecându-se cu mâna acolo unde simțea fierbințeala loviturii.

— Nu vreau să ascult nimic... Să ieși din curtea minei... Ieși !...

— Rămân și trebuie să m'ascuți, răspunse Kudac, avem o răfueală veche la care s'a adăugat aceasta nouă.

Urmă o clipă de tăcere.

Kudac se uită la director fără să spună nimic în vremea ce acesta își mușca, nervos, mustățile pe cari mereu le trăgea în gură... Clătina capul și, continuând o discuție în gând, spuse tare, cu dispreț și ură în același timp:

— Prietenul meu !...

Lui Kudac îi ardeau obrajii ca focul, ochii îi erau injectați de sânge și buzele-i învințite tremurau fără să și le poată stăpâni, așa că făcu o sforțare să poată răspunde:

— Da... eu... prietenul tău pe care l-ai batjocorit și căruia i-ai aruncat ani de zile ruș'nea în față, odată cu fumul țigărilor pe cari le fumai... Tu, prietenul

meu care vorbindu-mi de ea, turnai otrava în sufletul meu, cu fiecare cuvânt mărturisit, fie că era așa, după cum spuneai, fie că nu... Și te-am ascultat și am băut din paharul cu vin pe care mi-l dădeai, seara și noaptea târziu, până ce amețeau de băutură, ca în toată clipa să gândesc cum să mă răzbun și dacă este sau nu momentul potrivit... Totdeauna a fost câte ceva care să mă împiedice... momentele treceau în fiecare seară pentru că mai tare de cât voința mea era imaginea ei pe care o vedeam că se strecoară între noi... În fiecare seară te iertam ca să-mi făgăduiesc că te vei ucide a doua seară...

Serile treceau, serile se repetau... serile și făgăduelile de cari nu mă mai puteam ține...

Ți-aduci aminte de moartea artificierului?... Ți-aduci aminte? Lucrurile acestea nu se uită așa de repede. Era la câteva zile după ce îmi luaseși pe Hilda...

— Cum!... Tu...

Kurz se schimbă la față dându-se un pas înapoi...

— A murit în locul tău...

— Tu!...

— ...și serile se repetau... Veneam mereu și mereu îmi scăpai din cauza... din cauza firei mele, a slăbiciunii... Râdeai, vorbeai și tu nu știai și n'ai știut niciodată ce gândeam eu și de ce te ascultam...

— Veneai să mă omori?

— Da, să te omor.

Mărturisindu-se, Kudac devenea tot mai slab, nehotărît, ochii începură a-i lăcrăma, cuvântul nu mai avea nimic din reproșul omului care se deșteptase, picicarele îi tremurau și cum s'a așa, slab și fără putere, umilit aprăpe, ca și cum ar fi voit să-și ceară iertare de gândurile rele ce i le nutrise, Kurz

il privi de sus până jos ca și cum s'ar fi întrebat în gând dacă omul acesta ar fi putut vreodată să-i facă ceva și deodată izbucni într'un hohot de râs:

— Ha, ha, ha...

— Nu râde, Kurz !...

— Ha, ha, ha...

Și directorul râdea așa de sgomotos de parcă nu de el ar fi fost vorba și râsul lui umplea sala mare și râsul lui hăuea în gura deschisă a puțului, hăuea ca o orgă stricată...

Deodată se opri brusc, își arcui sprâncenile și, după ce se uită adânc în ochii lui Kudac, apropiindu-se pentru aceasta, cap în cap, îl întreabă răstit :

— Și acum ce vrei?... De ce îmi spui toate acestea... sau ai venit să...

— Da, am venit pentru ce crezi... M'ai făcut părtașul fărădelegiurilor tale, am pedepsit muncitorii pentru că ai vrut, i-am furat pentru că așa era porunca ta și te-am ascultat pentru că așteptam clipa prielnică răsbunării celei mari... A venit... Mina este a muncitorilor. Dă drumul lucrului pentru toți mînerii și făgăduște-mi că le vei plăti zilele nelucrate, nu din vina lor, ci din vina ta... Ei n'au voit greva, ei n'au știut că-i furi... Acum o știu cu toți... Le-am spus-o eu... Făgăduște-mi și te voi ierta și de data aceasta. Mi-e silă de tine... Eu nu voi sta... eu mă duc... mă duc...

Kudac vorbise cu aceeași umîlință a omului slab, zdrobit sufletește, cu aceeași renunțare a celui ce nu mai are nimic bun pentru ce să mai trăiască.

— Eu mă duc...

Directorul se uită la prietenul de altădată cu ură. Il privi lung, gura i se strâmbă să râdă, se stăpâni, își încruntă sprâncenele și imediat îi aruncă în față aronganța autorității pe care o avea:

— Ticălosule!... Ieși!... Să nu te mai văd în fața ochilor; dacă n'ași avea de lucru acum, eu singur te-ași asvârli afară și aș da ordin jandarmilor să te aresteze. Ieși...

Mânios, Kurtz făcu câțiva pași să se depărteze de puț.

— Nu pleca!... avem încă de vorbă, strigă furios Kudac și îl prinse de braț. Nu vrei?

— Nu!...

Kurz se smuci, ridică mâna și îl lovi peste față cu toată puterea. Kudac îl prinse în brațe... din nou îi scăpă însă din strânsoare și pumnii directorului începură să cadă din greu...

Cu mult anevoie bergmaestrul se îndreptă, înălțându-se și începu să lovească adversarul cu atâta putere încât acesta începu să se clatine pe picicare... Pumnii cădeau și dintr'o parte și dintr'alta... s'au prins în brațe amândoi și au început să lupte, să se doboare unul pe altul. Kurz își lipi gura de fruntea bergmaestrului, în rânjet, mușcând ca dintr'un măr, însângerându-i fața, dar Kudac nu mai simțea durerea și porni să râdă și să gâfâie ca un nebun, ținând strâns la pieptul său pe director. îl împingea încet, încet, spre gura puțului... Kurz se răsuci să se depărteze, îngrozit de gândul care îi fulgeră prin minte.

Brațele de fier ale lui Kudac îl readuse însă din nou pe același loc, opintindu-se în el ca în'r'un mal... Kurz se întepeni pe picioare și începu să strige și strigătelor lui nu răspundea decât golul sălii și același hăuit al puțului... Iși aruncă ochii la icoana Sfintei Varvara în fața cărei ardea candela și se ruga în gând să-l ocrotească, să-l scape.

— Vă iert... gemu Kurz simțind cum îl părăsesc puterile... Ochii îi erau ieșiți din orbite de spaimă și nu venea nimeni și nu era nimeni. Kudac nu

răspunde decât cu găfâelile oboselii... Încă o sfortare și încă una...

— Kudac...

În fundul sălii, între două vagoane moarte pe linii, se iviră Vlad și Bozovici, cei doi lucrători cari aveau să vorbească cu directorul în delegație...

Era prea târziu.

Picioarele lui Kurz pierdură pământul și cât ai clipi din ochi amândoi, îmbrățișați cum erau, s'au dus pe gura puțului...

După zece minute, colivia, plină de sânge, aducea la suprafața pământului, pe acoperisul de fier și bârne, trupurile sdrențuite, strânse în brațe, strivite de parcă era unul...

Pe fruntea lui Kudac se vedeau urmele dinților cari mușcaseră.

Ugolino și Rugieri.

La casino lume multă, mai multă ca totdeauna.

Toți știau de hotărîrea directorului.

Numele celor sortiți să părăsească mina și corolul trecea din oin în om, odată cu freamătul nemulțumirilor generale ce creștea ca o tălăzujre de ape.

Când a venit Lorenz și Alexe, mulțimea aceea de oameni necăjiți isbucni în urale și aplauze ce nu mai sfârșeau.

Zadarnic a încercat Alexe să liniștească gloata muncitorilor, ridicând mâinile în sus, făcându-i să înțeleagă cuvântul ce se pierdea :

— Liniște !...

Părea că nebunia le prinsese mințile. Strigătele de „bravo !”... „trăiască greva !”... se rupeau pentru o clipă în apostrofe și urlete amenințătoare la adresa d'irectorului, ca iar să se audă „bravo !”... „trăiască greva”...

Alexe se uita la ei fără să scoată un cuvânt...

Unul cetea tare lista cu numele celor ce erau concediați, un altul striga și mai tare: „să-l ucidem !”...

Brațele ridicate și pumni încleștați se agătau într-o tensiune nervoasă generală...

Târziu, abia de s'a pctolit larma și Alexe a putut să se facă auzit :

— Fraților !... Cunoașteți lista cu numele celor condamnați peirei...

— Am auzit-o...

— O știm...

— Ei bine, eu sunt cel dintâi care sunt gata să mă dau la o parte din calea voastră.

În sală se făcu liniște de parcă goală ar fi fost.

— ...E iarnă, continuă Alexe, nevoi e sunt mari și poate că cel ce deține soarta voastră în mâinile sale se va multumi cu jertfărea mea, a lui Lorenz și poate a lui Kudac...

În numele nostru vă vorbesc vouă... E iarnă, aveți familii, copii cari vă cer mâncare și noi nu vă putem da nimic...

— Ori toți, ori niciunul.

Din nou se rupse tăcerea și aproape, fiecare, câte unul sau în gloată, începură din nou să strige și să se agite...

— Atunci refuzați să intrați în mină, continuă Alexe.

— Refuzăm...

— Ori toți, ori niciunul, strigă acelaș de adineacri.

— Încă odată, începu șirul vorbirii Alexe, eu nu vreau să port pe conștiință suferințele și lipsurile ce le veți îndura din cauza grevei; am venit în mijlocul vostru fără să fi fost chemat și fără să fiu gonit, sunt gata să plătesc cu capul meu mișcarea voastră pentru dreptate. Nu vreau să fiu piedică pentru izbândirea cauzei voastre care de acum încolo este câștigată, căci fără de voi nimic nu se va putea face și să știți, dacă, plecând de aci, hoinărind fără de lucru sau muncind în altă parte, de pretutindeni de unde voi fi nu voi înceta de a pune urechea la pământ să ascult glasul ce va veni depe fronturile de lucru, depe orizonturi, glasul minerilor și, dacă va fi nevoie, voi striga și în temniță fiind, până ce se vor găsi urechi să audă și minți să înțeleagă.

N'am nici o avere afară de casa săracă într'o margine de oraș unde mama, bătrână și slăbănoagă, așteaptă să-și ducă zilele vieții mai departe din câștigul trudei mele...

Dela ea am învățat să iubesc adevărul și să am dragoste de omul sărac și de câine. Câinele *Bulum* mi-a apărat casa și viața de răi făcători, era un bulldog cu ochi de copil și fața de catifea neagră... iar omul sărac, muncitorul, a venit nu odată, ci de foarte multe ori să ne încălzească odaia cu un braț de lemne și sufletul cu un cuvânt de mângâiere. Omul acesta a venit cu pâine și cu sare și așa am trăit din mila săracilor ca să pot termina studiile, să vin aici, să vă găsesc pe voi, tovarăși de muncă și să-l găsesc și pe „el”, cel fără de suflet...

— Jos cu el...

— ... pentru fiecare dintre voi m'am apropiat de mișcare, iubindu-vă în aceeași măsură în care urăsc nedreptatea ce se face...

— Ura !...

— Bravo !...

— Bravo !

— Ești al nostru ! strigă Oană... Nimeni nu te va rupe din lumea aceasta, ne trebuie un steag și steag te avem iar dacă va fi nevoie...

— Ura !... ura !...

— Să te duci să vorbești directorului, strigă cineva...

— Nu !... și Oană ridică mâna în sus din mijlocul sălii unde se găsea.

— Nuuuu... El e în stare să se ducă să ceară dreptatea numai pentru noi nu și pentru el...

— Așa-i !...

— Să se ducă...

— Să plece altul...

— S'a dus Vlad și s'a dus Eozovici... li aștep-

tăm... trebuie să sosească... spuse Gheorghe. S'au dus nu să cerșească milă, ci să ceară dreptate pentru toți...

— Au venit, au venit, strigă cineva de lângă ușă.

— Cine ?...

— Bozovici... Vlad...

— Bozovici...

— Bozovici... Bozovici...

Câțiva puseră mâna pe el și-l ridicară în brațe, așa ca să fie văzut mai bine.

— Ce veste ne aduci ?...

— Fraților, Kudac...

În aceeași clipă, fără să mai dea răgaz vestitorului, să continue ce avea de spus, toată lumea începu să se întrebe mirată și să strige :

— Unde este Kudac ?... Ce este cu Kudac... Kudac...

— Ne-a vândut, poate, spuse unul și cuvântul îl repetă altul...

— Tăceți !... bătu Alexe cu pumnul în masă, nu pângăriți pe unul din cei mai buni ai voștri... lăsați-l pe Bozovici să termine ce are de spus...

— Tăcere !...

— Liniște !...

— Spune Bozovici !...

— A murit Kudac...

Cuvintele acestea au căzut ca un trăsnet în mijlocul camenilor. Toți amuțiseră...

— A murit, dar odată cu el a murit și Kurz...

— L-a aruncat pe gura putului, la adânc, și cum erau prinși unul de altul, s'au dus amândoi...

— Cărbunari !... Kudac, cel mai devotat cauzei, și-a jertfit viața pentru noi. Știam că așa se va întâmpla...

Plecați-vă capul cu smerenie și unul dintre voi să spună rugăciunea pe care o știu orice miner și pe care o îngânați în fața Sfintei Varvara, înainte de a coborî colivia.

Din ochii lui Alexe curgeau două șiruri de lacrimi...

Minerii și-au plecat capul și, după ce Vlad a spus tare Tatăl Nostru, toată sala a cântat cântecul minerului, așa cum se cuvine celor morți la datorie.

Odată cu vestea morții lui Kudac și a lui Kurz, se răspândi și vestea incendiului din mină.

Intr'o clipă, muncitorii alergară chemați la datorie. Se duceau să-și apere bogăția în care s'au născut și au trăit săraci.

Au trecut pe la lămpărie de, și-au luat lămpile, măștile de incendiu și, așa îmbrăcați cum erau, fără să se mai poată schimba, au umplut colivia vopsită cu sângele celor doi morți și au coborât câte șaisprezece, șaisprezece, în nenumărate rânduri, îngrijați de ceea ce petrece la adânc.

În prima colivie, odată cu steigherul Oană, Bozovici și ceilalți mineri, au coborât Alexe și Lorenz.

S'au așezat ventilatoarele și fumul negru și gazele otrăvitoare erau gonite departe, prin burlanele prinse unul de altul, până pe orizont, de unde le fuă curenul dela turbina puțului trei să-l verse afară ca pe o gură de horn...

Când aerul se curăți și fumul nu mai umplea frontul unde se ivise focul, muncitorii, unul lângă altul, ca dinții în ferestru, abea având loc să se miște, puși în linie, au început ridicarea din două părți, pe două rânduri, a batalurilor de lemn, bătând lut între ele și „șpulung”, ca imediat ce se ridică digul de un metru, să treacă în urma acestuia, la zidirea în beton a peretelui ce va izola pentru totdeauna focul cel veșnic al pământului.

Abia după masă târziu, după ce doctorul Bur, împreună cu comandantul jandarmilor, au făcut an-

cheta și autopsia cadavrelor, Iurim, Vlaicu și Gheorghe și-au umplut câte trei mâinile de sângele închegat al prietenu'ui și vrăjmașului lor, despărțind trupurile a căror carne părea că se înfrățește pentru totdeauna.

În ziua aceea și toată noaptea, nici Alexe, nici Lorenz și nici unul dintre cei ce lucrau la zidirea focului, n'au eșit din mină. Abia a doua zi au avut vreme să se intereseze de bergmaestru când toți lucrătorii, îmbrăcați în uniforma cernită a minerilor, erau adunați în biserică și în fața bisericii, până sus pe munte la piciorul crucii pe care, răstignit, încărcat de zăpadă, veghea Mântuitorul...

Munții, pădurea, casele și cărbunii erau albi...

Zăpada multă, ce căzuse ziua și noaptea, luminase pământul, numai pâlcul mare al minerilor veniți la înmormântare era negru și negru mai era trenul neastâmpărat care alerga dintr'un loc într'altul, pe zece linii, să lege vagon de vagon...

Fanfara minerilor cânta marșul funebru al lui Beethoven și, între timp, când încetau instrumentele de alamă, ca să nu se audă plânsul și nici suspinul coronului, cânta corul, cântecul lor de totdeauna cu același refren :

„Glük, auf... glük auf”...

În urma celor petrecute la mină, un inspector al Ministerului Muncii și un delegat al administrației Societății exploatărilor de cărbuni, amândoi sosiți dela București, împreună cu procurorul dela Tribunalul Timișoara, au anchetat „cazul”.

Delegații muncitorilor și-au stabilit revendicările și anume: „Toți să fie plătiți pe zilele de grevă. Să nu mai fie furați pe viitor și să se respecte legea care prevede că mai înainte de a se face concedierile lucrătorilor în masă sau individual, să li se dea un preaviz de cincisprezece zile, restituindu-se în acelaș timp reținerile făcute pentru Casa de ajutor când aceștia nu au anii suficienți pentru a li se plăti pensiile”.

„Concedierile să fie motivate și să se facă începând cu cei mai noi angajați și dintre aceștia cu cei din alte localități și numai în cazul unei imperioase necesități, direcțiunea să fie obligată a afișa cu trei luni, sau în cel mai rău caz, cu treizeci de zile mai înainte, data la care expiră livrarea unei comenzi contractate, și, deasemeni, direcțiunea să afișeze timp de cincisprezece zile, orice nouă comandă ca în tot momentul minerii să cunoască situația reală a exploatării”.

Greva avusese un efect bun. Se închegase solidaritatea muncitorilor și credința în izbânda cauzei lor devenise din ce în ce mai puternică.

După ce au constatat cum stăteau lucrurile pe teren, anchetatorii au avut o consfătuire pentru a hotărî ce măsuri aveau de luat. Inspectorul dela

Ministerul Muncii a arătat că a primit instrucțiuni precise dela ministru personal să procedeze cu energie dar și cu tact pentru lichidarea grevei, care, dacă nu ar fi fost stinsă, ar fi putut să se întindă și cine știe la ce turburări s'ar fi ajuns.

Delegatul consiliului de administrație al societății exploatărilor de cărbuni a deplâns moarte fostului director, „care-și făcuse — spunea el — pe deplin datoria căutând să asigure exploatarea minei aducând cât mai multe profituri societății și... țării”.

El cerea să se ia măsuri exemplare pentru ca să nu mai îndrăznească niciun muncitor pe viitor să ridice capul.

Magistratul era și el de părerea delegatului societății, pentru măsuri severe, pentru sancționarea celor vinovați care trebuiau imediat găsiți.

Inspectorul Ministerului Muncii le-a arătat însă, că situația e de așa natură, spiritele sunt atât de încărcate, încât e necesar să se ia o măsură care să-i liniștească pe muncitori, nu să-i ațâțe mai rău. Ministerul și guvernul știu că societatea are dreptate, dar cum își va putea ea recupera ce a pierdut în timpul grevei dacă muncitorii nu vor reintra în mină.

Esențialul este să se liniștească spiritele, să se prevină ca Anina să devină un focar dela care să se aprindă și alte regiuni ale țării, să se asigure munca ordonată a minerilor.

„Prin desfășurarea evenimentelor — a spus inspectorul care se dovedea a fi un om cu experiență — minierii au câștigat anumite poziții. Noi avem toate elementele care ne asigură că toate aceste poziții cucerite le vom lua, cu încetul și cu oarecare tact, înapoi. Dar tot societatea dvs. rămâne stăpână. Deaceea acum e bine să-i facem pe munci-

tori să creadă că au învins. Ei se vor duce liniștiți acasă; mâine vor intra în mină — se vor demobiliza; ne vor privi ca prieteni de ai lor. Și atunci, încetul cu încetul, le vom putea lua înapoi tot ce au obținut acum, ba vom mai scoate și cu dobândă. Atunci vom putea da afară și pe conducătorii grevei de azi și pe cine vom voi”.

În fața argumentelor reprezentantului autorizat al guvernului, mai întâi magistratul și apoi și delegatul consiliului de administrație au hotărât să cadă la înțelegere cu minierii.

Lucrurile terminate, anchetatorii au convocat pe toți lucrătorii în sala casinoului unde procurorul, în numele legii, a făcut apel la sentimentele lor de vechi cărbunari, să fie liniștiți și să intre în mină de îndată, întru cât nici unul nu va fi concediat, după asigurările reprezentantului societății.

Celor rămași pe urma morților din noaptea când s'a declarat greva, li se vor acorda pensuni și ajutoare, iar în ceea ce privește salarizarea pe timpul zilelor de grevă, aceasta se va hotărî de către societate și Ministerul Muncii cari în comun vor vedea dacă se va putea face sau nu.

Și oamenii au intrat în mină..

Armata, cu uniforme soldaților ce înpestrăse în ultimul timp coronul și obișnuise lumea cu regularitatea de cazarmă ce se mișcă și trăiește în sunetul goarnei, sculându-i din somn sau chemându-i la masă, încărcată în tren, a plecat înapoi la Oravița.

La mină nu înlocuise nimeni pe Kurz, lucrările de birou, administrative, se continuau cu aceeași regularitate ca și mai înainte și de aceeași funcționari, iar exploatarea se făcea sub directă conducere a lui Alexe, căruia Zoltan, fie din lașitate, fie din respect pentru energia de care dăduse dovadă în timpul mișcării, sau știind că astfel se apropie într-o măsură mai mare de sufletul mulțimii, îi trecuse atributele de șef.

Munca în mină se făcea în condițiuni superioare de cum se făcuse înainte, conștiința fiecărui ins fiind conștiința mulțimii.

Orce acțiune întreprinsă, orice măsură pentru buna orânduire a exploatării, mai înainte de a fi aplicată, era cercetată de toți, ca o nevoie în familie pe care o discută părinții și copiii.

Fiecare avea cuvântul și cuvântul fiecăruia era acela al lui Alexe care gândea cu ei împreună.

Fără să strice nimic în ordinea erarhiei sociale, Alexe recunoștea în Zoltan autoritatea superioară de om priceput în meserie, lipsit însă de curaj și inițiativă; totuși, înaintea oricărei hotărâri ce urma să fie luată, o împărtășea inspectorului care niciodată nu avea nimic de obiectat și râdea ca și mai înainte, cu seninătatea unui copil, iubind cu adevă-

rat oamenii pe cari tot cu adevărat îi urâse mai înainte.

Alexe nu mai era inginerul tânăr venit de curând la mină, ci era socotit de oameni ca al locului, ca însăși năzuința lor care se întrupase în el.

Intreaga colonie îl cunoștea ca dirigitor.

Până și bolnavii dela Sommerfrisch, oameni cari nu-l văzuseră niciodată sau cari îl văzuseră numai întâmplător, vorbeau de el ca de un frate înțelegător al necazurilor lor și al vieții comune, viață nouă pe care o crease „vrăjitorul” acesta în câteva zile punând suflet acolo unde nu era, și viață acolo unde zilele se numărau odată cu pulsația bolnavilor.

A înființat o casă de ajutor, în afară de aceea oficială a ministerului muncii, casă în care fiecare miner, sănătos sau bolnav, avea o parte din bunurile pe care omul trebuie să le recunoască fratelui.

Munca furată de fostul director, sub forma de lipsuri la socotirea vagonetelor, a fost înlăturată și fiecare lucrător își primea un spor de leafă pe care până aci se obișnuise să-l creadă că nu le aparține.

Cu sporul acesta, din primele zile s'au făcut minuni, adunându-se fondurile necesare pentru ajutorarea celor mai lipsiți și mai greu împovărați de familie cari au suferit și s'au îndatorat pe tot timpul grevei.

Tot așa, s'au împărțit ajutoare bolnavilor și s'a restituit o parte din banii agonisiți de Lorenz, bani pe care acesta îi pusese la îndemâna celor mai nevoiași pe timpul cât a stat mina.

Tot în această casă de ajutorare și-a găsit sprijin trei reumatici îmbătrâniți de muncă și boală, cărora încă de mult li se pusese în vedere să plece din coron neavând pe nimeni care să-i înlocuiască la adânc...

Erau singuri bătrânii, căci copiii lor se mutaseră de mult, întâi la Sommerfrisch și-apoi la cimitirul din Steyerdorf...

Nici o numire nouă nu se făcuse de societate în locul lui Kurz; nu i se simtea lipsa nicăeri, nici la Anina nici la București.

Alexe era numai suflet și inimă... A trebuit să sacrifice mult din produsul muncii lui, în favoarea gloatei și a trebuit pentru buna orânduială a lucrului să renunțe la ceasurile de odihnă muncind câte zece și douăsprezece ore în șir, în mină și afară din mină pe care o iubea deopotrivă cu viața ce să frământa într'însa.

Zăpada cădea liniștită...

Iarna era în toi și în sufletele oamenilor reînviase primăvara nouă...

Frământările sufletești și neodihna din ultimul timp redeșteptaseră și înrăiseră boala amorțită o clipă în gâtul și plămâni lui Lorenz, ca să-l trimeată din nou la sanatoriu unde spunea el :

— „Voi avea timpul să gândesc la o nouă alcătuire socială care trebuie să vină odată cu răsăritul soarelui de primăvară”...

Nici acum n'ar fi schimbat mina pentru Sommerfrisch, dar din ziua în care a umblat cu Alexe pe înălțimile munților, îmbrățișând de acolo, cu o singură privire, lumea care îi era dragă, glasul i se stinsese aproape complet numai în câteva zile. Afară de aceasta, aproape în fiecare zi, de o săptămână încoace, avea puternice emoragii.

La început, când i-a spus Alexe să părăsească lucrul și grija mișcării, căutându-și de sănătate, a răspuns :

— Sunt atâtea de făcut și ca să te las acum singur, ar însemna o dezertare, ar însemna să stricăm tot ce am înfăptuit... Eu sunt mai vechi în mină, cunosc relele mai bine ca oricare altul și pe cele ce se văd, și pe cele ce nu se văd... Am schimbat cincici directori și tot atâția inspeciori... Trebuie să rămân... Boala așteptă... am patruzeci de ani, până la cincizeci mai este vreme... La cincizeci de ani mor tuberculoși dacă au putut să treacă de treizeci...

Fără să pară deloc îngrijat, sau perfect convins că ceea ce trebuie să vină nu se poate înlătura, Lorenz își hârjia viața odată cu răgușeala înfundată în gâtulej, ca să tușească, să se congestioneze la față și să scuipe sânge.

— Trebuie să pleci imediat. Mâine nu vei mai intra în mână, dacă într'adevăr ții la noi, altfel voi fi nevoit să plec eu, să mă duc departe, căci nu vreau ca după cele făcute până aci, bune sau rele, să am convingerea că însumi te-am ucis cu un ceas mai devreme... Voi spune muncitorilor, voi striga în mină, voi striga pretutindeni și vei trebui să asculți.

Amândoi stăteau afară, în ușa casinoului, să-i ningă zăpada.

În sală era cald, fum de tutun și miros acru de bere.

Lorenz lăsă capul în jos... Respirația i se scurtase și pieptul i se ridica grăbit ca al unei păpuși de ceară, într'un panopticum, păpușe ce vrea să închipue ultimele clipe ale muribunzilor.

Abia acum observase (el s'a gândit la păpușile de ceară din panopticum) și își dădu seama de răul în care se găsește...

Clătină capul și pentru întâia dată a înțeles deșertăciunea vieții...

Își trecu prin minte, ani de când se știa... și anii au fugit așa de repede... Depărtă amândouă mâinile la un lat de palmă, una de alta, ca și cum ar fi ținut între degete un fir de ață.

Ochii i se limpeziră și i se păru că vede mai clar ca niciodată, și cum se uita la Alexe, îl găsi și pe acesta slăbit și băgă de seamă că tușește uscat ca și el.

„Nu, nu e departe să mă ajungă”, gândi Lorenz, „atât că el e mai tânăr...”.

— Ne-am înțeles, întări Alexe cuvântul, privind în ochii prietenului.

— Da... mă voi odihni. Ai dreptate, altfel, dacă și tu și eu vom sta acolo, cine știe ce se mai poate întâmpla.

Au tăcut amândoi și au rămas unul în fața celuilalt fără să-și mai spună nimic.

Alexe gândea la ultimele cuvinte ale lui Lorenz... „și tu și eu să stăm”...

— „Da... poate că are dreptate... poate că sunt bolnav și nu știu”...

Îl s'a oprit gândul la maică-sa, apoi la el, pe când îi era de ajuns să audă numai că cineva e bolnav de oftică, ca să-l ocolească, să fugă cât mai departe și zile întregi să trăiască sub groaza unei boli imaginare, desinfectându-și mâinile și gura...

În momentul acela se apropie de ei doctorul Bur, mestecând între dinți un capăt de țigare de foi, suflând fum pe nas și pe gură.

Chelia îi strălucea ca sticla, nu purta pălărie nici iarna, nici vara, ochii mici ca de viezure clipeau des.

— Ce mai puneți la cale revoluționarilor?... Obișnuiți să răscoliți pământul, ați răscolit și oamenii... apoi, adresându-se lui Lorenz, după ce a râs de gluma făcută.

— Ei, când vii?...

— Zilele acestea, răspunse abia înțeles Lorenz, vădit tulburat în socotelile lui.

— Zilele acestea... Nu zilele acestea, ci mâine... acuma chiar...

Ce stai aci în fumul uzinelor și la ce mai intri în mină?... Neapărat mâine dimineață să vii la sanatoriu... Dacă vrei, trec să te iau cu trăsura... mergem împreună...

— Și eu i-am spus, interveni Alexe.

— Dar dumneata cum te simți?...

— Eu! ?...

— Da, dumneata...

— De ce mă întrebi?...

— Cum de ce te întreb !... nu vezi că ai slăbit... tușești și pe urmă...

— Dar n'am nimic...

— Trebuie să o iei dela început.. uite cum tușești...

În adevăr, Alexe tușise... Nu băgase de seamă niciodată până atunci.

Imediat își aduse aminte de cuvintele lui Lorenz...

Din nou a tușit...

— Simți ceva ?

— Nu știu, n'am avut vreme să mă gândesc până acum la asta.

— N'ai face rău dacă...

— Întâi să es eu și-apoi să între el, spuse Lorenz încet.

— Da, Lorenz, răspunse Alexe, așa ca să vorbească controlându-și în același timp respirația, funcțiunea plămânilor, tusea...

— Poate să fie numai o răceală simplă... și doctorul întinse mâna inginerilor... Se uită în ochii lui Lorenz o clipă...

— Nè-am înțeles !... Mâine dmineață...

— Se depărtă, morfolind mereu capătul de țigare între buze, mutându-l când într'o parte a gurii, când în alta.

Din ceasul acela Alexe își simțea puterile mai slăbite... Inima îi bătea repede și făcea sforțări să-și oprească în gât, tusea care îl sâcăia mereu de parcă cineva îl gâdila după omușor, în vreme ce pe piept în sus, stăruia să se ridice un nod care se reîntorcea de unde plecase, făcând mereu, fără astâmpăr, acelaș drum pe coșul pieptului.

— Mi-e frig, spuse Lorenz... întru înăuntru.

— Du-te... Vin și eu...

Alexe a rămas să privească schimbul de lucrători cari treceau la muncă să coboare în mină cu aceeași

obișnuință cu care intrau în casă atunci când se întorceau dela lucru.

Se uită după ei și pentru prima dată cercetă înfățișarea lor din punct de vedere al sănătății...

Din trei, unul tușea... toți erau slabi și toți, ca unul, păseau asemeni umbrelor ce nu au nimic comun cu cele pământești.

Nu se gândeau nici la ei, nici ai lor... fiecare ducea viața, așa cum își ducea haina pe umeri, conștient de ce avea de făcut la adânc și de ce îl aștepta la capătul drumului care din zi în zi se înădea, lungindu-se așa ca în cele din urmă, să nu mai poată ajunge.

Nepăsători și conștienți sinucigași cari, în locul toxinelor sau al ștreangului, își aleseseră moartea cea mai agonică: munca forțată sub pământ, cu variațiunea unor clipe de mulțumire pe cari le da iluzia de viață atunci când scăpau de exploziile grizoului.

Atât înțelegeau viața.

Aceasta era adevărata bucurie pentru ei.

Cu fiecare clipă de prelungire a agoniei ce ducea la același sfârșit, căpătau încredere în ei și puteri nebănuite, fără să aibă timp a simți curenții de aer după galerii sau nădușeala care se răcea pe trupul lor, cum nu simțeau nici umezeala pietrei prin care se filtrau apele, pietre de cari se răzimbau sau pe cari odihneau...

Nu simțeau nici lipsa de aer, nici praful de cărbune ce le sgâria plămâni și le umplea gura, ci trăiau bucuria unei reînvieri ce se repeta la intervale de timp neregulat.

Un pâlc de muncitori trecu pe lângă ei.

— Noroc bun, domnule inginer...

— Noroc bun... răspunse Alexe salutului celor ce se duceau să intre în sânul pământului.

Trecuse mai bine de o lună de când încetase greva.

Munca în mină se continua în liniște cu aceeași resemnare și aceeași toropeală de fără gând, înfrățită turmei, ca și cum nimic nu se întâmplase niciodată.

Când și când, seara, prin cârciumi în fața paharelor cu rachiu, sau la casino, bând bere, minerii își aduceau aminte de Kudac și odată cu amintirea lui, se ivea și imaginea întunecată a omului roșu, a lui Kurz, iar de aci, ca pe o sfoară cu noduri sau un șir de mătănii trecute printre degete, se oprea gândul la evenimentul cel mai important, pentru ei, care a fost greva, la Alexe și la legăturile temeinice cari se făcuseră între lucrători și conducători...

Și iar, în vălmășagul amintirilor, răsărea aceeași figură uscată ca de hârtie mototolită, cu ochii vii, a bergmaestrului Kudac care, deși trăise mai mulți ani în mină, fusese un necunoscut pentru ei, până în ziua când lumea toată a văzut în moartea lui pe martirul cauzei...

— Dumnezeu să-l ierte... Kudac a fost un om !...

— Dar ce om !...

Lucrătorii își plecară capetele, clătînându-le cu uimire și părere de rău de parcă în fața lor sta încă masa de carne și sânge amestecată cu aceea a vrășmașului ucis...

— Dumnezeu să-l ierte...

S'au băut paharele până la fund ca să le trântescă de pământ, să le sfărâme în țândări.

Au cerut alte pahare și au băut înainte.

Și-au colectat minerii, leu cu leu și cea dintâi grije le-a fost, deși în iarnă, să-i facă mormântul cât mai frumos.

Drept monument, au zidit din piatră de șist, o stâncă colțuroasă pe care au săpat sus, în spre vârful ei, două ciocane încrucișate, simbol al muncii la adânc iar sub ele au scris:

„14 Noembrie”

„Tovarășul de muncă Kudac care s'a jertfit pentru cauza minerilor”.

Au împrejmuit locul cu un gard de fier.

Două sălcii, deoparte și de alta, păzeau mormântul în fața bisericii, în drumul celor vii, să rămână ca o mărturie pentru cei de azi și pentru cei de mâine, când se vor abate la biserică pentru închinare.

Consiliul de administrație al exploatării cărbuniilor nu hotărîse nimic încă, ce va face la mină, după cele petrecute.

La chemarea lui Alexe, lucrătorii au coborît și câteva zile în șir au ostenit să ridice întăriturile, ce se slăbiseră gata să năruie galeriile, și să oprească apele de a inunda mina părăsită.

Ca automate mânate de același mecanism, oamenii au dus cu ei la adânc, viața molcomă și surdă pe care au împrumutat-o pământului.

Totul era în ordine, totul — în mișcare.

La fabrica de cocs la fel. Ferăstraele, cari până atunci de ani de zile dăduse suflet coloniei de muncitori, hărjăiau sgomotos în pulsația ritmică a

ceasului, scoțând din inerție, odată cu vagonetele ce aninau de cablurile funicularului, întreaga regiune.

Muntele de cărbune creștea de la zi la zi, iar coșurile înalte împânzeau, ca totdeauna, cerul cu scama neagră a fumului.

Ceasul de pe frontonul „Direcției”, încremenit o bucată de vreme, se porni în sărituri de secundă. Odată cu fluierul sirenelor ce chema la muncă și trimetea acasă, schimburile de lucrători.

Trenurile cărau zilnic același număr de vagoane, ca și mai înainte, la destinații deosebite.

Totul era cum fusese, mai puțin Kudac, mai puțin Kurz și mai puțin furtul vagonetelor din producția fiecărei echipe de muncă.

Aproape în toate seriile, muncitorii se întruneau acasă la Alexe unde împreună chibzuiau cât mai bine la orânduirea muncii și la împlinirea organizației lor, în lipsurile pe cari le dovedise greva.

S'au făcut cooperative de unde fiecare muncitor se putea aproviziona cu tot ce îi trebuie, până la completarea unei a treia părți din salariu, plătit din cinsprezece în cinsprezece zile târgurile făcute, fără de nici un beneficiu de capitalizare.

Femeile și fetele minerilor făceau cu schimbul oficiul de vânzătoare.

Ochiul, mintea și brațul lui Alexe erau pretutindeni.

Totul se făcea sub directia lui privighere, la care era ajutat de cei mulți și la cari se adăogase inginerii, dintre cari n'a lipsit nici inspectorul Zoltan.

Prisosul de salarii rezultat pe urma „mancurilor” de altădată, cari nu mai erau, oamenii primindu-și salariile pline așa cum nu le avusese în trecut, încropeau nevoile.

Administrația avea aceeași cheltuială ca și înainte;

aceasta a fost dovedită cu prilejul verificării scrip-
telor, când un expert contabil venit dela București
a găsit două rânduri de registre, de plată și de ex-
tracție, pe cari le ținuse Kurz, unul pentru mun-
citori și pentru el în care o pătrime din produsul
fiecăruia era trecută ca „manc” și altul în care
erau trecute și aceste râșne pentru administrație, di-
ferența de sumă trecând în buzunarul său și a con-
tabilului care a trebuit să fugă a doua zi după
moartea omului roșu, fără să știe nimeni de ce; abia
mai târziu s'a aflat de ce fel de contabilitate ți-
nuse.

Rapoarte săptămânale comunicau administrației,
activitatea minei... Se îndreptau transporturile de
cărbuni la clientelă și se trimiteau conturile spre
încasare centrului care, pe temeje de borderouri, tri-
mitea salariile muncitorilor împreună cu sumele ne-
cesare exploatării și întreținerii.

Totul era într'o ordine cum nu fusese niciodată.

Pentru buna orânduire a minei, consiliul de ad-
ministrație al exploatării cărbunilor hotărîse înain-
tarea la gradul de inspector a lui Alexe și Lorentz
cari împreună cu Zoltan să poarte grija și răspun-
derea exploatării minelor din Anina, a fabricii de
cocs și a celei de cherestea.

Când au știut de aceasta lucrătorii, în prima Du-
minică ce a urmat înștiințării generale ce se afișase,
strânși laolaltă, cu muzica în frunte, s'au dus la
casa lui Alexe unde o delegație de alți muncitori îl
adusesse pe Zoltan.

Toți s'au descoperit și au aclamat pe noii condu-
cători, în deosebi pe Alexe, ca pe unul de ai lor.

Pe drumul alb, de sub fereastră, a vorbit Bozo-
vici, a vorbit Oană și a vorbit o văduvă de miner
al cărei bărbat fusese împușcat în prima seară a răs-
vrătirii și care acum, cu un copil în brațe, după

ce a amintit de cei căzuți în lupta de izbăvire, mulțimea Sfintei Varvara care le-a trimis pe Alexe, omul lui Dumnezeu, să aibă milă de răscolitorii pământului ca și de cei ce sunt bolnavi în sanatoriul dela Sommerfrisch, de văduve și de orfanii...

— Să trăiești !... Dumnezeu să te ție !... Noroc bun !...

— Noroc bun... să trăiești... noroc bun...

— Să trăiești...

Și mulțimea de muncitori și femei striga amețită de bucurie, fluturând pălăriile, batistele și legăturile de pe cap sau de la gât.

Muzica a cântat cântecul minerilor...

Lui Alexe, emoția îi umplu ochii de lacrimile bucuriei.

Inima îi bătea cu putere de parcă ar fi voit să iasă din el, iar pe coșul pieptului, se ridica și cobora năduful... Fruntea îi era brobonată de sudoare... li era cald de parcă stătea în dogoarea focului, deși pretutindeni, cât cuprindeai cu ochii, zăpada înveșmânta munții, pădurea și pământul...

— Minerii !... a spus Alexe, făcând sforțări să fie auzit cât mai departe, nu bucuria de a fi conducătorul vostru mă face să lăcrimez, ci încrederea pe care am putut să o capăt sufletelor voastre și faptul că de acum încolo sunt sigur și voi deasemeni, că banul pe care îl agonisiți cu atâta trudă, în fundul pământului, nu va mai fi furat...

— Ura !...

— ...Vom da „Cezarului ce este al Cezarului”... și ascultând de cuvântul Mântuitorului, ne vom „supune legilor” și vom apăra bogăția pământului pe care Dumnezeu a hărăzit-o oamenilor...

Incheiând, vă rog pe toți ca în clipa celei mai mari bucurii a noastre, să plecăm capetele într'un moment de reculegere pentru amintirea alor noștri:

Kudac, Gheorghe, Vasile, Ilarie și Burlan, morți pentru izbânda noastră...

— Și acum, făcând cu toți semnul crucii, să ne rugăm Stăpânului lumii și patroanei minerilor, pentru însănătoșirea celui care ne vede, ne aude și se bucură de bucuria noastră de pe patul lui de suferință de la Sommerfrisch...

— Trăiască inginerul Lorenz... și ochii multimei se ridicară în slavă odată cu mâna pentru închinăciune...

În sanatoriul dela Sommerfrisch, Lorenz bolea mereu...

El care vorbise cu atât dispreț de tuberculoză, întins pe pat, învelit cu pătura așa încât numai ochii i se mai vedeau, ochii măriți, căzuți în orbite, cu cari privea afară pe fereastra deschisă, munții, pomii și casele de vată.

Treizeci și cinci de zile de când aștepta să vadă că începe să-i treacă răgușeala (acesta fusese semnul de însănătoșire în trecut); răgușeala însă din zi în zi îi întuneca glasul încât abia se mai auzea pe el.

Se simțea mai slab ca totdeauna, o oboseală vecinică îl lipise de pat așa ca să nu se mai scoale.

În fiecare zi, perna albă, pe care își odihnea capul, era pătată de sânge.

Sânge era în batistă și sânge în gură...

Tușea, tușea, tușea...

Bolnavii ceilalți, din sfert în sfert de oră, îmbrăcați bine, să nu răcească, ieșeau în parc să se plimbe pe aleele nămețite, așa cum se plimbaseră altădată, primăvara, printre boschetele de liliac înflorit.

Pavilionul muzicii, tăiat în hârtie albă, se lipise pe cerul fără de culoare și-l bătea vântul tremurându-i un colț de strașină desfăcută.

Pavilionul era pustiu...

Pavilionul era de hârtie...

La fiecare două zile, Alexe era la patul lui Lorenz. Vorbeau despre ce se face în mină, despre viața nouă și starea mulțumitoare a lucrătorilor, viața nouă pe care ei o dorise atât de mult, care strălucea într'un fund nu prea depărtat, ca o lampă pe orizont...

Și ochii bolnavului se luminau de bucuria așteptată și împlinită, gândind la buna stare de lucruri ce mulțumesc și pe robii pământului și administrația minelor...

A mai întrebat Lorenz ce face domnișoara Margareta?... Oana?... Iurim?... Gheorghe?... De toți... dacă Zoltan râde mereu, așa ca mai înaintea...

Voia să aibă vești din coronul de care îi era dor și pe care par'că nu-l mai văzuse de ani...

Nici unul nici altul n'au pomenit nimic de boală. Lui Alexe îi era teamă și poate că teamă îi era și lui Lorenz; totuși, fără să vrea, odată a spus Alexe, uitându-se în ochii bolnavului cu milă pentru prieten și omul care suferă atât de mult:

— Cum te simți ?

Bolnavul părea că nu auzise întrebarea.

Din nou l-a întrebat:

— Cum îți merge ?...

Lorenz se uita pe fereastră și, fără să întoarcă privirea de acolo unde și-o pironise, a răspuns:

— Ce frumoasă este iarna !... ce frumoși sunt munții !... Cât de frumoasă este viața !...

Inchise ochii o clipă ca să-i deschidă imediat ca și cum ar fi vrut să surprindă o mișcare, un gest, sau numai o privire alta decât cea obișnuită...

S'au oglindit o clipă, unul în ochii celuilalt, ca în cioburi de sticlă...

— Pleacă... nu te supăra... Toată noaptea n'am putut să dorm.

Lorenz scoase de sub pătură, mâna albă subțiată de boală, ca a unui copil și o întinse prietenului...

— Nu te superi... mi-e somn... sunt obosit ca niciodată...

Alexe luă mâna ce i se întinse caldă de așternut, ca unei fete... și o ținu într'a sa, întârziând.

Pe sub piele se vedeau încheieturile oaselor înșirate în noduri... i-a dat drumul.

A plecat... din ușă a întors capul, privind înapoi la patul prietenului...

Aceeași mână îi flutură o salutare odată cu zâmbetul trist.

Când a eșit afară, Alexe și-a șters o lacrimă, a plecat capul și, amețit de milă și gânduri, se împlețici până la sanie.

În urma lui și a zurgălăilor dela gâtul cailor, se îngropa în liniște, sanatoriul...

Lorenz a rămas să privească ca și mai înainte fereastra și pe fereastră, afară, peisagiul alb cu cocoșe de zăpadă.

A venit un servitor, i-a băgat mâna sub pătură și pătura sub picioare, făcându-l pachet...

— Te-ai desvelit...

Bolnavii intrau și ieșeau, vorbind și râzând, fără de griji, ca cei porniți spre însănătoșire să petreacă în excursii prin localități de altitudine.

Se așezau pentru câteva secunde în așternut, așa îmbrăcați cum erau, sau treceau pe lângă masa din mijlocul salonului, pe care cutiile desfăcute cu sardele, sau fel'ile cu unt și borcănașele cu miere îi îmbiau la mâncare.

Altădată era și el asemeni lor; azi nu putea să lasă, nu putea să mănânce și nu putea să doarmă...

— Cum te simți? l-a întrebat în dimineața aceea doctorul Bur.

De ce nu te scoli ?... Ai mâncat ceva ?...

În clipa aceea Lorenz îl ura pe doctor ca pe un dușman de moarte.

„Ticălosul... râde de mine... își bate joc”... gândi bolnavul și pentru că îi era greu să întoarcă capul închise ochii să nu-l vadă...

Doctorul băgă mâna sub așternut, tatonându-i pulsul...

— De ce mă întrebi cum sunt ?... Cum mă simt ?...

+ ?...

— Dumneata cum mă găsești ?

— ?...

— Nu-i așa că bine ?...

— Da, da...

— Hm !... Altădată, pe când eram așa cum sunt toți bolnavii aceștia din jurul meu, m'ai certat, nu mai mi-a aduc aminte pentru ce și mi-ai spus :

„Dumneata ești bolnav rău și dacă nu vrei să ascuți de ordinele mele și cuvântul îngrijitorilor, vei muri”...

Atunci, mâncam, nu scuipam sânge, tușeam mai puțin, fumam chiar și, în câteva zile de ședere aci, crescusem în greutate cu nu știu câte kilograme... Azi mă usuc dela ceas la ceas și spui că sunt bine...

Te-am înțeles doctore... ceace mă doare însă, e că mă vindec înainte de vreme... Abia în primăvară împlinesc patruzeci și doi de ani... până la patruzeci și cinci, ași mai fi avut încă trei... Trei ani... Ce n'asî fi putut face în acești trei ani... Dar ce vorbesc eu.

Fiecare zi de ședere aci omoară în mine și naște în acelaș timp atâtea minuni ce le-ași împlini și la care nu m'am gândit niciodată cât am fost sănătos.

— Nu trebuie să te gândești la nimic... Lumea

merge și fără intervenția dumitale...

— Ai dreptate...

Intr'un colț al salonului, un tânăr fecior de miner citea cu glas stins, altor bolnavi, versurile lui Coșbuc :

„De rupi din codru o rămurea,

„Ce-i pasă codrului de ea ?...

„Ce-i pasă unei lumi întregi

„De moartea mea”...

— Vream să spun, să nu te obosești ca să fiu silit să repet ceea ce știi : „ești bolnav și trebuie să mă ascuți dacă ții la viață”...

— Prea târziu... Dacă spuneai ceea ce ai spus acum, mai de mult, mai înainte chiar de a fi venit aci și tot târziu ar fi fost...

Intr'o seară, la casino, la aceeași masă. Alexe și Bozovici au stat de vorbă și au băut ca doi prieteni.

Niciodată nu simțise lucrătorul, o mândrie mai mare ca atunci.

Intreg localul, cu lumea de pe la mesele vecine, era mărturie a distincției ce i se acordă.

Inginerul conducător al minei îl cinstea pe el, unul din miile de muncitori, care nu însemna nimic în exploatarea de toate zilele, a minei.

O picătură de ploaie dintr'o spargere de nouri ce inundă pământul, vierme neluat în seamă.

Bozovici asculta, Bozovici gândea...

Cuvintele căpătau, pentru el, însemnătatea unor momente de cari își va aduce aminte totdeauna.

Mai vorbise inginerul și cu alții, cu niciunul însă, nu stătuse atâta timp la masă... băuse chiar, invitat de aceștia dar nu așa cum bea cu el...

În fiecare dintre oameni, Alexe vedea o părticică dintr'un tot, copii ai aceleiași familii, pe toți îi iubea și îi respecta, cu el însă era mai mult decât prieten...

Era fericit Bozovici...

Când s'a dus acasă, a spus nevastei și a spus Margaretei.

— Am stat la masă cu domnul Alexe... Am băut, am vorbit și...

— El vorbește cu toți... e un om foarte cumsecade... spuse nevastă-sa.

— Da, dar cu mine a fost altfel de cât cu ceilalți... a fost prieten.

Bozovici cânta, Bozovici fluera și se plimba prin cele două camere pe care le ocupa, cu o mândrie ce-l făcea mai bun și mai iubitor de cameni...

Mamă și fiică și-au întâlnit privirile într'o clipă întârziată și fără să-și spună nimic nici una nici alta, au lăsat capul în jos rușinate de a se fi surprins în același gând nemărturisit.

A doua zi Bozovici s'a găsit din nou cu Alexe, au vorbit ca și în ajun și s'a bucurat la fel ca să spună acasă că iar au fost împreună...

Ochii mamei și ai fiicei s'au întâlnit pe aceeași linie, a aceluiași gând. De data aceasta fără nici o sfiiciune, până ce a trebuit să deschidă ușa unei vecine ce venise să rupă legătura între ele.

(Totdeauna ne plictisesc vecinele)...

A treia zi, iar s'au întâlnit oamenii, de data aceasta pe drumul ce ducea spre casa lui Bozovici.

Au vorbit de mină, de măsurile pe care le credeau că ar putea să ușureze și să îmbunătățească anumite stări de lucruri în viața celor sortiți să trăiască opt ore din douăzeci și patru sub coaja pământului.

I-a cerut părerea dacă n'ar fi mai bine ca, asemenea pompelor, să se instaleze din loc în loc și între fronturi, niște aparate cu oxigen cari, în cazuri de izbucniri violente de gaze, să poată fi întrebuințate de lucrători, până la instalarea ventilaatoarelor.

— Da... asta ar însemna cel mai mare bun ce s'ar putea aduce lucrătorilor.

— M'am gândit de mult...

Amândoi, unul lângă altul, se duceau pe același drum pe care în fiecare zi îl făcea Bozovici singur

în calea de acasă la mină și dela mină acasă, până ce au ajuns în dreptul porții.

S'au oprit... Discuția a fost întreruptă ca să se schimbe în banalitățile de fiecă zi ale omului.

— Are să se supere doamna, pentru întârziere... Ne-a furat vorba...

Numai eu sunt de vină... Iacă, e a treia zi de când te fac să pierzi ceasul mesei și ca să nu te certe, am să intru pentru puțin timp, împreună cu dumneata, să te scuz... Nu vreau ca d'n cauza mea...

— Vai de mine, cu cea mai mare plăcere... e onoare...

— În casa fiecărui om cinstit mă simt acasă la mine... Suntem prieteni, suntem muncitori și în calitatea aceasta trec pragul casei duminale.

Când au intrat, masa era pusă.

Adela cetea, iar Margareta cânta la pian.

Când s'a deschis ușa, amândouă, surprinse, s'au sculat dela locul lor întâmpinând pe noii veniți într'un cuvânt.

— Noroc bun!...

— Sărut mâinile...

— Noroc bun...

Femeile încremeniră cu zâmbetul pe buze, păreau amețite, o clipă numai și imediat, fiecare, prietenoase, au întins mâinile pe care noul venit le sărută și le scutură voinicește, așa cum se obișnuște în lumea muncitorilor.

— Bună seara...

— Bună seara... Ce plăcere, mai spuse madam Bozovici... Ce surpriză...

Pierdute pe moment și mamă și fiică, fiecare se uita în dreapta și în stânga, neș'ind cum să apropie scaunele și să-l ajute să-și ia dolmanul de piele...

— Am venit să vă cer iertare pentru întârzierile

ce le face, de câteva zile, în tovărășia mea, domnul Bozovici...

— Numai pentru atâta ați venit ? întrebă Margareta.

— Și am mai venit pentru ceva... Am venit să vă rog, și Alexe se înclină în fața Margaretei în mod curtenitor, să cântați la pian bucată aceea care... sau orice bucată doriți dumneavoastră.

Margareta tăcu... Iși aruncă fugar privirea în ochii mamei, ca și cum i-ar fi cerut sfatul; aceasta însă n'avu vreme nici să clipească.

Și una și alta se simțeau sub stăpânirea unei tensiuni nervoase pe care o dă împlinirea unor gânduri nelămurite încă, ce se limpezesc într'o stare de voioșie.

În loc să răspundă privirii Margaretei, madam Bozovici se găsi obligată să-și ceară iertare de cum se găseau în casă :

— La noi e sărac, n'avem lucruri frumoase... nu suntem pregătiți cu nimic, dar, dacă vreți să ne faceți plăcere, vă rugăm să stați la masă... masă de mineri... suntem săraci...

— Doamnă Bozovici, nici eu nu sunt bogat... Fiecare trebuie să muncim și cred că aceasta este singura bogăție de care trebuie să ne mândrim. Așa că, vedeți dumneavoastră, suntem foarte bogați.

— Luați masa cu noi ? întrebă Margareta ca și cum nici n'ar fi auzit ce se vorbea până atunci.

— Da... numai cu aceeași rugămintă, să cântați bucată pe care am auzit-o la casino în ziua serbării dela Sommerfrisch...

— Nu știu care bucată... nu-mi aduc aminte...

Și Margareta roși mințind.

— Știu eu, interveni doamna Bozovici.

Margareta se uită la mamă-sa.

— Știi tu?... și întrebarea părea ar fi mai mult un reproș.

— Da... În ziua aceea mi-ai spus...

— Mamă...

— Să trecem la masă. Poftim, domnule ing'ner... și Bozovici arată locul pe care Alexe trebuia să-l ocupe.

— ...n'am spus nimic, continuă Margareta să vorbească cu Adela, poate că te înșeli tu sau poate că mă înșel eu... În tot cazul, întâi să luăm masa.

Tot timpul cinei, fiecare și-a adus aminte de anumite momente ale grevei și, furați de un trecut așa de apropiat, unul câte unul amănunțeau gestul, cuvântul și impresiile de atunci.

— Iți aduci aminte, domnule Alexe, spuse Margareta, că și eu am fost alături de dumneata în ziua în care muncitorii te-au ridicat pe brațe... am fluturat batista să mă vezi și nu știu ce m'a oprit să strig alături de ei, „trăiască greva !...”, căci doar de aceea am făcut gestul, pentru grevă și pentru dumneata...

— Ai strigat, spuse inginerul, și poate că într-o măsură mai mare, dumneata ai fost aceea care...

Alexe îngăimă vorba, se roșise la față și după câteva momente repetă ca și cum nimic alt n'ar fi avut de spus :

— Da, ai strigat.

La rândul ei, Margareta roși pentru a doua oară în seara aceea.

Fugi în camera vecină de unde se întoarse aproape imediat așa ca și cum ar fi fost chemată de cineva sau ar fi avut de luat ceva.

— Am strigat pentru dumneata și sunt fericită că am putut astfel să contribui și eu la realizarea situației de azi.

— Nu mi-ai spus niciodată această până acum, interveni madam Bozovici.

— Nu ți-am spus, pentrucă era ceva firesc, era... era ca și cum deschizi ochii dimineata, când te scoli din somn... Am fost mișcată... M'a furat entuziasmul mulțimii... Sunt fată de miner...

— Da, da... ai dreptate. Bine ai făcut, spuseră în același timp Bozovici și Alexe.

După masă Margareta a trecut la pian.

A cântat aceeași bucată de Mozart.

În casă nici o mișcare, nici un cuvânt.

Liniște de parcă toți încremeniseră, numai muzica umplea golul, muzica și gândurile...

Era târziu când a plecat Alexe, condus de Bozovici până la poartă.

Din ușă, priveau pe urma lor Adela și Margareta.

Când s'au depărtat din dreptul porții, aceeași mână care a fluturat în aer îndemnând la grevă, se agita și aceeași voce argintie strigă inginerului:

— La revedere...

— La revedere... la revedere...

Zece pași făcuți, Alexe se opri în umbra unui felinar.

— Domnule Bozovici, am plecat din casă deladumneata fără să spun ce mă făcuse să intru; acum, că ne găsim numai noi doi, în zăpadă și în noapte, te rog să întreb pe domnișoara Margareta, dacă... Uite vezi, de-ar fi fost Lorenz sănătos, sau dacă cel puțin, n'ar fi fost la sanatoriu... ar fi vorbit el...

— O întreb eu...

— Dacă vrea să-mi fie soție... Și fără să aștepte nici un răspuns din partea minerului, îi strânse mâna.

Noroc bun... intră în casă să nu răcești... e frig... Noapte bună !... și dispăru.

— Noroc bun... atât a putut să spună Bozovici și a rămas pironit locului unde era.

Alexe era departe când minerul își scutură ghețele de zăpadă în tindă.

În casă, până dimineața, a ars lampa și nimănui nu i-a fost pic de somn.

De cinci ori a întrebat Margareta :

— Și... cum zici că a vorbit ?... cum a spus ?...

— Ei, lasă-mă în pace, tu vrei să repet de cincizeci de ori același lucru... Îți face plăcere, știu...

— Ha, ha, ha... și Margareta, cu o bucurie copilărească, îmbrățișă deodată pe tată și pe mamă, făcând un bloc, sărutându-se împreună...

Trecuse sărbătorile Crăciunului, trecuse și Anul Nou.

Alexe se ducea în fiecare seară, duminicile și sărbătorile, la Bozovici, în familie, unde lua masa cu ai casei, sau plecau împreună să se plimbe prin munți, să se dea cu skiurile sau cu „bobul”, singurele petreceri pe cari le aveau minerii în vreme de iarnă.

Tot coronul știa că domnul inginer va lua în căsătorie pe domnișoara Margareta Bozovici.

Pentru apropierea aceasta, Alexe crescuse și mai mare în fața muncitorimii. Fiecare îl privea cu drag; mulțumirea era comună tuturor.

Ca și mai înainte, ginere și socru, intrau în mină, se duceau la casino și pretutindeni unde își întâlneau tovarășii de muncă, erau aceiași de totdeauna.

Nimic nu se schimbase în viața de toate zilele, fiecare își împărțea timpul de lucru după nevoile și îndatoririle lui.

Alexe era pretutindeni unde îl căuta. În mină, în birou, la cocs și la cherestea. Într-o măsură, închiuia pe latifundiarul capitalist care se interesează de veniturile proprii.

În cancelarie, primea raporturile inginerilor, în biroul de geodezie, urmărea datele necesare exploatarei, față de arătările celor însărcinați să țină la curent harta straturilor, a galeriilor și „șturilor” sfredelite între fronturile de lucru pe „traviese”; de-

presiunea pământului sau scoborârea falșilor, ca apoi să fie văzut în birourile administrației, urmărind expedierea comenzilor sau a situației reale a cheltuelilor zilnice, în raport cu veniturile.

La cocs știa numărul vagoanelor de cărbune ce intra zilnic și numărul vagoanelor „arse”... rafineriile de reziduri, creuzotul și tot ce interesa cup-toarele, ca apoi să treacă la fabrica de cherestea să controleze efectuarea comenzilor necesare armăturilor de la „adânc” și a celor din afară, pentru susținerea pieței.

Nimic nu scăpa ochiului ager al celui ce într’adevăr purta grijă în aceeași măsură instituției și lucrătorilor, așa cum nu făcuse nici unul din înaintașii lui.

Pentru Kurz, la vremea lui, ca să-și îndeplinească îndatorirea de director, era destul să întrebe la telefon pe inginerul silvic sau pe cel de la cup-toarele de ars, ce este pe acolo și rare ori, în cazul cel mai bun, să se ducă dintr’un birou în altul, cu șapca pe cap și mâinile în buzunarele pantalonilor, să fumeze și să se uite, cu ochii mari, la spânările cocoșate ce se așterneau înaintea lui, de-asupra birourilor.

Inspekțiile acestea le făcea de două-trei ori pe lună, restul timpului, mulțumindu-se cu rapoartele ce i se dădeau și pe cari le modifica așa cum înțelegea că cer interesele lui, ridicând exploatarea zilnică a cărbunelui sau producția cherestelei, când socotea că e bine să diminueze cotele, intensitatea acțiunii, sau când nu, să falsifice așa cum credea că ar interesa, pe deoparte societatea, iar pe de alta interesele lui personale. Toate acestea numai pe hârtia de corespondență, realitatea totdeauna fiind alta decât aceea pe care o arăta.

Altfel, îi plăcea să se plimbe pe domenii și să

fie salutat până la pământ ca un senior pe feudele ce se întindeau până spre Reșița, deacolo spre Bozovici, iar în sus, cuprinzând Oravița și jumătatea drumului spre Tmișoara.

Azi nimeni nu se mai gândea la el, se schimbase viața în coron. Alexe era pentru muncitori camaradul ale cărui ordine erau păreri exprimate. N'ci o mândrie, nici o satrapie. Se amesteca în rând cu cei mulți și nu odată a fost văzut ajutând la greu, ca orice râșnar sau miner, la ridicarea vagoanelor pe linie sau la susținerea grinzilor, atunci când pe frontul de inspecție oamenii munceau la lucrările de consolidare, punând „ștreipuri”.

La incendii totdeauna era în fruntea echipelor. Nu era nici o deosebire între el și muncitorii păi-mași, toți erau de o potrivă ascultând unul de altul și de multe ori inginerii se supuneau experienței maestrului de incendii Vârnav, sau bergmaestrului Oană care luase locul lui Kudac.

Seara, pentru o oră sau două, oricât de obosit ar fi fost, se ducea să asculte muzică, să vorbească sau să citească romane cu toți ai casei lui Bozovici, iar la întoarcere acasă, singur, la lumina becului de pe noptieră, cerceta revistele de specialitate și cărțile de studii asupra diferitelor sisteme de exploatare a cărbunelui în Europa și America.

Dacă a doua zi era duminică, Alexe scria acasă tot ce se petrecuse mai de seamă în cursul săptămânii, făcând-o, astfel, pe maică-sa, părtașă la viața întreprinderii și a coronului.

Măicuță.

Nu mi-ai scris dacă ți s'au ajuns banii pentru cumpărăturile ce trebuia să le faci... Cheltuește ori cât... nu te gândeai la nicio economie. Dumnezeu mi-a dat destul de când am fost avansat, ca să pot împlini lipsurile de până acum cari te-au amărât atât de mult.

În ultima ta scrisoare pari a fi îngrijată de sănătatea mea despre care nu ți-am scris nimic de trei săptămâni, neavând vreme să mă gândesc la ea.

Nu te prăpădi cu firea, poate că datorită muncii sau nesocotinței ce i-am arătat-o, m'a ocolit.

A fost o răceală ușoară... Îmi dau seama de aceasta abia acum când îți scriu.

Prietenul meu, prietenul bun, Lorenz, boalește greu în sanatoriu.

Margareta e un înger de fată... Fotografia ta pe care o aveam, mi-a cerut-o și a pus-o pe pian ca să te vadă mereu.

Numai fotografia ta e pe pian.

Crăciunul și sărbătoarea anului nou le-am petrecut împreună ca, de altfel, toate zilele. La masă ai avut și tu un tacâm. Margareta a pus în mijlocul farfuriei, portretul tău... „să fim împreună”, spunea ea.

Acum mă simt mai acasă... ceasurile libere pe cari le am le împart cu ea și ai ei.

Mama Margaretei e ca și tine, mai tânără însă, iar tatăl, un om de ispravă.

fie salutat până la pământ ca un senior pe feudele ce se întindeau până spre Reșița, de acolo spre Bozovici, iar în sus, cuprinzând Oravița și jumătatea drumului spre Tmișoara.

Azi nimeni nu se mai gândea la el, se schimbase viața în coron. Alexe era pentru muncitori camaradul ale cărui ordine erau păreri exprimate. N'ci o mândrie, nici o satrapie. Se amesteca în rând cu cei mulți și nu odată a fost văzut ajutând la greu, ca orice râșnar sau miner, la ridicarea vagoanelor pe linie sau la susținerea grinzilor, atunci când pe frontul de inspecție oamenii munceau la lucrările de consolidare, punând „ștreipuri”.

La incendii totdeauna era în fruntea echipelor. Nu era nici o deosebire între el și muncitorii păi-mași, toți erau de o potrivă ascultând unul de altul și de multe ori inginerii se supuneau experienței maestrului de incendii Vârnăv, sau bergmaestrului Oană care luase locul lui Kudac.

Seara, pentru o oră sau două, oricât de obosit ar fi fost, se ducea să asculte muzică, să vorbească sau să citească romane cu toți ai casei lui Bozovici, iar la întoarcere acasă, singur, la lumina becului de pe noptieră, cerceta revistele de specialitate și cărțile de studii asupra diferitelor sisteme de exploatare a cărbunelui în Europa și America.

Dacă a doua zi era duminică, Alexe scria acasă tot ce se petrecuse mai de seamă în cursul săptămânii, făcând-o, astfel, pe maică-sa, pătașă la viața întreprinderii și a coronului.

Măicuță.

Nu mi-ai scris dacă ți s'au ajuns banii pentru cumpărăturile ce trebuia să le faci... Cheltuește ori cât... nu te gândeai la nicio economie. Dumnezeu mi-a dat destul de când am fost avansat, ca să pot împlini lipsurile de până acum cari te-au amărât atât de mult.

În ultima ta scrisoare pari a fi îngrijată de sănătatea mea despre care nu ți-am scris nimic de trei săptămâni, neavând vreme să mă gândesc la ea.

Nu te prăpădi cu firea, poate că datorită muncii sau nesocotinței ce i-am arătat-o, m'a ocolit.

A fost o răceală ușoară... Îmi dau seama de aceasta abia acum când îți scriu.

Prietenul meu, prietenul bun, Lorenz, boaleste greu în sanatoriu.

Margareta e un înger de fată... Fotografia ta pe care o aveam, mi-a cerut-o și a pus-o pe pian ca să te vadă mereu.

Numai fotografia ta e pe pian.

Crăciunul și sărbătoarea anului nou le-am petrecut împreună ca, de altfel, toate zilele. La masă ai avut și tu un tacâm. Margareta a pus în mijlocul farfuriei, portretul tău... „să fim împreună”, spunea ea.

Acum mă simt mai acasă... ceasurile libere pe cari le am le împart cu ea și ai ei.

Mama Margaretei e ca și tine, mai tânără însă, iar tatăl, un om de ispravă.

Singură tu îmi lipsești ca să nu-mi împart gândul și sufletul în două.

Îți vorbesc mereu de ea și uit că poate același lucru ți l-am mai scris până acum de două trei ori...

Mâine e Duminică, după ce mă vei duce la birou să cercetez corespondența, voi pleca înainte de masă, împreună cu Margareta la Sommefrisch, să-l vedem pe Lorenz. De sigur, vom afla acolo ceva puțin douăzeci de mineri.

L-au iubit oamenii prea mult și îl cercetează.

Ce suflete mari au muncitorii, măicuță...

Păcat că nu-i putem da zile din zilele noastre.

Te sărut, *Alexe*

P. S. Ți-a scris și Margareta.

Când s'a culcat era ceasul unu din noapte.

A doua zi, Margareta n'a putut merge la Sommerfrisch; în schimb, Alexe a găsit tovarăși de drum în Bozovici și Oană.

Înainte lor plecaseră Vârnav, Iurim, Gheorghe, Vlaicu și încă alții, mulți...

Lorenz era fericit.

Se sculase din pat și dăduse roată salonului, oprindu-se pe la bolnavi să le vorbească.

Simțea că-și recăpătase puterile... Tușea mai puțin și de câteva zile nu mai scuipa sânge.

Când au intrat cei trei prieteni, Lorenz se culcase, era în pat și sta cu ochii mari deschiși să vadă, să vadă cât mai mult viața mișcându-se în furul lui. În chipul bolnavilor mai puțin gravi și a muncitorilor veniți mai înainte, cari se mulțumeau să-i ureze însănătoșire, ca apoi după câteva clipe de ședere, să iasă unul după altul afară să-și ștergă ochii de lacrimi.

Priveliștea din fereastra deschisă la care se uita

bolnavul, ca la un tablou, îl obosise. Era unicul tablou ce-i sta în față de dimineață până seara.

Noaptea desprindea cadra din ramă și fereastra rămânea goală și neagră ca o groapă...

Nici ziua, nici noaptea nu-i mai plăcea să se uite într'acolo; din pricina asta, a pus pe alți doi bolnavi în putere, de i-a întors patul așa ca să nu mai vadă nici monotonia aceluiași pe'saj, nici groapa a cărei beznă proaspăt săpată se adâncea tot mai mult.

Intinericul culca bolnavii în paturi și în liniștea în care viața sfârșea, paturile tușeau tremurându-și paturile mototolite.

— Noroc bun !...

— Noroc.

— Cum merge ?...

— Bine... foarte bine... și ochii lui Lorenz îi pătrunse ca două cuțite.

Zâmbea, era bucuros crezând că se va face bine..

— Am să mă însănătoșesc... Azi, m'am scuiat, am umblat prin salon fără să simt nici o oboseală... am mâncat cu poftă, ceea ce n'am făcut de mult, am tușit foarte puțin și, după cum vedeți, răgușeala aproape că mi-a trecut de'initiv. Acesta este semnul că mă fac bine... În alte dăți, de câte ori îmi trecea răgușeala, mă făceam bine...

Dacă nu mi-ar fi picioarele umflate aș fi ușor... ele mă tac să obosesc... am să le înfășor mereu în comprese și cred că au să-mi treacă... Trebuie să fie reumatismul...

— Da, ai să te faci bine — și Alexe abia de își mai putea stăpâni lacrimile.

Oană i-a vorbit de ce este la mină, iar Bozovici i-a spus câteva glume, făcându-l să râdă.

— Să te faci bine, să vii la nuntă...

— Da...

— Era să vină și Margareta însă...

— Nu... Nu. Să nu vină... E tânără și aci e un adevărat focar de contagiune... Abia aștept să mă fac bine să plec... mi-e teamă grozav... nu vreau să beau apă după nimeni, mi-ajunge mie câtă boală am, nu vreau să mai iau și pe a altora.

Aci totul e numai boală:

Pernă, cearșaf, pat, păreți, doctoriile și cred, chiar doctorul Bur... Nu știu de ce, dar cum îl văd parcă mi se face mai rău...

Abia aștept să plec... Numai aerul e curat și atât numai cât intră pe fereastră ca într'o clipă să se încarce și el cu microbi...

Dacă mă voi face ceva, ceva mai bine, am să încep să ies prin parc. Imi face mare plăcere să văd oamenii pe cari i-am avut tovarăși buni și în mină și afară din mină... Altădată poate că am fost și eu mai rău... ți-aduci aminte cum te învățam să țipi la oameni ?...

Ți-aduci aminte ?...

— Da...

— Era mentalitatea lui Kurz... pentru el muncitorii nu însemnau nici cât grăuntele de cărbune.

— Vorbind mult nu te obosești ? întreabă Alexe.

— Acuma nu, spusei, mă simt foarte bine... și cuprinzând dintr'o privire pe Alexe și Bozovici, spuse acestuia din urmă:

— Știi, domnule Bozovici, că într'o măsură oarecare, am fost și eu acela care am contribuit cu ceva la căsătoria care se va face între el și domnișoara Margareta ?

— Da, spuse Alexe... In ziua aceea, pe munte, când coboram să ne ducem la casino.

— Domnule Bozovici... transmite-i domnișoarei urările mele... de... bine...

Deodată ochii bolnavului se întunecară și buzele începură să se miște într'o sforțare pentru ca, întârziat, să poată spune, încet, ca pentru sine :

— Cine știe dacă voi mai ieși de-ací... dacă...

— Dar tu singur ai spus că te simți bine.

— Da, mă simt și totuși... Lăsați-mă, am obosit... am obosit... simt cum o greutate mare mi se lasă pe piept... Duceți-vă...

Soarele puternic și cald pătrundea pe fereastră până la patul bolnavului.

„A murit Lorenz !...”

Vestea a căzut în colonie ca o ploaie torențială pe vreme de secetă; o adusese doctorul Bur care se înapoiase de la Sommerfrisch.

Deși aproape toată lumea se aștepta la acest desnodământ, totuși surprinderea a fost mare.

Nimeni n'a mai avut odihnă.

Muncitorii au ieșit din mină, au arborat steagul negru deasupra schelăriei de fier a puțului, la direcție, la casino, la cocs și la cherestea...

„A murit Lorenz !...”

A murit într-o după amiază caldă de iarnă îmbătrânită, când soarele făcea să picure streașinele și să aburească pădurea.

Casinoul și cârciumile se umplură de oameni triști, lucrătorii de toate zilele, cari, dacă vorbeau, cuvântul era șoaptă să nu tulbure durerea celui-lalt. Umpleau paharele, le goleau și iar le umpleau pe făcute.

Nici unul n'a căutat să afle amănunte sau să găsească cuvinte de revoltă contra aceluia ce număra zilele omului odată cu răsăritul și asfințitul soarelui. Obişnuiți cu moartea, ca și cu munca, tăceau...

Tăceau și beau...

Un automobil camion încărcat cu lucrători, și cosciugul de scânduri nerîndeluite, așa cum putuse să-l înjghebeze pe moment, aduceau mortul în coron, acasă.

Alături de ei, într'o altă mașină, doctorul și Bozovici îi însoțeau.

În fața bisericii s'au scos prapurele și clopotul vestea cerului, munților și pădurii, moartea omului.

Și clopotele sunau...

Clopotele...

Muncitorii au plâns, au plâns femeile și au plâns copiii de durerea părinților.

Când au scos, se înserase. În fața bisericii, la lumina becurilor și a făclilor smolite, câteva sute de cameni, descoperiți, au cântat cu ochii în pământ, acelaș imn al minerilor ce se pierdea până departe, dincolo de zări cu refrenul:

Glück auf, glück auf...

Biserica a fost plină de lume toată noaptea. Veneau prietenii, veneau muncitorii, veneau femeile și veneau cei ajutați de mort. Alexe, Bozovici, Oană, ing'nerul Ionescu și Bunea s'au sfătuit până târziu, chibzuind rostul înmormântării...

A doua zi, coronul întreg, până și copii, unul câte unul, au trecut pe lângă cosciug și au lăsat să le cadă din mâini câte o cetină de brad și din ochi o lacrimă.

Biserica era verde și mirosea a rășină de parcă se mutase pădurea în casa Domnului.

Afară, fanfara minerilor cânta marșul funebru al lui Chopin.

Pe cer, soarele strălucea ca în ajun și picurau streșinele.

Patru mineri au săpat groapa în cimitirul de la Steyerdorf și i-au așezat pe fund cărbuni aduși special de pe frontul cel mai adâncit. Alți lucrători îmbrăcau în covoare și brad, patul cu care avea să-l poarte pe brațe și umeri, cei cărora le-a fost drag.

O coroană din flori albe de liliac și alta de ci-

clamee roșii din partea lui Alexe și a Margaretei aduse de la Timișoara, aminteau celor mulți, prietenia între mineri.

Când a pornit convoiul, sirenele de la mină, fabrica de cocs și cherestea au început să fluere lung răscolind hăurile munților, odată cu tânguiriile clopotelor și cântecul de jale al marșului mortuar vestit de patruzeci de alămuri.

În fruntea convoiului crucea, după cruce preotul, apoi năsăliile și tot ceea ce era viață de om în colonie.

În cimitir, în fața groapei, după ce preotul a cetit rugăciunile morților, pomenindu-i numele și cerând îndurarea A Tot Puternicului, pentru sufletul chinuit în lumea aceasta, dacă „a păcătuît, cu voie sau fără voie, cu știință sau fără știință”...

Și mai înainte de a cânta „vecinica pomenire”, Alexe, abea stăpânindu-și lacrămile, tremurând, a cetit:

„Prietene scump, de-acum ochii noștri nu te vor mai vedea... Cuvântul tău nu se va mai auzi și mii de muncitori pe cari i-ai iubit și în mijlocul cărora ai trăit, nu vor mai veni să-ți ceară sfatul și nici nu vor mai avea cui să-și plângă necazurile, căci nu mai este urechea care să-i asculte.

„Mina, în adâncul căreia ai coborât zi de zi, robindu-te, te-a furat dintre noi să te ascundă în groapa aceasta de întuneric, strâmtă și umedă, să odihnești mereu, mereu, așa acum nu te-ai odihnit în viața aceasta.

„Mina ucide...”, mi-ai spus în prima zi în care ne-am văzut.

„N'am știut atunci să dau înțeles cuvintelor tale, acum însă știu ca toți răscolitorii pământului, căutători de cărbuni ce au venit să-și ia rămas bun

dela tine. In amintirea lor vei trăi cea de a doua viață, alături de Kudac, asemeni părinților ce trăiesc în copiii lor, așa cum părinții tăi au trăit în tine până în clipa cea de pe urmă.

„Părinții, păr...”,

Alexe isbucni în plâns fără să mai poată scoate un cuvânt. Oană îl prinse de mijloc să nu cadă... Margareta era lângă el și lângă ea era mamă-sa.

Abia de l-au putut duce câțiva pași la o parte să-și revină.

Cineva a continuat mai departe cuvântul funerar...

Preotul încheie rugăciunea și când minerii lăsau cu frânghiile racla cu trupul fostului șef, pe cărbunii ce acoperise fundul groapei, Bozovici plângând a aruncat lângă el o lampă de miner...

— E lampa cu care umblai în mină să-ți lumineze calea... Pe sub pământ ai trăit și sub pământ ești... Ia-o cu tine să-ți lumineze drumul în lumea pe care ai plecat...

Departa se auzeau fluerele sirenelor de la mină, de la fabrica de cocs și cherestea...

Muncitorimea toată, ca într'o procesiune în care rugăciunile oamenilor se topesc într'una, cânta:

Glück auf... glük auf...

Lumea a început să se risipească... femeile îndeosebi și cei tineri, ținând marginile drumului pe dreapta și pe stânga, au lăsat loc liber prin mijloc, ritualului minier...

— „Salamandra !...” a strigat un glas.

Și minerii cei mai bătrâni, în frunte cu Bozovici, au luat-o înainte într'un șir de unul câte unul, ca un șarpe uriaș, negru, ce se târâe prin mijlocul șoselei, înodându-se în cercuri ca să se îndrepe mai apoi și iar să se încolăcească și să se îndoae, în-

chipuind într'o măsură oarecare, căile sub pământene ale căutătorilor de cărbuni.

La casino, au intrat tot așa... Au ocolit de trei ori masa mare întinsă în mijlocul căreia erau așezate câteva butoaie de bere, iar de jur împrejur, sute de pahare.

Aci, îi așteptau Alexe, Zoltan și ceilalți ingineri, plecați mai înainte.

Paharele s'au umplut și fiecare îl avea pe al său.

Când totul a fost gata, Bozovici, care era șeful „Salamandrei”, dintr'o aruncătură de ochi cuprinse pe toți ca într'un control. Privirile tuturor erau la el ca în aceeași clipă și în aceeași măsură să prindă gestul pe care șeful urma să-l facă, ca ei să-l repete. Toți erau în picioare.

Din nou ochii lui Bozovici a ocolit cercul... a luat paharul și pentrucă totul era în ordine, lovi de trei ori cu fundul în masă și îl dădu pe gât pe nerăsuflete...

O clipă de atenție la gestul șefului și în acelaș moment, fiecare a trântit paharul de pământ slărâmându-l în țândări...

Era ultimul salut ce se aducea mortului...

— Ascultă, Zoltan, trăiesc de atâția ani în cetatea cărbunelui și n'am intrat niciodată în mină... Vreau să văd și eu ce faceți voi acolo... Vreau să văd... să mă conving eu însu-mi dacă într'adevăr camereii aceștia, adică voi toți la un loc, sunteți altfel ca ceilalți cari nu sapă la cărbune... Cu ce e mai grea osteneala voastră de cât a săpătorilor de pământ sau de piatră, în munte?... Munca e aceeași și nu înțeleg de ce voi sunteți constituiți într'un corp aparte, mineri, și spuneți cuvântul acesta cu atâta mândrie și aveți atâta dispreț pentru celelalte munci?...

— Hm...

Zoltan zâmbi și, uitându-se în ochii nevestei, îi spuse încet, blajin, așa după cum îi era firea.

— Tu nu-ți dai seama, Eleonora, că nu poate fi nici vorbă de o apropiere între muncitorul obișnuit din bătătură sau de pe drumuri și mineri... De zece ani de când suntem împreună de când în fiecare zi mă auzi vorbind pe mine și pe alții de câte se întâmplă la adânc și nu te-ai convins de situația excepțională a celor ce trăiesc pe sub pământ și sapă și sfredelesc ca viermii neadormiți?

— Da, dar vezi tu, dacă meseria aceasta ar fi așa de grea, nu înțeleg cum de s'ar mai găsi oameni cari să o facă.

— Pâinea, Eleonora, pâinea...

— Pâinea o găsește pretutindeni...

— Da, la toate brutăriile, răspunse Zoltan râzând.

— ?...

— Pretutindeni în schimbul muncii, iar ca să muncești, trebuie să găsești unde și să faci ceea ce ți se cere... Și-apoi mai este încă ceva... Fiecare învată să facă ce a văzut la părinții lui. Meseria este ceva care se moștenește tot așa ca și caracterul, bine înțeles într'o măsură mai mică, dar...

— Cu atât mai mult, dacă știe că meseria de miner e grea, de ce nu face alta mai ușoară ?

— Pentrucă ți-am spus, munca se moștenește ca o pereche de case, sau ca o tuberculoză osoasă, sau ca alcoolismul, sau mai știu și eu ca ce boală sau defecte ereditare... Pe urmă tu uiți că noi trăim aci, unde singura noastră bogăție și singura rațiune de muncă a oamenilor este exploatarea cărbunelui.

— Și când se va isprăvi ?

— Vor pleca mai departe să-și caute aiurea bucata de pâine... Nimeni n'a emigrat de drag, ci de nevoie.

— Ei bine, tocmai de aceea vreau să intru în mină.

— Cum o să intri ?!... Acolo oamenii lucrează despuiati... e murdărie... praf de cărbune... umezeală și, în afară de aceasta, în toată clipa se poate întâmpla o nenorocire... Aci, afară, ai unde fugi, poți scăpa, dar acolo...

— Vreau.

— Explozii...

— Vreau !... vreau să intru... un om inteligent, ori unde ar fi, poate să se ferească... N'am auzit niciodată ca inginerii să moară la „fund”, ci numai lucrătorii... Chiar tu mi-ai spus că totdeauna ei fac prostii...

— De ce nu vrei să înțelegi că...

— Tu nu vrei să înțelegi.

— Femeile..

— Am văzut altele venind în vizită numai, prin Anina și au intrat pe când eu care sunt aci și to

am pe tine să nu știu ce se petrece acolo ?

— Eleonora, minerii sunt superstițioși... de câte ori au știut că intră o femeie în mină, de atâtea ori s'a întâmplat câte o nenorocire, fie că s'a surpat vre-o galerie, fie că s'a dat de focuri vecinice, fie că au fost explozii... Totdeauna a fost ceva.

— Am să mă îmbrac ca tine și n'are să mă cunoască nimeni... am să-mi mânjesc fața...

— Au să te cunoască. Noi minerii ne cunoaștem numai după umbră... toți suntem la fel.. au să te cunoască și pe tine... Pe urmă, azi și mâine Alexe urmărește el singur, să vadă care este situația zăcămintelor de cărbuni întru cât fundul a început de mult să scadă, — de ani — și vrea să știe cât va mai putea dura exploatarea la puțul acesta..

— Cu atât mai mult azi după masă, coborîm.

Zoltan a plecat capul îngrijat și n'a spus nimic; a stat o clipă, două, așa, apoi într'un gest de neînțelegere clătină capul:

— Și de ce toate astea ?...

— ?...

— La revedere...

Ieși să se ducă la mină

Eleonora nu l-a mai văzut pe Alexe din seara aceea și deși i-a spus lui Zoltan să-l cheme, Zoltan nu l-a chemat, îi fusese frică de director... L-a chemat și ea și tot n'a venit. La înmormântarea lui Lorenz, a fost la Timișoara, a lipsit, iar la casino înadins parcă, de câte ori se ducea ea, lipsea el... Nici pe Margareta n'a văzut-o... De trei ori s'a dus la ea și de trei ori n'a găsit pe nimeni acasă... o servitoare mică ieșea și spunea mereu aceleași cuvinte:

— Nu e nimeni acasă...

— Dar unde s'au dus ?...

— Nu știu.

— Nu e nimeni, nimeni ?...

— Nimeni.

Singura cale care îi mai rămăsese Eleonorei, să-l poată întâlni, era să intre în mină știind că acolo nu va avea unde să fugă și în cele din urmă vor da ochii împreună, să poată vorbi. Auzise tot ce se credea despre ea, de către muncitori, cu ocazia grevei, că fusese tovarășa tuturor rețelilor puse la cale de Kurz și că sărbătoarea pe care o organizează în seara aceea, era actul care să o scoată de sub orice bănuială.

Și mai ținea Eleonora să-l vadă și să-i vorbească, nu pentru că l-ar fi iubit mai mult pe el de cât pe ceilalți, dar pentru că voia cu orice preț să-l îngenunchie așa cum îngenuchiasse pe toți cei de mai înainte lui.

Ajunsese la hotărîrea pe care o luase și tremura. Ii era frică de mină.

De trei zile, în fiecare seară și dimineața, se închina în fața icoanei ca cea mai curată și nevinovată femeie, să o ferească Dumnezeu de vre-o nenorocire, să nu i se întâmple nimic rău. Și s'a mai închinat să-l găsească în birouri, să nu fie nevoită să coboare.

Pentru aceasta întreba mereu pe Zoltan:

— Dar voi n'aveți o oră anumită când intrați în mină ?...

— Ba da...

— Când coborâți la adânc ?...

— Da... nimic însă nu ne oprește să coborâm mai înainte de oră dacă nevoile o cer sau mai târziu când deasemeni interesele conducerii ne opresc în fața planurilor sau la „conferință”.

De când cu noua conducere, Alexe hotărîse ca în fiecare, dimineață, toți inginerii, mai înainte de a

coborî, să treacă prin biroul lui să vadă dacă nu sunt noi dispozițiuni de dat, iar de ob'cei, seara, se întrunea cu muncitorii să discute tot de nevoile minei.

Ce vrei?... greva a făcut schimbări mari în viața de toate zilele a oamenilor.

Tot timpul, până cu cinci minute înainte de a pleca la mină, Eleonora n'a făcut decât să tremure, să se închine și să gândească dacă trebuie sau nu să se mai ducă.

Se închisese singură în odaie și făcând sgomot la pian, lovind clapele cu degetele, așa ca să nu fie auzită, se întreba tare:

„Să mă duc?... să nu mă duc, să mă?”

— Ei, ce faci, strigă Zoltan de la ușă, sgâlțâind clanța, mergi?... E târziu...

— Da, acum... Un moment... și din nou se întrebă:

Să mă duc?... să nu mă duc?... să mă duc?...

— Da sunt gata.

La brațul lui Zoltan vorbea și râdea ca niciodată... Era așa de drăgăstoasă încât pentru întâia oară Zoltan se simțea cu adevărat fericit iertând din toată inima greșelile de până atunci ale femeii, greșelile pe cari le știa și pe cari nu i le spusese niciodată.

Când au ajuns la mină, Alexa coborâse deja.

Eleonora se strângea tot mai mult de brațul lui Zoltan încleștându-se ca un naufragiat de colacul de salvare.

— Ti-e frică?...

Eleonora nu răspunse, se uită în ochii bărbatului, zâmbi și strângându-l mereu de braț ca într'un clește, ochii îi străluceau de lacrimi.

— Ce zici?...

— Intrăm.

Au urcat amândoi scările de fier ce duceau pe

platformă de sus în sala cea mare a ascensorului... deacolo au ieșit ca să coboare câteva trepte să se ducă la camera de schimb unde urma să se îmbrace asemeni tuturor minerilor.

Când Zoltan i-a cerut femeii de la bae un costum de lucru pe lângă hainele lui, aceasta s'a uitat la Eleonora și i-a spus aproape poruncitor:

— Dumneata ce cauți aci ?

— Vreau să intru în mină...

— Și ce-ai să vezi ?... aci nu e treabă pentru femei...

— Sunt curiosă... vreau...

— Ce o să vezi ?... pe muncitori îi găsești și prin coron, pe urmă ei lucrează în pielea goală, despuiați... și băeșita îi întoarse spatele bombonind și vorbind pentru ea, destul de tare ca să fie auzită.

— N'au fost destule nenorociri în ultimul timp... după grevă, trebuie să mai aduci și dumneata altele...

Eleonora a intrat în cameră, chemată de Zoltan, să se desbrace. S'a crăpat ușa și mâna femeii de serviciu aruncă înăuntru o pereche de pantaloni, o cămașă, o haină și o pereche de bocanci grei împreună cu o pălărie soioasă, murdară de cărbuni.

Afară, băeșita vorbea cu un râșnar ce împingea vagonetele cu șist la furdal.

— Iar are să se înâmpole ceva... Iși făcu cruce și continuă :

— Cucoana domnului inspector Zoltan se îmbracă să coboare în mină.

— Dar ce i-a venit ?..

— Uite, să nu mă bată Dumnezeu, dar pe semne că nu e mulțumită cu greva ce ne-a lăsat nemâncați atâta vreme și vrea altceva.

— Nebună...

Cinci minute mai târziu, Zoltan, împreună cu Eleonora, după ce au trecut pe la lămpărie, braț la braț au reintrat în sala mare cu podina de fier.

Pe peretele dinspre răsărit, Eleonora a văzut icoana uriașă a Sfintei Varvara în dreptul căreia ardea candela în mijlocul unei coroane mari, pe care minerii o reînnoiau în fiecare an la ziua sfintei.

Eleonora își mișca cu greu picioarele și de emoție și de greutatea bocancilor. Zoltan râdea, uitându-se la ea cum era îmbrăcată, fără să simtă mâna care tremura și strângea brațul.

— Ține-te de lanț...

Colivia se desprinsese ca d'într'un cârlig și căzu să ajungă în fundul pământului.

Eleonorei i se făcuse frig... Pe cap, pe umeri și pe mâini, picura apa rece și murdară a infiltrațiilor.

Colivia cădea mereu, alunecând pe lângă ochiul de lumină din capul primului orizont...

Alt ochi de lumină și altul...

Urechile îi vâjâiau; lăsă lanțul, să strângă brațul bărbatului... Se vârâse în el aproape să facă un trup.

O cuprinse o amețeală... Simțea cum se prăbușește în gol...

Când s'a oprit colivia și a ieșit Zoltan, omul din capul orizontului și-a scos pălăria salutând... a văzut-o și pe Eleonora...

— O femeie... și cu o mișcare nestăpânită, se lovi peste obraji...

— O nenorocire...

Eleonora n'auzise.

Zoltan întrebă dacă domnul inginer Alexe e în mină...

— Da, pe frontul trei, la Gheorghe...

— Ar mai fi vrut să spună ceva... să-i spună să lase pe doamna să urce înapoi, să iasă, dar buzele îi tremurau și n'a putut rosti un cuvânt.

Câțiva pași și noii veniți se pierdură clătînând fărâma de lumină a candeliei ce se stinge, dispărând în noapte. Câteva minute în urmă, râșnarii și toți lucrătorii ce se mișcau pe galerii și fronturile de lucru, știau că a intrat o femeie și că femeia e chiar soția lui Zoltan.

Toată lumea era îngrijorată și îngrijorarea se ținea de la unul la altul, ca praful de cărbune... În mintea tuturor sta proaspătă amintirea trecutului:

— „Odată, tot așa a intrat o femeie în mină și s'a întâmplat o explozie în care au murit trei oameni...”

— „Odată, a intrat o femeie în mină și s'a surpat o galerie îngropând cinsprezece...”

— „Odată, a intrat o femeie și a izbucnit gazele cu atâta violență în cât a asfixiat muncitori depe cinci fronturi de lucru...”

— „Odată a intrat o femeie...”

Fiecare povestea adevăruri sau închipuiri imaginare pe cari le dădea superstiția...

Alexe se găsea la punctul indicat de omul dela gura orizontului.

Pe frontul de lucru erau trei lucrători; de partea cealaltă a „traviesei”, la zece metri depărtare, se pusese cruce, semn că exploatarea se terminase. Crucea arăta muncitorilor locul unde nu mai intra nimeni, lăsat în părăsire să se surpe și unde se poate arunca în acelaș timp șistul scos ce face înveliș cărbunelui de pe celălalt front.

Oamenii lucrau... Alexe se uita cercetător la întărituri... Una din bârnele podișului de sus plesise sub greutatea șistului și inginerul tocmai se

pregătea să spună oamenilor să schimbe lemnul, sau să-l susțină cu un pop.

Deodată se auzi un sgomot asemuitor aceluia când se desumflă o cameră de automobil și pe perețele de cărbune din fund, începu să bolborosească și să fiarbă o pată de spumă albă cât un scui-pat. Sgomotul era puternic, ceea ce însemna că izbucnirea gazelor era violentă. Într'o clipă Alexe și oamenii fugiră...

— Gaz...

— Gaz... gaz...

Alergau toți să dea alarma, să fugă cei de pe rostogol...

În chiar clipa aceea Zoltan cu Eleonora se apropiară.

— Fugiți !.. fugiți, strigă Alexe și după el lucrătorii...

— Fugiți !...

O explozie cutremură galeria și o flacără mare lumină pentru o clipă întunericul.

Galeria se năruise...

La lumina focului, Alexe își recunoscua camaradul...

Unul dintre mineri ce lucrase pe front, fugind, uitase lampa. Aerul era plin de pulberea fină a cărbunelui care, în amestec cu gazul, a dat grizuul... lampa era defectă și astfel s'a produs nenorocirea.

Cu măștile pe față, Alexe și cei trei lucrători revenind într'o clipă, abea au putut scoate pe orizont pe cei doi soți... Eleonora leșinase... s'a crezut la un moment că nu e nimic grav... Zoltan se lovide la genunchi, se împiedecase și căzuse.

Abia la gura orizontului, sub lumina becului electric, s'a văzut chipul ars de flacără, al Eleonorei.

— De ce ai adus-o în mină ?

— A vrut să... a vrut să te vadă, să... vadă mina...

S'au așezat venti'atoarele iar postul de incendiu care coborîse n'a avut nimic de făcut...

Afară de izbucnirea gazelor, explozia dărîmase o parte din plafonul frontului, năruind cărbunele și șistul în așa chip că nu se mai putea pătrunde înăuntru; încolo, nimic. După două ore de aerisire, deschizându-se ușile largi ale orizontului principal, aceiași lucrători și alții, împreună cu Alexe, lucrau la refacerea frontului și la întărirea acoperișului rămas fără susținători...

Ventilatorul a funcționat toată ziua...

Două săptămâni mai târziu, Eleonora, cu oglinda în mână, își privea frumusețea pierdută.

Arsura n'a fost prea puternică, lăsase însă urme în așa fel că jumătatea obrazului era roșie de parcă se opărise cu apă fiartă și așa a rămas pentru totdeauna.

Zoltan era lângă ea.

— Dacă nu era Alexe, ne prăpădeam amândoi, ne asfixiam...

— Dacă nu era Alexe, poate că... și Eleonora se apropie de bărbatu-său ca și în ziua aceea în care a intrat în mină.

— Ai să mă iubești așa cum sunt ?

— Da. Eleonora, am să te iubesc mai mult chiar, pentru că de-acum vei fi... numai... vei fi tot a mea...

Și Zoltan o cuprînse în brațe sărutându-i obrazul pătat în timp ce Eleonora plîngea frumusețea pierdută.

Zăpada se topise de mult... Munții și pădurea s'au îmbrăcat în verde iar oamenii voioși renăscuseră parcă, la o nouă viață. Drumurile erau animate și în aer, miros de sărbătoare.

Noaptea Invierii...

Clopotele dela biserică sunau vestind lumii înălțarea la cer a Celui ce a suferit și a murit pentru oameni.

Și clopotele cântau și clopotele râdeau în sunete metalice, bucuria cea mare care de două mii de ani, în fiecare primăvară, dăruiește lumii credință și iubire.

Roțile puțului se învârteau ridicând din fundul pământului, sufletele chinuite ale minerilor, profilând pe cerul înstelat noi lumini, lumina de lăcrici ale lămpilor, asemeni lumânărilor aprinse în mâinile celor ce stăteau în fața bisericii, nemai având loc înăuntru, ca să asculte cântecele de slavă și rugăciunile înălțate Fiului Omului...

Crucea de sus din munte, în spatele bisericii, era chenăruită în luminile galbene plâpânde ale lumânărilor ce clipeau asemeni puzderiei de stele.

Noaptea era caldă...

Sărbătoare era pe pământ, în cer și în suflet...

Și clopotele sunau... clopotele cântau... clopotele vesteau... „Christos a înviat!...”

De când intrase Alexe în casa lui Bozovici, Margareta și măică-sa nu mai avură odihnă; erau într-o vecinică fierbere și grije, gândind la tot ce trebuiau să facă în timpul cât mai rămăsese liber până la nuntă.

Și una și cealaltă, umblau cu câte un carnețel în buzunar în care în tot momentul și imediat ce își aduceau aminte de câte ceva, însemnau să nu uite, ca atunci când vor avea timp să discute împreună.

Nimic nu era fără importanță, toate erau lucruri și fapte care trebuiau mai întâi chibzuite. Totuși, treceau de multe ori zile fără să se hotărască asupra cutărui sau cutărui amănunt însemnat ce nu trebuia să se uite; de aci și inutilitatea carnetelor.

De atâta grije, mama nu mai avu vreme să mai citească o pagină din roman, aproape că u'tase și numele personagiilor și acțiunea „Tunelului”, iar Margareta nu mai cânta la pian decât numai când venea „el”.

De trei zile amândouă se uitau pe un jurnal de mode și alegeau rochia de mireasă și încă nu se fixaseră asupra niciunui model.

— Asta e frumoasă...

— Și asta, dar parcă mai frumoasă este astă-laltă...

— Nu cred să-ți vină bine... tu nu ești grasă...

— Atunci asta cu clinuri pe șolduri.

— A nu, nu-mi place...

— Of!... Doamne... nici nu mai știu care dintre ele să o fac.

Luau alt jurnal, îl cercetau și pe acela, apoi altul și niciuna nu se putea hotărî la acelaș model.

Față în față, privindu-se în ochi fără să știe nici una nici alta ce să facă, plictisite, aruncară jurnalele pe masă ca imediat să-și aducă aminte de vre-un model văzut, să le reia și să se uite din nou la desene.

— Ei, ce zici mamă, cum să o fac?...

— Așa cum vrea el, lasă-mă în pace, nu mai mă întreba nimic.

— Alexe nu se pricepe.

Madam Bozovici, plictisită, se sculase depe scaun și se pregătea să intre în bucătărie.

— Hai... spune...

— E târziu... vom mai vedea mâine... Trebuie să vină și el și tată-tău... scoală și pune masa.

— Eu i-am spus că astăseară îi voi arăta modelul.

— Il vei arăta mâine...

— De azi, mâine, de mâine, poimâine... Ce crezi că mai e timp?...

— Ți-am spus să mă lași în pace, răspunse Adela enervată; trebuie să văd de bucătărie... pune masa... acum îi vezi că intră pe ușă.

N'apucă să termine cuvântul și Alexe împreună cu Bozovici intrară în casă.

— Ți-am spus, Magda?... uite că au venit și tu...

— Dar ce s'a întâmplat? întrebă Alexe sărutând mâna mamei și fiicei.

— De sigur, rochia, spuse râzând Bozovici.

— Am întrebat-o cum să o fac?... ce model să aleg... și dumneaei îmi spune să pui masa.

— Și tu te-ai supărat, nu?

Alexe o sărută pe frunte netezindu-i părul în mângâere.

— Ia să văd și eu... și luând jurnalul cu modele, spuse deodată fără prea multă cercetare:

— Uite, așa să o faci sau dacă nu-ți place, că ori care alta. Toate sunt de mireasă.

— Da, dar eu vreau una să-ți placă și ție... Uită-te bine și spune-mi care îți place?

Alexe luă din nou jurnalul și după ce-l privi câteva momente puse degetul arătând un desen:

— Asta...

— Și eu tot pe aceea o alesesem...

— N'ați mai isprăvit? întrebă madam Bozovici pe Margareta înrând din bucătărie.

— Am ales amândoi aceeași rochie.

— Bine că a dat Dumnezeu... de trei zile numai asta fac amândouă, spuse Bozovici. Dacă nu te uitați și tu, mai treceau încă trei zile fără să știu pe care să o facă, te miri ch'ar dacă astăseară din cauza aceasta, vom avea ce mânca.

Margareta așează farfuriile și tacâmurile, trase scaunele în dreptul fiecărui loc...

— Poftim, dumneata care credeai că nu o să mai mănânci astăseară din cauza rochii mele...

Așa au trecut zilele și serile în casa lui Bozovici, până în ziua nunții, numărate și de mamă și de fiică:

— Mai sunt șapte...

— Mai sunt șase...

— Mai sunt trei...

— Mâine, mâine...

În noaptea aceea și mama și fiica, aproape către ziuă s'au culcat.

E P I L O G

Fluerul sirenelor chema primul schimb de oameni la lucru.

Soarele se ridicase roată de foc, pe după munți, să aprindă pădurea și să înroșească schelăria de fier de deasupra minei în care începea o nouă zi de muncă și de luptă.

VERIFICAT
2007

859-31

ARDELEANU CAROL : Viermii pământului. ~ Editura
de Stat, București 1948, 248 p. ediț. II-a ()

Infățișează lupta minerilor dela Anina, în condițiile
grele din 1933 cu asupritorii lor.

G E O B O G Z A
OAMENI ȘI CĂRBUNI
DIN VALEA JIULUI

După „TĂRI DE PIA TR Ă, DE FOC ȘI DE PĂMANT“ și după „TARA OLTULUI“ GEO BOGZA în evocatorul său stil — ne dă astăzi un volum care desvăluie cititorului aspecte inedite din viața atât de puțin cunoscută și de intensă a minerilor din VALEA JIULUI.

Pitorescul peisagiului uman, realitățile pe care ochiul ager și interesat al literatului — reporter le prinde dincolo de aparențe, scenele dramatice, tablourile aproape halucinante, toate acestea fac din „OAMENI ȘI CĂRBUNI PE VALEA JIULUI“ un document de autentică umanitate. Volumul e întregit de minunatele fotografii ale d-lui BAUIH.

EDITURA DE STAT

20,000 €

VERIFICAT
2017

Au apărut în „BIBLIOTECA de

Serviciul
de presă

Nr. 1. MIHAIL SADOVEANU:	Fanfare române
„ 2. ARMAND CUVILLIER:	Introducere în sociologie
„ 3. WILLI BREDEL:	Reporter special
„ 4. Ing. DRĂGULĂNESCU :	Formular de matematică
și calcul
„ 5. „	Carte de cântece
„ 6. „	1848 (Documente)
„ 7. S. SAMARIAN:	Cartea jucătorului de șah
„ 8. BERNARD SHAW:	Discipolul diavolului
„ 9. ANTON CEHOV:	Țăranii ed. II-a
„ 10. A. HILF:	Aplicațiile radio-electricității
„ 11. GEO BOGZA:	Țara de piatră
„ 12. ROMAIN ROLLAND:	Beethoven
„ 14. FRANS MASEREEL:	Calvarul unui om
„ 15. MIHAIL EMINESCU:	Poezii
„ 16. MARCEL PRENANT:	Darwin ed. II-a
„ 17. VIRGIL GHEORGHIU:	Inițiere muzicală ed. II-a
„ 18. IONESCU - DUNĂREANU:	Drumuri de munte ed. II-a
„ 19. CLAUDE ROY:	Parisul răsculăi
„ 20. AL. ȘTEFANOPOL	Regina Balului
„ 21. TUDOR ARGHEZI:	Versuri alese
„ 22. POENARU și MIRCEV :	Boxul
„ 23. GARCIA LORCA :	Nemăpomenita pantofă-
reasă.
„ 24. AD. BYCK :	Negrii cântă
„ 25. Dr. OCTAV MALLER :	Ereditate și mediu
„ 26. ROGER MARTIN DU GARD:	Familia Thibault vol. I
„ 27. VERĂ INBER :	Asediul
„ 28. MIHAIL ROLLER :	Figuri din Revoluția Fran-
ceză
„ 29. TIHON HOLODNAI:	Miciurin transformă plantele
„ 30. A. S. PUȘKIN :	Poveștile răposatului Ivan
Petrovici Belchin
„ 31. I. BRUCĂR :	Psihologie

EDITURA DE STAT

Au apărut
IN
„BIBLIOTECA de BUZUNAR”

Nr. 32. FRITZ KUNKEL :	Caracterul, dragostea și căsnicia
„ 33. C. I. GULIAN :	Introducere în sociologia culturii
„ 34. Dr. VICTOR CHERESTESIU :	Români și Unguri
„ 35. COLOMAN MIKSZATH :	Săliștencele
„ 36. NICOLAE BĂLCESCU :	Scrieri alese
„ 37. MIHAIL ȘERBAN :	Furtuna
„ 38. SINCLAIR LEWIS :	Elmer Gantry vol. I
„ 39. „ „ „	„ „ „ II
„ 40. Ing. D. DRĂGULANESCU :	Formular de matematici și calcul vol. II
„ 41. I. PUȚURI :	Doză puză la trei măgari
„ 42. Dr. N. MARCOVICI :	Metchnikoff
„ 43. VOLTAIRE :	Candide sau Optimismul
„ 44. A. de BEAUMARCHAIS :	Nunta lui Figaro
„ 45. MOLIERE	Tartuffe
„ 46. ROGER MARTIN DU GARD :	Familia Thibault vol. II
„ 47. ROGER MARTIN DU GARD :	Familia Thibault vol. III
„ 48. LIA HARSU :	A fost odată ca niciodată
„ 49. LEONID LEONOV :	Cucerirea Velikoșumskului
„ 50. ROMAIN ROLLAND	Călătorie în Țara Muzicii
„ 51. LUDWIG BERGHOFF	Balul leproșilor
„ 52. A. de SAINT-EXUPERY	Scrioare către un ostatic
„ 53. Ing. GH. RADO	Meșterul casei
„ 54. J. B. PRIESTLEY	Inspectorul de poliție
„ 55. JONATHAN SWIFT	Călătoriile lui Gulliver
„ 56. GUY DE MAUPASSANT	Domnișoara Fifi
„ 57. Col. VALTER ROMAN	Despre Teoria Războiului
„ 58. RADU BOUREANU	Viața Spătarului MI
„ 59. ARMAND SALACROU	Noaptea mănii
„ 60. S. SAMARIAN	A doua carte a jucă de
„ 61. HENRIK IBSEN :	Femeia măril
„ 62. AUGUST JACOBSON :	Viața în Citadelă
„ 63. Dr. PAUL PRUTEANU :	Asigurările sociale în U.R.S.S.
„ 64. CAROL ARDELEANU :	Viermii pământului

EDITURA DE STAT